

Četrta številka // poljudni članek: Brglezi in plezalčki Slovenije // potopis: Ptice Sirije // varstvo ptic: Velika uharica v sobivanju s sodobnim človekom / Organizacija BirdLife ob visokem jubileju // narava: Pršice - naše vsakdanje spremljevalke // ptičje zgodbe za otroke: Ptičji vrvež na krmilnici // z društvenega izleta: Ptičariada 2012

Svet ptic: 04,'12

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije // letnik 18, številka 04, december 2012 // ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 18, številka 04, december 2012 // ISSN: 1580-3600 prej Novice DOPPS // ISSN: 1408-9629

spletna stran revije:

<http://www.ptice.si/projekti/svetptic>

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), p. p. 2990, SI-1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafiki so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-pošta: dopps@dopps.si, spletna stran: www.ptice.si

glavna urednica:

e-pošta: petra.vrh@dopps.si

uredniški odbor: Marjana Ahačič, Luka Božič, Alenka Bradač, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, Jakob Smole, Barbara Vidmar, dr. Al Vrezec

lektoriranje: Henrik Ciglič

art direktor: Jasna Andrič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom: Metka Ciuha, Camera d.o.o.

tisk: Schwarz print d.o.o.

naklada: 2500 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo sofinancirata Grand hotel Union d.d. in Javna agencija za knjigo Republike Slovenije iz naslova razpisa za sofinanciranje poljudno-znanstvenih periodičnih publikacij.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na naslov uredništva ali na elektronski naslov: petra.vrh@dopps.si

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitatov z naravovarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z drugimi naravovarstvenimi organizacijami.

predsednik: Rudolf Tekavčič

podpredsednica: dr. Tatjana Čelik

upravni odbor: Tilen Basle, Peter Krečič, Cvetka Marhold, Tomaž Mihelič, mag. Iztok Noč, Tanja Šumrada

nadzorni odbor: dr. Franc Janžekovič, dr. Peter Legiša,

Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar

direktor: dr. Damijan Denac

IBAN: SI56 0201 8001 8257 011

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici:

Zelenci (*Carduelis chloris*) v hipu na krmilnici preženejo šibkejša sinice. Tekmovanje z osebki iste vrste pa je trši oreh.

foto: Matej Vranič

pokrovitelj DOPPS

GRAND HOTEL UNION D.D.
Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

6

18

22

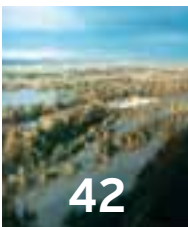
24

31

40

42

48

4

Ptice naših krajev

// Al Vrezec

6

Brglezi in plezalčki Slovenije

// Katarina Denac

10

Ptice Sirije - nemirne dežele prijaznih ljudi

// Slavko Polak

15

Velika uharica v sobivanju s sodobnim človekom

// Tomaž Mihelič

18

Organizacija BirdLife International ob visokem jubileju

// Tanja Šumrada, Damijan Denac

22

Pršice - naše vsakdanje spremljevalke

// Kazimir Tarman

24

Vranjek

// Urša Koce

31

Izdelajmo ptičjo krmilnico

// Vojko Havliček

32

Zimski gostje na krmilnicah

34

Amalie Dietrich - ena prvih profesionalnih ornitologinj

// Petra Vrh Vrezec

36

Ptičji vrvež na krmilnici

// Petra Vrh Vrezec

38

Zimska opazovanja v naravi

// Petra Vrh Vrezec

40

Obiskovalci krmilnice

// Rajko Gnezda

42

Naravovarstveniki niso krivi za poplave

// Damijan Denac, Luka Božič, Smiljan Juvan

44

Drugi pomurski ornitološki vikend

// Monika Podgorelec in Mojca Plantan

45

Projekt R.E.M. - Čista energija glasbe

// Tanja Šumrada

46

Karta občutljivih območij za ptice za umeščanje vetrnih elektrarn v Sloveniji

// Tomaž Jančar

47

Cerkniško jezero

// Dejan Bordjan

48

Ptičariada 2012

// Robi Gjergjek

49

Kaj smo opazili ob Evropskem dnevu opazovanja ptic

// Eva Vukelič in Gregor Bernard

50

Novice DOPPS

Leto se počasi izteka in želela bi, tako kot vsako leto, preleteti naše skupno delo pri reviji Svet ptic v iztekajočem se letu. Letos na novo uvedeni rubriki Nasveti za opazovanje in Kam na izlet sta bili lepo sprejeti. Kako tudi ne, saj je bilo v lanski anketi izraženih kar nekaj želja za tovrstne vsebine. Fotografije so vrhunske, mogoče bi bilo v bodoče treba razmišljati tudi o kakovostnih fotografijah ljubiteljev ptic, dogajanj na akcijah in izletih DOPPS, ki nam jih trenutno primanjkuje, da bi z dobro sliko pokazali, kaj vse delamo na terenu, skupaj s pticami in za ptice. Vedno znova me ob pripravi seznama vseh sodelujočih pri reviji Svet ptic ob koncu letnika preseneča število marljivih sodelavcev. Dokaz, kako je na DOPPS-u prostovoljni duh še vedno zelo živ, v današnjem pohlepem in neradodarnem svetu pa žal vedno manj spoštovan. K sreči ptice združujejo le dobre, odprte in nesebične ljudi! Da bi bilo le tako še naprej! Prav njim in pticam posvečamo sleherno številko naše revije. Hvala vam, dragi pisci, da ste si vzeli čas, preštudirali teme in seveda prelili svoje misli na papir! Bilo vas je 63 in spisali smo 161 odličnih ptičjih, naravovarstvenih in naravoslovnih prispevkov! Tudi fotografi niso bili »od muh«, saj vas je fotografiralo, obdelovalo fotografije in brskalo po svojih bazah slik kar 131, Svetu ptic pa ste podarili 426 fantastičnih fotografij! Iskrena hvala! Ogromne številke – veličasten poklon pticam in varstvu narave!

foto: Al Vrezec

>> Če imate še kakršnekoli pripombe in želje, sem vam na voljo na osebnem elektronskem naslovu. Ne podlezite grdi slovenski navadi kritiziranja po vogalih, ki nas vse skupaj slabi in ne prispeva k naši skupni rasti in moči. Z veseljem bom poslušala vaša mnenja, saj več ljudi več ve in več opazi, s skupnimi močmi pa lahko naredimo revijo še boljše.

Želim vam lepe praznike in vse dobro v prihajajočem letu!

Petra Vrh Vrezec, urednica

Spoštovane članice, spoštovani člani!

Sodobna družba temelji na kulturi dialoga, spoštovanju civilne družbe in priznavanju legitimosti nevladnih organizacij. Naše delo je bilo vseskozi usmerjeno v krepitev teh temeljev in v bran demokratičnim načelom priznavanja pravic narave, kar v resnici zagotavlja večjo kakovost življenja nas vseh. Naši argumenti so podprti s podatki in naše delo pomeni delo množice prostovoljcev, ki jim ni vseeno, kakšno dediščino bomo pustili za seboj. Leto, ki se izteka, so zaznamovali tako veliki dosežki, kot je denimo novi pridobljeni projekt LIFE+, a tudi veliki pritiski in poskusi različnih teles, da z demagogijo omalovažujejo naše delo in nam tako ali drugače škodijo. Spoštovane članice in člani, skupaj smo naravovarstveno gibanje z jasno nalogo – prek varstva ptic do večje kakovosti bivanja vseh živih bitij. V prihodnje si bomo vsem pritiskom navkljub za dosego tega cilja še koreniteje prizadevali. Iskreno se vam zahvaljujemo za vso doseženo podporo in vas prosimo za pomoč tudi v prihodnje. Uspešni smo lahko le skupaj.

V prihodnjem letu vam želiva vse dobro,

*Rudolf Tekavčič, predsednik DOPPS
Damijan Denac, direktor DOPPS*

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Al Vrezec

Naslov urednika rubrike za kopije objavljenih prispevkov:

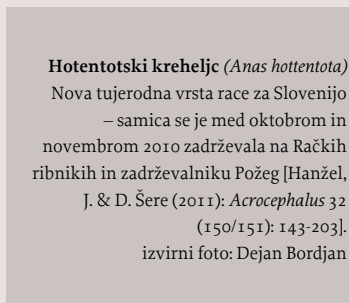
Al Vrezec, Prirodoslovni muzej Slovenije, Prešernova 20, p.p. 290, SI-1001 Ljubljana, Slovenija, e-mail: avrezec@pms-lj.si

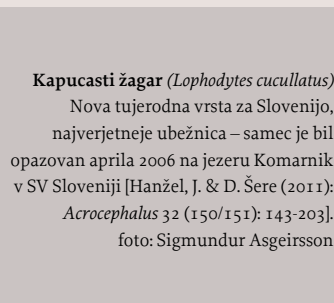
Ameriški krehelj (*Anas carolinensis*)
Nova vrsta za Slovenijo – samec te sicer nekdanje ameriške podvrste kreheljca je bil prvič pri nas opazovan marca in aprila 2011 na zadrževalniku Medvedce [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
foto: Sigmundur Asgeirsson

Formoški krehelj (*Anas formosa*)
Samica te nove, a domnevno tujerodne vrste race v Sloveniji je bila oktobra 2011 opazovana na zadrževalniku Medvedce in Ptujskem jezeru [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
foto: Nabarun Sadhya

Hotentotski krehelj (*Anas hottentota*)
Nova tujerodna vrsta race za Slovenijo – samica se je med oktobrom in novembrom 2010 zadrževala na Račkih ribnikih in zadrževalniku Požeg [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
izvirni foto: Dejan Bordjan

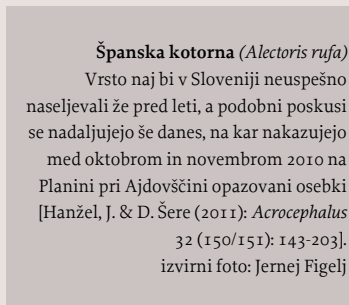
Kapucasti žagar (*Lophodytes cucullatus*)
Nova tujerodna vrsta za Slovenijo, najverjetneje ubežnica – samec je bil opazovan aprila 2006 na jezeru Komarnik v SV Sloveniji [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
foto: Sigmundur Asgeirsson

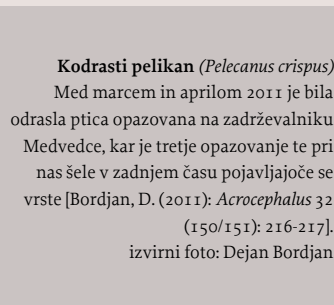
Gozdni jereb (*Tetrastes bonasia*)
Populacije gozdnih kur, zlasti gozdnega jereba in divjega petelina, v Sloveniji upadajo, kar naj bi bilo pripisati spremembam v gozdnatosti, sečnji in strukturi gozdov, podnebjju, rabi tal in povečevanju gostote plenilcev [Čas, M. (2012): *Zlatorogov zbornik* 1 (1): 85-104].
foto: Andrej Hudoklin

Virginijski kolin (*Colinus virginianus*)
Ali gre morda za novo tujerodno gnezdilko pri nas, na kar nakazuje več opazovanj svatujočih ptic v gnezditvenem obdobju med letoma 2009 in 2011 pri Petrinjah na Podgorskem Krasu in na Movražu? [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
foto: Dare Fekonja

Španska kotorna (*Alectoris rufa*)
Vrsto naj bi v Sloveniji neuspešno naseljevali že pred leti, a podobni poskusi se nadaljujejo še danes, na kar nakazujejo med oktobrom in novembrom 2010 na Planini pri Ajdovščini opazovani osebki [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
izvirni foto: Jernej Figelj

Kodrasti pelikan (*Pelecanus crispus*)
Med marcem in aprilom 2011 je bila odrasla ptica opazovana na zadrževalniku Medvedce, kar je tretje opazovanje te pri nas šele v zadnjem času pojavljajoče se vrste [Bordjan, D. (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 216-217].
izvirni foto: Dejan Bordjan

Bela štorcklja (*Ciconia ciconia*)
Gnezdo v Spodnji Polskavi sodi med eno najstarejših pri nas, saj so ga štorcklje zgradile leta 1970, od leta 1971 dalje pa v njem vsako leto tudi uspešno gnezdile; od leta 1999 so imele 2 do 4 mladiče na leto [Presetnik, P. (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 207-210].
izvirni foto: Primož Presetnik

Brkati ser (*Gypaetus barbatus*)
Mlada ptica s telemetrijskim oddajnikom je oktobra 2009 preletela Slovenijo med Matajurjem in Tolminom [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
foto: Rok Breznik

Južna postovka (*Falco naumanni*)
Posamezne ptice te pri nas izumrle gnezdilke se še vedno tu in tam pojavljajo v obdobju selitve, nazadnje se je maja 2012 drugoletni samec zadrževal na letališču Brnik [Grohar, D. (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 219-220].
izvirni foto: Dejan Grohar

Arktični sokol (*Falco rusticolus*)
Nova vrsta za Slovenijo – najverjetneje pobegla sokolarska ptica je bila decembra 2006 najdena mrtva pri Mariboru [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
foto: Milan Cerar

Polojnik (*Himantopus himantopus*)
V letu 2011 je vrsta pričela gnezditi tudi na zadrževalniku Medvedce, in sicer dva para, od katerih je en par uspešno speljal tri mladiče [Bordjan, D. (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 221].
foto: Darinka Mladenovič

Bengalska čigra (*Thalasseus bengalensis*)
Ta pri nas izjemno redka čigra je bila v obdobju 2004 do 2007 v Sečoveljskih solinah opazovana kar šestkrat, in sicer največ štirje osebk skupaj [Škornik, I. (2012): Favnišnični in ekološki pregled ptic Sečoveljskih solin. Soline, Portorož].
foto: Jan Mulder (Saxifraga)

Oazna grlica (*Streptopelia senegalensis*)
Nova tujerodna vrsta za Slovenijo – ubežni osebki se je januarja 2009 potikal po Zrkovcih pri Mariboru [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
izvirni foto: Matjaž Premzl

Nimfica (*Nymphicus hollandicus*)
Nova tujerodna vrsta za Slovenijo, pri kateri gre zgotovo za pobegle ptice, ki se v naravi zadržujejo le krajši čas; večina je bila verjetno prezrta, zabeleženo pa je bilo opazovanje v Ljubljani maja 2007 [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
foto: Klemen Kmecl

Lesna sova (*Strix aluco*)
Študija prehrane lesne sove in kozače na Krimu pri Ljubljani je razkrila, da vrsti plenita zelo podoben plen, miši in voluharice, le njun odziv na pomanjkanje glavnega plena v okolju je različen; kozača v slabih letih ne gnezdi, a se usmeri v plenjenje alternativnega plena, denimo ptic [Sotenšek, B. (2012): Dipl. delo, BF, Univ. v Ljubljani, Ljubljana].
foto: Miha Krofel

Zlatovranka (*Coracias garrulus*)
Vsaj tri ptice, par in osamljen osebki te pri nas izumrle gnezdilke so se avgusta 2012 za krajši čas ustavile na Goričkem, in sicer v Ledavski dolini blizu Sotine ter med Serdico in Nuskovo [Gjergjek, R. (2012): *Gorički list* 6.9.2012, <http://www.gorickilist.si/zlatovranka-obiskala-ledavsko-dolino/>].
izvirni foto: Robi Gjergjek

Svetlooka penica (*Sylvia crassirostris*)
Nova vrsta za Slovenijo, ki je bila prvič opazovana maja 2003 na Volovji rebi, kjer je prepeval samec, kasneje pa so samce zasledili še junija 2009 pri Cerju in junija 2011 na Kuku pri Movražu [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
izvirni foto: Dare Šere

Šoja (*Garrulus glandarius*)
Med mrhovinarskimi vretenčarji ob plenu risa v dinarskih gozdovih je bilo tudi sedem vrst ptic, poleg šoje tudi krokar, kanja, kozača, taščica, kos in neznani drozg [Potočnik, H. et al. (2012): *Zlatorogov zbornik* 1(1): 73-83].
foto: Matej Vranič

Žalostna majna (*Acridotheres tristis*)
Nova tujerodna vrsta za Slovenijo – ta po Evropi že dalj časa poznana tujerodna vrsta je bila pri nas prvič opažena junija 2009 v Godoviču [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
izvirni foto: Peter Grošelj

Rjavoglavi strnad (*Emberiza bruniceps*)
Nova vrsta za Slovenijo – samec je bil februarja 1996 opazovan pri Podpeči na Ljubljanskem barju, pri čemer ni jasno, ali je šlo za zablodelo selivko ali ubežnico [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
foto: Mark Zekhuis (Saxifraga)

1: Duplo s prevelikim vhom brglez (*Sitta europaea*) obzida z blatom in si tako zagotovi večjo varnost.
foto: Gregor Bernard

V krmilnici je kup sončničnih semen. Nenadoma se vanjo z glasnim oglašanjem zakadi plečat ptič s sivo modrim hrbtom in rjastimi boki. Pristane na sredini semen in jih prične razmetavati na vse strani, preden si jih nekaj stlači v kljun. Sinice in vrabci si v krmilnico ne upajo, dokler v njej gospodari ta brdavs, saj jih že ob najneznatnejšem znaku približevanja takoj spodi. S polnim kljunom brglez nato odleti na drevo, okrušen zid, kamnito škarpo ali leseno lopo ter išče špranje, v katere skriva svojo zimsko zalogo hrane. Ne bodite presenečeni, če ga boste pri tem videli plezati obrnjenega celo z glavo navzdol, saj je edini posebej med evropskimi pticami, ki to zmore.

Brglezi in plezalčki Slovenije

// Katarina Denac

Družina brglezov (Sittidae) v Evropi šteje štiri vrste: brglez (*Sitta europaea*), korziški (*S. whiteheadi*), turški (*S. krueperi*) in skalni brglez (*S. neumayer*), pri čemer je prva vrsta najbolj razširjena in najpogostejša. Vsem je skupno čokato telo brez izrazitega vratu, sivo modro obarvan hrbet in temna proga čez oči. Večino časa preživijo na drevju ali skalah, občasno pa hrano iščejo tudi na tleh. Drevesni plezalčki (Certhiidae) imajo dolg, tanek in zakrivljen kljun, s katerim pobirajo hrano iz razpok v lubju. Perje je kombinacija različnih odtenkov rjave barve, spola sta enako obarvana. Med prehranjevanjem se s kratkimi skoki v spirali poganjajo proti vrhu debla, pri čemer se opirajo na dolg, trd rep. Skalni plezalček (*Tichodroma muraria*) je z izjemo tankega in zakrivljenega kljuna po vedenju in obliki bližje brglezu kot obema drevesnima plezalčkoma. Z nobeno od teh vrst ni v ožjem sorodstvu, temveč kot edina vrsta tvori povsem svojo družino skalnih plezalčkov (Tichodromidae). Vsem vrstam iz teh treh družin je skupen izrazito plezalni način življenja, ki se odraža tudi v njihovi telesni obliki.

Brglez (*Sitta europaea*)

Je edina vrsta iz družine brglezov, ki živi tudi v Sloveniji. Podvrsta *caesia*, ki se pojavlja v kontinentalni Evropi in Veliki Britaniji, se od ostalih treh vrst brglezov loči po rjasto rjavih prsih, bokih in podrepnemu perju. Samci, pri katerih je ta barva še posebej izrazita, v času svatovanja privzdigujejo peruti in se na ta način razkazujejo. Brglezov življenjski prostor so mešani in listnati gozdovi (zlasti nižinski), parki in visokodebelni sadovnjaki. Je sekundarni duplar, ki se vseli tudi v dupla s prevelikimi vhodi – te preprosto obzida z blatom in si jih tako ukroji po svoji meri. Zanj je značilna velika zvestoba teritoriju, ki ga zaradi skritih zalog hrane brani tudi pozimi. Velja za precej nedružabnega ptiča, saj se celo mladiči v gnezdu ne stiskajo, temveč si grozijo, če se kakšen preveč približa drugemu. Hrani se z drobnimi pajkovci, žuželkami in njihovimi ličinkami, za katerimi stika po razpokah in špranjah, pa tudi s semeni in oreščki, ki v prehrani prevladujejo zlasti pozimi. Ker semen ne zmore držati v krempljih in jih oluščiti tako kot na primer sinice, jih zatika v naravne »primeže«, kjer jih razbije z ravnim in močnim kljunom. V nasprotju z drugimi odličnimi plezalci (žolne, drevesni plezalčki) se med plezanjem ne opira na svoj kratki rep, temveč se zanaša predvsem na kratke noge z močnimi prsti in dolgimi kremplji, ki mu omogočajo plezanje v vse smeri. Njegova pesem je sosedje enostavnih, vendar zelo glasnih žvižgov, ki že ob prvih toplejših zgodnje pomladanskih dneh odmevajo v gozdovih in parkih.

Čas opazovanja v Sloveniji: opazujemo ga lahko vse leto, jeseni in pozimi pa se najbolj približa človeškim bivališčem, saj rad obiskuje krmilnice. Je pogosta ptica pri nas.

Skalni brglez (*Sitta neumayer*)

Od brgleza ga ločimo po belih prsih, nežno rjavih (ne rjastih) bokih in podrepnemu perju ter barvi hrbta, ki se

nagiba bolj v prid nežno sive kot modre. Ima tudi močnejši in daljši kljun ter temne noge (pri brglezu so umazano oranžne). Je toploljubna vrsta, razširjena na Balkanu, v Turčiji in na Bližnjem vzhodu. Naseljuje osončene apnenčaste skalne stene in skalna pobočja, poraščena z redkim grmovjem. Podobno kot pri brglezu so tudi pari skalnega brgleza zelo zvesti svojim teritorijem in lahko isto gnezdo uporabljajo več let zapored. Dograjujejo ga spomladi in jeseni, pozimi pa v njem pari skupaj prenočujejo. Gnezdo je grajeno iz blata, živalskih iztrebkov, izbljuvkov ujed, različnih jagod, ostankov žuželčjega plena, perja, dlak in drevesne smole. Ima tunelu podoben, do deset centimetrov dolg vhod, ki štrli iz skale. Za izdelavo vseh špranj okoli gnezda lahko par porabi tudi do 40 kilogramov blata, rekordno težko gnezdo pa je bilo najdeno v Iranu in je tehtalo 22 kilogramov. Glavnino prehrane v času gnezditve predstavljajo žuželke, jeseni in pozimi pa jih zamenjajo semena ter polži. Plen iščejo v skalnih razpokah, občasno pa tudi na drevju.

Čas opazovanja v Sloveniji: Pri nas zanesljivih podatkov o pojavljanju nimamo, vendar gnezdi na Hrvaškem v mediteranskem svetu, tako da so morebitna prihodnja opazovanja najverjetnejša v slovenskem Primorju.

Kratkoprsti in dolgoprsti plezalček (*Certhia brachydactyla* in *C. familiaris*)

V nasprotju z brglezom sta oba drevesna plezalčka bolj neopazna, tako zaradi dokaj varovalne obarvanosti kot tudi vedenja. Brez poznavanja petja in oglašanja je kratkoprstega in dolgoprstega plezalčka težko razločevati, saj sta podobnega perja in enake velikosti (12,5–13,5 cm). Kratkoprsti plezalček ima (1) daljši kljun, (2) krajši kremplj na zadnjem prstu, (3) bolj rjave boke, (4) manj izrazito belo nadočesno progo in (5) malenkost drugačen vzorec na letalnih peresih (kremno rjava proga na letalnih peresih je enakomerno stopničasta, pri dolgoprstem plezalčku pa ima pravokotno črno zajedo), kar pa so razlike, ki na daleč skorajda niso vidne. Do določene mere se v Sloveniji ločita tudi glede življenjskega prostora, saj je kratkoprsti plezalček bolj pogost v nižinskih listnatih gozdovih, parkih in sadovnjakih, dolgoprsti pa v višje ležečih mešanih in iglastih gozdovih, vendar je območje sobivanja obeh vrst precejšnje. Nad višino okoli 1000 metrov je kratkoprsti plezalček redek, nad okoli 1400 metrov nadmorske višine pa se pojavlja le še dolgoprsti plezalček. Kratkoprsti plezalček dosega najvišje gostote v hrastovih gozdovih, med iglavci pa ima najraje bore, zlasti rdeči bor. Dolgoprstemu plezalčku ustrezajo hrasti, vrbe, breze in bresti, med iglavci pa smreka in jelka. Oba imata zanimiv način prehranjevanja na deblih: preiskovanje lubja pričneta vedno na dnu drevesa in ga v spirali nadaljujeta do vrha, nato pa odletita na dno naslednjega drevesa. Nerada letita čez odprte površine, večje od 50 metrov. Kratkoprsti plezalček se včasih hrani tudi na zidovih. Glavnino hrane obeh vrst predstavljajo pajkovci in žuželke ter njihove ličinke in bube. Dolgoprsti plezalček pozimi je tudi semena borov in smreke, kratkoprsti pa semena grašic in hrušk. Obe vrsti gnezditja v špranjah za odstopljenim

2

2: Kremno rjava proga na letalnih peresih dolgoprstega plezalčka (*Certhia familiaris*) ima pravokotno črno zajedo, kar je eden izmed znakov, po katerih ga ločimo od kratkoprstega plezalčka.
foto: Ivan Esenko

3: Kratkoprsti plezalček (*Certhia brachydactyla*) je pri nas najpogostejši v nižinskih hrastovih gozdovih. S tankim in dolgim kljunom išče hrano v razbrazdanem lubju, pri čemer se spiralno vzpenja od dna do vrha drevesa ter ga tako v celoti preišče.
foto: Tomi Trilar

3

lubjem, v globokih razpokah v deblu, luknjah v zidovih, lahko celo v skladovnicah drv ali v prepletu bršljana; kratkoprsti plezalčki tudi v duplih detlov. Gnezditvena špranja je pogosto tako tesna, da se valeča ptica v njej ne more niti obrniti. Gnezdo je obloženo s perjem, dlakami, pajčevinami, lišaji in mehkiimi rastlinskimi osemenji, samica pa ga dograjuje tudi po pričetku valjenja. Zaradi svojih gnezditvenih navad sta oba plezalčka pogostejša v zrelih gozdovih z večjim deležem odmrlega in odmirajočega drevja. Prenočujeta v luknjah in razpokah, ki si jih s kljunom in kremplji v mehak les lahko izdolbeta celo sama. Te luknje so velike le toliko, da se vanje stlači en osebek. V zelo mrzlih nočeh prenočujeta v skupinah po nekaj osebkov (kratkoprsti plezalček celo v skupinah po 20 osebkov), ki se stiskajo drug k drugemu, največkrat z glavami skupaj in repi navzven, tako da njihova telesa tvorijo obliko zvezde. Kratkoprsti plezalčki pogosto skupinsko prenočujejo na zidovih pod napušči.

Čas opazovanja v Sloveniji: V Sloveniji ju lahko v gozdu opazujemo vse leto, najlažje pa ju zaznamo in določimo v gnezditvenem obdobju, ko s petjem označujeta svoj teritorij. Redko se lahko zgodi, da nas tudi s pesmijo povlečeta za nos – znani so namreč primeri, ko je dolgoprsti plezalček posnemal petje kratkoprstega in obratno. Pozimi se rada pridružita mešanim jatam sinic, dolgorepk in kraljičkov.

Skalni plezalček (*Tichodroma muraria*)

Je precej večji od obeh drevesnih plezalčkov (15,5–17 cm). Čudovit vzorec njegovega perja tvorijo zgolj štiri barve: pepelnato siva na hrbtu, glavi in trebuhu, bela v obliki pik na koncu primarnih letalnih peres ter črna in rdeča, ki se dopolnjujeta na zaokroženih perutih. Samec ima v svatovskem perju črno grlo, ki ga loči od samice. Njegov let je podoben metuljevemu, med prehranjevanjem in počitkom pa stalno razpira in zapira peruti, kar služi sporazumevanju z drugimi osebki. Njegov življenjski prostor

so razčlenjene skalne stene s špranjami, luknjami, spodmoli, previsi in policami, prekinjene z melišči in soteskami, zlasti na apnenčasti podlagi. Rad se zadržuje na predelih, kjer po skalah teče voda. Omejujoč dejavnik zanj je število gnezditvenih niš v skalah, tako da so gnezda po navadi po nekaj kilometrov narazen. Teritoriji so lahko razporejeni horizontalno (npr. vzdolž sotesk) ali pa vertikalno, tako da v zelo visokih stenah en par gnezdi nižje, drugi pa višje v steni. Samica zgradi gnezdo v kamniti špranji ali v kupu skal, pri čemer raje izbere vlažne skale z nekaj vegetacije kot povsem gole skale. Gnezdo ima praviloma dve odprtini – ena služi kot vhod, druga kot izhod ali pa si ju razdelita samec in samica. Vhod v gnezdo je dolg do 60 centimetrov, sama gnezditna kamrica pa je pod njegovim nivojem. Vsakič, ko starša prineseta hrano, se mladiči pomaknejo v smeri urinega kazalca, tako da ob vsakem hranjenju pride na vrsto drug mladič. Prehranjujejo se z drobnimi žuželkami in pajki, ki jih nabirajo v skalnih razpokah ali na zaplatah rastlinja. Večje gosnice in trši plen usmrtijo tako, da z njim večkrat udarijo ob kamen. Jeseni med septembrom in oktobrom so precej agresivni, saj vzpostavljajo individualne zimske teritorije. Takrat pogosto pojejo tudi samice.

Čas opazovanja v Sloveniji: V času gnezditve ga lahko opazujemo v Julijskih in Kamniško-Savinjskih Alpah ter Karavankah od dolin do visokogorja, kot pa kažejo podatki NOAGS, so ta opazovanja redka. Med pozno jesenjo in zgodnjo pomladjo se zadržujejo zlasti v skalah Kraškega roba in v okolici Nove Gorice. Zimska srečanja z njim so v notranjosti Slovenije redkejša in raztresena po različnih kamnolomih (npr. na Pohorju in Kozjanskem) in večjih mestih (Maribor, Celje, Ptuj). ●

Vir:

CRAMP, S. & PERRINS, C. M. (1993): Birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of the Western Palearctic. Vol. VII – Flycatchers to Shrikes. Oxford University Press, Oxford.

4

5

4: Brglez lahko pleza v vse smeri, tudi z glavo navzdol, česar ne zmore nobena druga evropska ptica.
foto: Gregor Bernard

5: Skalni brglez (*Sitta neumayer*) prebiva v skalovju, kjer si gradi kupolasta gnezda iz blata z okoli 10 cm dolgim vhodnim predorom, po špranjah pa stika za žuželkami in polži. V Sloveniji še ni bil opazovan, nam najbližja gnezdišča so v Hrvaškem primorju.
foto: Piet Munsterman (*Saxifraga*)

6

6: Z zaokroženimi perutmi, ki stalno utripajo, in pisanim prepletom čudovitih barv skalni plezalček (*Tichodroma muraria*) spominja na velikega metulja.
foto: Milan Cerar

Ptice Sirije - nemirne dežele prijaznih ljudi

// Slavko Polak

Površina: 185.180 km²

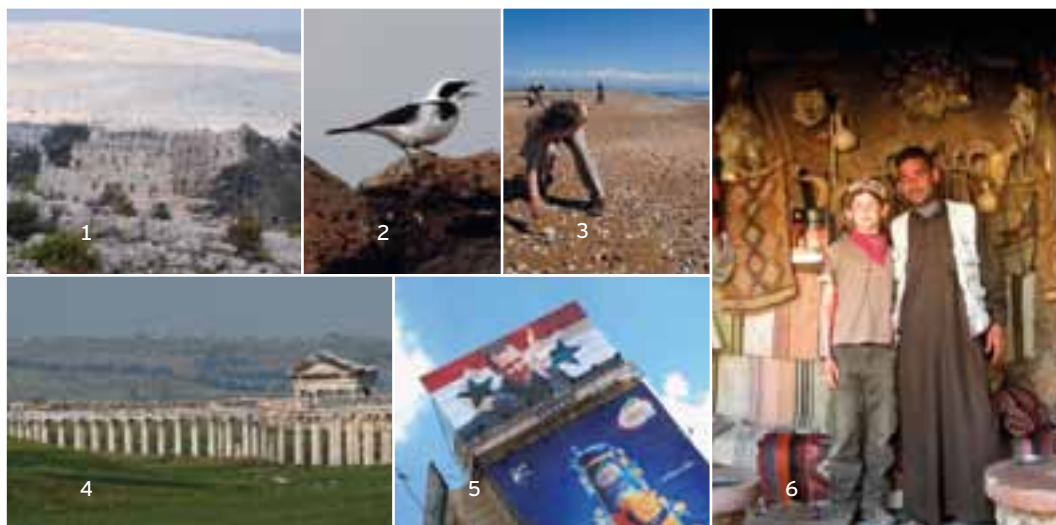
Število prebivalcev: 18.866.000 (2002); večina prebivalstva (74 %) so sunitski muslimani, 16 % je pripadnikov šiitskih družov, alavitov in shirov. Kristjanov je okrog 10 %.

Državna ureditev: Formalno je Sirija republika s parlamentarnim sistemom in voljenim predsednikom. Trenutni predsednik Bashar al-Asad je leta 2000 nasledil svojega očeta Hafeza al-Asada, ki je v Siriji vladal z diktaturo.

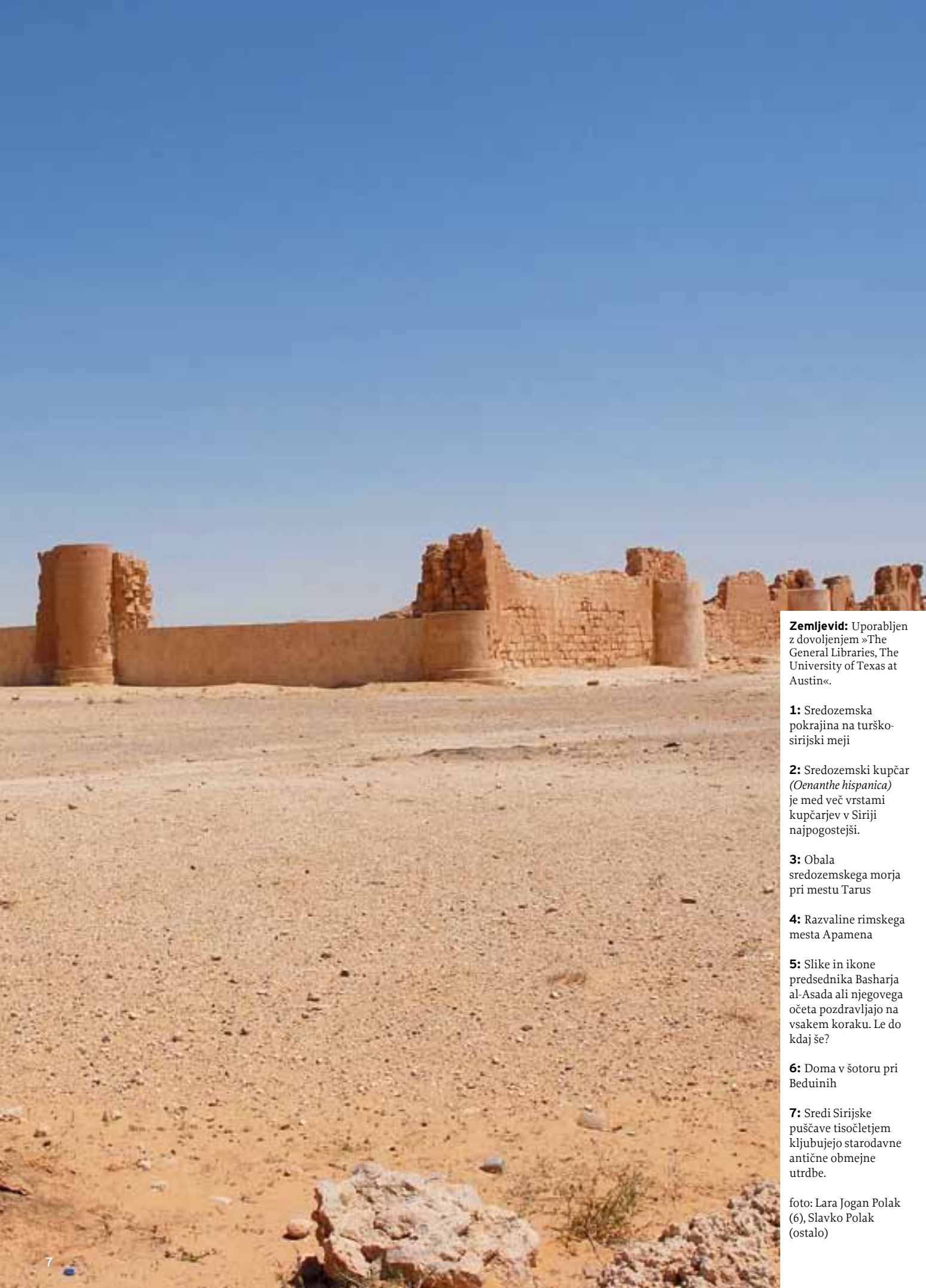
Ptice: Zabeleženih je 391 vrst ptic. Noj (*Struthio camelus*) je bil v preteklosti iztrebljen. V globalnem smislu sta kritično ogroženi vrsti, ki živita tudi v Siriji - stepska priba (*Vanellus gregarius*) in klavžar (*Geronticus eremita*). Sokol plenic (*Falco cherrug*) je uvrščen med globalno ogrožene vrste, med ranljive vrste pa so uvrščeni kodrasti pelikan (*Pelecanus crispus*), marmorna rasa (*Marmaronetta angustirostris*), veliki klinčak (*Aquila clanga*), kraljevi orel (*Aquila heliaca*), južna postovka (*Falco naumanni*), ovratničarska droplja (*Chlamydotis undulata*) in endemični sirski grilček (*Serinus syriacus*).

Sesalci: Zaradi nekontroliranega lova so prostoživeči veliki sesalci zelo redki. Gorska (*Gazella gazella*) in golšasta gazela (*G. subgutturosa*) sta potisnjeni v puščave in na meji preživetja. Od večjih zveri živijo v Siriji progasta hijena (*Hyaena hyaena*), puščavski ris (*Caracal caracal*), volk (*Canis lupus*), navadni šakal (*Canis aureus*), rüppellova lisica (*Vulpes ruppelli*) in pegasti dihur (*Vormela peregusna*). Iz Sirije je doma zlati navadni hrček (*Mesocricetus auratus*), ki pa je danes v naravi skrajno redek.

Zavarovana območja: Dežela ima 24 zavarovanih območij in 22 IBA-jev. Status zavarovanih območij in naravovarstveno stanje sta zaradi državljanske vojne negotova.

Skoraj ne mine dan, da ne bi v medijih zasledili kakšnega poročanja o žrtvah državljanske vonje, ki se je po vzoru drugih dežel arabske pomladi sredi leta 2011 razplamtela tudi v Siriji. Sirija ima bogato biblično zgodovino, saj njen severozahodni del sodi v tako imenovani rodovitni polmesec, ki velja za zibelko poljedelstva zahodne kulture. Umeščenost Sirije ob Sredozemskem morju med Evropo, Azijo, Arabski polotok in Afriko pa je botrovala njeni neprekinjeni burni in pogosto krvavi zgodovini vse do današnjih dni. Antična mesta in trdnjave križarskih osvajanj svete dežele je Sirija do izbruha državljanske vojne ponosno razkazovala obiskovalcem in turizem je bil doslej v deželi pomembna gospodarska panoga.

Zemljevid: Uporabljen z dovoljenjem »The General Libraries, The University of Texas at Austin«.

1: Sredozemska pokrajina na turško-sirijski meji

2: Sredozemski kupčar (*Oenanthë hispanica*) je med več vrstami kupčarjev v Siriji najpogostejši.

3: Obala sredozemskega morja pri mestu Tarus

4: Razvaline rimskega mesta Apamena

5: Slike in ikone predsednika Basharja al-Asada ali njegovega očeta pozdravljajo na vsakem koraku. Le do kdaj še?

6: Doma v šotoru pri Beduinih

7: Sredi Sirijske puščave tisočletjem kljubujejo starodavne antične obmejne utrdbe.

foto: Lara Jogan Polak (6), Slavko Polak (ostalo)

8

9

10

8: Balkanski sttnad (*Emberiza caesia*) je značilen endemit vzhodnega Sredozemlja.

9: Belogrič (*Irania gutturalis*) dosega v Siriji svojo južno mejo razširjenosti.

10: Gozd alepskega bora (*Pinus halepensis*) pri mestu Alep

Politični nemiri v Egiptu so botrovali naši odločitvi za obisk Sirije, ki je bila, vsaj navidezno, v začetku leta 2011 še ena redkih mirnih arabskih dežel. Dve družini z otroki smo si aprila leta 2011 podrobno ogledali kulturno-zgodovinske in naravne lepote Sirije.

Prvi dan na lovu za »liferji«

Ponoči smo prestopili turško-sirsko mejo in med dolgotrajnim preverjanjem dokumentov na mejni postaji poslušali neutrudno petje čuka (*Athene noctua*). Utaborili smo se blizu razvalin zgodnjekršćanske bazilike Svetega Simeona (Qalaat Semaan), ki smo si jih naslednjega dne tudi ogledali. Ponoči sem v gostem borovem gozdičku prepoznal cvileče pivkanje mladičev male uharice (*Asio otus*). V priročniku o pticah Bližnjega vzhoda mala uharica v Siriji naj ne bi gnezdila. Dober začetek za ornitologa! Kasneje sem po različnih internetnih forumih ugotovil, da so ornitologi z zahoda že objavili verjetnost njenega gnezdenja v Siriji.

Prvo jutro je bilo nepozabno. Prebudil sem se v prvobitnem mediteranskem okolju, med starodavnimi oljčnimi gaji in pisano preprogo sredozemskega cvetja v polnem razmahu. Povsod so bile orhideje, perunike ... Priletel je detel. Sirijski detel (*Dendrocopos syriacus*), logično. Sicer sem ga že videl v Sloveniji. Priletele so še druge vrste ptic; rjasta kanja (*Buteo rufinus*), čopasti škranec (*Galerida cristata*), sredozemski kupčar (*Oenanthe hispanica*), rjavoglavi srakoper (*Lanius senator*) ipd., a vse že videno in domače. Povsem nepričakovano se je pred mano pojavil belogrič (*Irania gutturalis*) ter prav svatovsko razkazoval belino repnih peres in grla na rdečih prsih. Belogrič, sorodnik slavcev oziroma pogorelčkov, je bil moj prvi »lifer« - nova vrsta na moji listi doslej opazovanih ptic. Peti je začel tudi grilček! Sirijski grilček? Napenjal sem oči in daljnogled. Vendar ne! Bil je navaden, »naš« grilček (*Serinus serinus*). Za opazovanje endemičnega sirijskega grilčka (*S. syriacus*) bo treba južneje, kot sem razbral iz priročnika. Sirijskega grilčka bi prav rad uvrstil na svoj seznam, zlasti po svojem odkritju endemičnega je-

menskega grilčka (*Serinus menachensis*) v Omanu leta 2000. Prav tako ni bilo na spregled zelo zaželenega zakrinkanega srakoperja (*Lanius nubicus*), ki živi v sredozemskem delu Sirije. Zato pa mi je jutro polepšal balkanski sttnad (*Emberiza caesia*), ki je po fotografiranju še vedno mirno pel, medtem ko smo mi zajtrkovali. Drugi »lifer« v enem dnevu.

Razvaline bazilike so postregle s celo paletto meni sicer že poznanih evropskih in sredozemskih ptic. Iz antičnih kapitolov smo se gledali s puščavci (*Monticola solitarius*), sredozemskimi kupčarji, domačimi (*Passer domesticus*) in skalnimi vrabci (*Petronia petronia*). Slednje sem sicer bežno videl že v Španiji, tokrat pa sem si jih lahko natančno ogledal in jih fotografiral.

Premaknili smo se južneje in se utaborili v obsežnem gozdu alepskega bora (*Pinus halepensis*) blizu drugega največjega sirskega mesta Alepo. Alepske bore imamo v nasadih tudi na naši slovenski obali in po celi Dalmaciji. A tokrat sem doživel tisti pravi strnjeni naravni avtohtoni gozd.

Drugi dan - beloperuti trobentar in gostoljubje domačinov

Vstal sem v mraku in se odpravil opazovat ptice. Videl sem pojoče smrdokavre (*Upupa epops*), turške (*Streptopelia decaocto*) in oazne grlice (*Streptopelia senegalensis*) ter nam običajne vrste pevk, med njimi spet grilčke. Na moje razočaranje še vedno poznane vrste. V cipresi na robu gozda sem našel kolonijo gnezd travniških vrabcev (*Passer hispaniolensis*). Poslušal sem neznano in glasno petje enega izmed večjih sivo obarvanih vrtnikov. Zame je bila to gotovo nova vrsta, a nisem mogel ugotoviti, za katero od treh podobnih vrst gre, saj so si vrtniki na videz sila podobni in za natančno določitev bi moral poslušati posnetke oglašanj. Gotovo pa je bila zame nova puščavska vrsta škinkavca - beloperuti trobentar (*Rhodopechys obsoleta*). Jata se mi je nastavila v jutranjem soncu. V naravi so ptice sicer videti bolj blede, kot so narisane v slikovnem priročniku. Samčki imajo črn kljun in masko.

Sledil je ogled mesta Alepo z znamenito tržnico, potem pa nadaljevanje poti proti jugu. Pokrajina se je iz ure v uro spreminjala. Ožgana sredozemska bela krajina se je zamenjala z lunarno temnorjavo vulkansko, pokrito z nešteti vulkanskimi balvani. Pašništvo je tu edina možna kmetijska raba. Kjerkoli smo se ustavili, povsod smo srečali prijazne ljudi. Čeprav nismo hoteli nikogar motiti, so nam sami prišli nasproti in spraševali: »Problem?«, a ker ga ni bilo, je sledilo gostoljubno povabilo: »Kahwa, čaj?« Ljudje večinoma živijo zelo revno, a popotniku ponudijo vse, kar imajo.

Tretji dan - prijateljevanje z domačini, »navadne« ptice in ogledi znamenitosti

Zjutraj smo se z domačini pomerili v spretnosti striženja ovac. Pomagali so tudi mladi fantje v vojaških uniformah, verjetno domači fantje na dopustu. Spet smo bili deležni kave, čaja in preprostega zajtrka. Domačini so nam ponudili tudi njihov nekvašeni kruh.

Favna ptic je bila še vedno sredozemska. Kar malo nejevoljno sem v tako eksotični vulkanski pokrajini opazoval same znane vrste ptic. Navsezadnje je bil že skoraj maj in številnim našim pticam se je mudilo domov iz Afrike. Staknil sem tudi gnezdo sredozemskega kupčarja. Pot smo nadaljevali proti Sredozemskemu morju. Tu je spomladansko deževje deželo spremenilo v rodovitno zeleno žitnico. Ogleдали smo si dih jemajoče razvaline rimskega mesta Apame na sredi nepregledne zelene ravnice. Na njih so gnezдили postovke (*Falco tinnunculus*) in čuki, ki so kar pred nami lovili povsod številne kuščarice.

Pot nas je vodila prek križarskih trdnjav Svete dežele do sredozemskega mesta Tartus. Na peščeni obali se nismo mogli načuditi meter širokemu pasu sredozemskih školjk in polžev, ki mu v dolžino ni bilo videti konca. Nabrali smo si jih za spomin. Ptice so bile tu pač sredozemske, nič takega. Nad sosednjim Libanonom so se dvigale visoke gore Jabal Laban, kjer bi moral iskati sirijskega grilčka. Pa kdaj drugič!

Glavnemu mestu Damask smo se izognili. V deželi je vrelo, še zlati ponoči - pokalo je ... Po neprespani noči smo se utaborili daleč od civilizacije, sredi Sirske puščave.

Četrti dan - nočno raziskovanje sirskih živali v mestu bibličnih treh kraljev

Po poldnevni vožnji smo se pripeljali v eno glavnih turističnih destinacij Sirije – v Palmiro, kot so jo imenovali v antiki, oziroma v Tadmur, kot oazi pravijo danes. To so razvaline fantastičnega rimskega mesta le kakih 150 kilometrov od iraške meje. Prav v Palmiri so po bibličnih pripovedih prespali trije kralji, modreci z vzhoda, ki so iskali otroka kralja Odrešenika. V simpatičnem kampu med palmami v Palmiri smo prenočili. Z obzidij so nas gledali skalni golobi (*Columba livia*), oazne grlice in seveda domači vrabci. Med večerjo nas je obiskal prednjeazijski veleuhi jež (*Hemiechinus auritus*) – prikupna, zaradi velikih uhljev malo smešna živalca. Ponoči smo skupaj z otroki s svetilkami iskali puščavske škorpione. Bilo jih je le za vzorec, našli pa smo obilo zanimivih hroščev zlasti iz družine črnivcev (*Tenebrionidae*) in drugih nevretenčarjev ter črno vdovo (*Latrodectus mactans*).

Peti dan - srečanje s selivkami, novimi vrstami in prestop sirijsko-turške meje

Po ornitološko sem vstal zgodaj in se spet odpravil opazovat ptice. Tako daleč od doma sem opazoval naše domače ptice, ki se vračajo domov – številne kmečke lastovke (*Hirundo rustica*), čebelarje (*Merops apiaster*), rjavoglave srakoperje, različne penice in vrtnike. S sončnim vzhodom so se dvignili škrljančarji (*Falco subbuteo*), sršenarji (*Pernis apivorus*) in črni škarniki (*Milvus migrans*). Edini pravi puščavski prebivalci so bili beloperuti trobentarji. Kot se spodobi, se mi je vsaj enkrat dnevno prikazala kaka nova vrsta. Tokrat sem sledil neznanemu oglašanju in na datljevih palmah našel pojočega samca beloličnega bulbula (*Pycnonotus leucogenys*). Po podatkih iz priročnika naj bi vrsta segala le do Mezopotamije – Iraka. Med brskanjem po forumih doma

11: V sirijskih mestih in oazah so pogoste oazne grlice (*Streptopelia senegalensis*).

12: Prednjeazijski veleuhi jež (*Hemiechinus auritus*), prikupna in zaradi velikih uhljev smešna živalca, nas je obiskal ponoči med kampiranjem v oazi Palmira.

foto: vse Slavko Polak

13

13: Beloperuti trobentar (*Rhodopechys obsoleta*) je predstavnik puščavske ornitofavne.
foto: Sergey Eliseev

sem izvedel, da so prav to vrsto turisti ornitologi nekajkrat že videli ravno v Palmiri. Kmalu je postalo puščavsko vroče in ko sem se vrnil v kamp, je bila ekipa že pripravljena, da čim prej zapusti nemirno deželo.

Peljali smo se mimo rezervata, urejenega za namene ohranitve zadnjih arabskih znanih parov klavžarja (*Geronticus eremita*), o čemer smo v reviji Svet ptic že brali. Nismo se ustavljali, saj sem jih že videl, in to v Postojni! Sledila je dolga pot mimo menjajočih se podob spokojne sirijske puščave. Ustavili smo se le še dvakrat, da bi si ogledali razvaline rimskih utrdb, namenjenih obrambi vzhodnih meja cesarstva. Človek ne more verjeti, da živijo domači vrabci v skoraj sleherni oazi in še tako majhnih zaselkih. Do turške meje smo pokrajino in ptice opazovali le še s strehe potovalnega kamiona. Prepoznal sem številne znane ptice, ki so se v redkih oazah ustavljale na poti domov. Gotovo sem videl več novih vrst ptic, od katerih pa sem z gotovostjo določil le srpastega škrjanca (*Alaemon alaudipes*), ki po velikosti in dolgem zavitem kljunu spominja na smrdokavro. Tudi te vrste naj ne bi bilo na severu Sirije po pregledu kart razširjenosti slikovnega priročnika.

Ptice so postajale pogostejše, ko smo se približali rodovitni ravnici reke Evfrat. Puščavsko sivino ob reki so zamenjale nepregledne zelene ravnice žit in drugih poljščin, ki zaradi tisočletnega tradicionalnega načina namakanja dajejo tudi po več žetev na leto. Nismo se ustavljali, saj smo hoteli še isti dan prestopiti sirsko-turško mejo. Utaborili smo se sredi namakalnih polj takoj za mejo v Turčiji. Nočno petje trstnic, cvrčalcev, žab, bramorjev in drugih živali je obetalo naravoslovno zanimiv prihajajoči dan. Čeprav sem bil na nogah že zgodaj v mraku, se je dan začel z »problem?«, »no problem!«, »kahwa, čaj?« ... Po obilnem zajtrku pri domačinih je sledila dolga in naravoslovno zanimiva pot čez Turčijo. A o tem kdaj drugič. ●

Priporočena literatura:

- POLAK, S. (2001): Description of nests, nestlings and breeding behavior of a Yemen Serin *Serinus menachensis* population in Tawi Attair Sinkhole, Sultanate of Oman. – *Acrocephalus* 22 (104-105): 3-8.
- PORTER, R.F., CHRISTENSEN, S. & SCHIERMACKER-HANSEN, P. (1996): Field Guide to the Birds of the Middle East. T&A D Polyster, London.
- VRH VREZEC, P., prevod (2011): Sirijski klavžarji ogroženi. – *Svet ptic* 17 (04): 43.
- seznam ptic Sirije: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_birds_of_Syria
- naravni parki in rezervati Sirije: <http://www.nationalparks-worldwide.info/syria.htm>

→ Rubrika Naj fotoulov

Z novim letnikom uvajamo rubriko **Naj fotoulov**. V njej bomo objavljali zanimive in nenavadne fotografije ptic ali drugih živali, lahko pa tudi fotoutrinke s ptičarskih terenov, ki bodo pospremljene le s kratkim podpisom k sliki in navedbo avtorja.

Lepo vabljeni k sodelovanju!

→ Fotografije fundacije Saxifraga

Zbirka fundacije Saxifraga šteje več kot 150.000 naravoslovnih fotografij, ki jih za objavo v naravovarstveni publikaciji v primeru, da finančna sredstva niso na voljo, dobite brezplačno.

S svojimi fotografijami pa se lahko pridružite skoraj 100 evropskim naravoslovnim fotografom, ki so z namenom, da bi pripomogli k varstvu narave, že prispevali fotografije v zbirko Saxifraga.

Saxifraga ima spletno stran www.saxifraga.nl, kjer lahko za namene predavanj brezplačno dobite slike ptic, rastlin, dvoživk, plazilcev, rib, žuželk, pokrajin ipd.

Velika uharica v sobivanju s sodobnim človekom // Tomaž Mihelič

Nedvomno je velika uharica (*Bubo bubo*) vrsta, katere pomemben del življenjskega okolja je kulturna krajina. V njej najlaže najde svoj plen, saj odprta območja omogočajo lažji pregled, raznovrstne strukture v krajini pa odlične preže za lov. Vrsta lahko doseže večje populacijske gostote v kulturni krajini, saj je zanjo v njej navadno več primerne plena kot v življenjskih okoljih, ki so negozdni po naravni poti. Le nekatera mokrišča se lahko zaradi razpoložljivega plena, številnih vodnih ptic, primerjajo s kulturno krajino. Vsekakor pa prinaša življenje v krajini, v kateri živi velika uharica skupaj s sodobnim človekom, nekatere povsem nove nevarnosti zanjo.

Eden največjih pritiskov na vrsto se je v bližnji preteklosti nedvomno začel z načrtnim pobijanjem s strani lovcev zaradi njenega konkurenčnega plenjenja tako imenovane male divjadi. Vrsta je zaradi tega izumrla v prenekaterih območjih zahodne Evrope in za ponovno naselitev je bilo potrebnih veliko projektov. Hitri razvoj človeka je na etičnem področju povzročil, da smo to grožnjo vrsti nekako prerasli, vzporedno pa je razvoj na tehnološkem področju prinesel nekatere popolnoma nove grožnje. To so smrtnost zaradi prometa in elektrovodov ter opuščanje gnezdišč zaradi vznemirjanja. Tudi slednji je posredno povezan s hitrim tehnološkim razvojem, saj so največji problem pritožbe, ki jih je ta razvoj omogočil.

Opuščanje gnezdišč zaradi vznemirjanja

Kljub dejstvu, da pogosto živi v povsem kulturni krajini, je velika uharica plaha in izjemno občutljiva za človekovo prisotnost v bližini gnezdišč. Že najmanjša motnja lahko povzroči propad gnezda. Ena največjih groženj je vznemir-

janje na gnezdiščih. Plezanje v skalnih stenah, planinarjenje in druge aktivnosti preživljanja prostega časa ljudi pogosto pripeljejo v bližino gnezd v povsem oddaljenih in nedostopnih krajih. Ta območja so za uharico zadnja zavetišča v sicer gosto poseljeni krajini in šele prostočasne aktivnosti so povzročile, da so ta gnezdišča postala ogrožena. Vrsta je najbolj občutljiva v predgnezditvenem in gnezditvenem obdobju, še posebej v času valjenja in zgodnjega odrasčanja mladičev. V tem času je človek v bližini gnezda pogosto razlog, da samica zapusti jajca ali mladiče, kar pomeni propad legla, ali pa gnezdišče celo zapusti. Vznemirjanje v zimskem času pa lahko vpliva, da vrsta sploh ne začne gnezdit.

Vpliv prometa

Velik problem je tudi smrtnost osebkov zaradi prometa in daljnovodov. Promet je, kot kaže, vseeno manj rizičen dejavnik, saj so žrtve trkov predvsem mladi osebki. Ptice se tekom življenja očitno naučijo izogibati prometu, saj pojav spremljata hrup in piš, ki v primeru, da se ogne usodnemu trku, ptico opozorita na nevarnost. Nasprotno pa je s smrtnostjo zaradi elektrovdara, ki se pojavi nenadno, brez spremljajočih opozoril. Da se osebki niso sposobni naučiti izogibanja tej nevarnosti, kaže velik delež pobitih odraslih ptic.

Nevarni električni daljnovodi

Ena največjih groženj, s katero se v sodobnem svetu spopada velika uharica, so električni daljnovodi srednjih nape-tosti. Ker vrsta najraje lovi s pomočjo preže, so stebri daljnovodov odlična mesta zanjo. So stabilni, kar je pri velikih vrstah pomembno, z njih se odpira odličen razgled in so po-

1: Življenje v krajini, v kateri prebiva velika uharica (*Bubo bubo*), prinaša skupaj s sodobnim človekom nekatere povsem nove nevarnosti za vrsto. foto: Tomaž Mihelič

2: Najdba ubite odrasle samice v Budanjah
foto: Tomaž Mihelič

3: Nameščanje izolacije na daljnovod ob stenah Kraškega roba spomladi letos
foto: Tomaž Mihelič

4: Utrinek s terena na gugalnici
foto: Slavko Polak

gosto edina vzvišena mesta na planjavah. Velike uharice pri lovu zato pogosto sedajo prav nanje, ne zavedajo pa se, da so ravno daljnovodi ena izmed najbolj nevarnih pasti. Ob priletanju ali vzletanju z daljnovoda se velika uharica zaradi svoje velikosti pogosto dotakne električnih žic, medtem ko se z nogami že ali še drži za prečko stebra. Na železnih in betonskih stebrih to seveda pomeni neizbežno smrt, varna pa ni niti na lesenih stebrih. Ponoči, ko je vrsta aktivna, so le ti pogosto mokri od rose, s tem pa postanejo prevodni in prav tako pogubni. Mrtvi osebki navadno padejo na tla takoj pod stebrom, znani pa so primeri, ko so osebki električni udar sicer preživeli, vendar so kasneje zaradi nekroz na perutih in nogah poginili. V Sloveniji je tovrstnih primerov zastrašujoče veliko. V zadnjih treh letih, ko smo bili bolj pozorni na to problematiko, nam je uspelo dokumentirati že prek 40 primerov. Če k temu pripišemo še majhno verjetnost, da ubiti osebek v naravi sploh najdemo, je zadeva še toliko bolj zaskrbljujoča. Velika uharica se v sodobnem svetu torej spopada s povsem novim povzročiteljem smrtnosti. Vrsta verjetno zaradi svoje samotarske narave in grožnje, ki ubija nenadoma in brez predhodnega opozorila, ne bo mogla razviti obrambnih mehanizmov, zato smo ji dolžni pomagati. Ponekod po svetu problematiko uspešno rešujejo s stebri, ki imajo izolatorje obrnjene navzdol, ali pa z izolacijami vodnikov v bližini stebra.

Rekordno leto varuhov velike uharice

Osnovna zamisel za Varuhe velike uharice se je porodila zaradi dejstva, da s klasičnim monitoringom nismo zmogli ustrezno slediti gnezditveni uspešnosti vrste, ki je še posebej zelo pomembna takrat, ko se ta znajde pod hudimi populacijskimi pritiski. V primeru dolgoživih organizmov, kot je velika uharica, lahko vrsta ostane na območju še dolgo po tem, ko se ne razmnožuje več učinkovito, zato je samo popis teritorialnih osebkov ni dovolj. Akcija ima enostaven cilj, ki je (1) preverjanje uspešnosti gnezditve na vseh gnezdiščih v Sloveniji v prvem koraku ter (2) iskanje in odpravljanje problemov, ki povzročajo,

da so nekatera gnezdišča neuspešna vrsto let, v drugem koraku.

Čeprav že nekaj let zapored kaže, da smo mejnike pri akciji Varuhi velike uharice pripeljali do skrajnosti, jih naslednje leto premaknemo še više. In letošnje leto lahko mirno označimo za rekordno leto prav na vseh področjih. Že kmalu spomladi se je pokazalo, da bo leto bogato s številčnostjo mladičev pri več sovijih vrstah, in zato smo rezultat akcije, ki pove, kako uspešno so gnezstile naše velike uharice, pričakovali še s toliko večjim zanimanjem. A v resnici so rekordi začeli padati že veliko prej. Eden najprijetnejših rekordov letošnjega leta je bil vaš odziv povabilu na gugalnico. Letos se nas je na popisu na Krasu zbralo čez 150 in prav mirno lahko rečem, da je gugalnica postala največji sinhroni popis velike uharice na svetu. Vseh skupaj pa nas je bilo na pomladnih popisih skoraj 200. Rekordno je bilo tudi število na novo odkritih teritorijev. Glavna zasluga tukaj ni šla številčnosti popisovalcev, ampak zagnanosti dveh izmed njih. Mateju Gamserju in Josipu Otopalu je namreč uspelo najti kar enajst novih zasedenih teritorijev v Posavskem hribovju in na obronkih celjske kotline. Letos nam je tako uspelo prebiti magično mejo 100 aktivnih gnezd!

Žal pa smo letos podrli rekord tudi v številu neuspešnih gnezd. Dejstvo je, da uspešnost gnezditve v velikem obsegu ugotavljajmo šele nekaj let, a tako majhnega števila gnezd s speljanimi mladiči do letos še ni bilo. Znotraj ploskev, v katerih opravljamo monitoring vrste na IBA Kras in Vipavski rob, ki sta naši najboljši območja za veliko uharico, je po letu 2000 lahko gnezdilo še do 20 parov. Letos smo na tem območju zabeležili le 13 teritorijev in od teh je mladiče uspešno speljalo le šest parov. Razlogov za tako veliko gnezditveno neuspešnost seveda ne poznamo v celoti, smo pa tudi letos potrdili dva – vznemirjanje na gnezdiščih in smrtnost zaradi elektroudara.

In ker je letos pač rekordno leto, so rekordi padli tudi tukaj. Bili smo priča rekordno hitri nelegalni postavitvi plezališča

na Kraškem robu. Samo v nekaj tednih so italijanski plezalci navrtali več kot deset plezalnih smeri prav v enem od gnezdišč velike uharice na Kraškem robu. V želji, da bi zadevo rešili še pred začetkom gnezditve, smo se takoj obrnili na pristojno okoljsko inšpekcijo. Žal so se tudi tam potrudili, da so podrli rekord, in sicer v popolnoma destimulativnem odzivu na naš klic. K sreči so se rekordno hitro odzvali policisti, ki so na terenu na problematiko opozorili kršitelje. Žal je letos gnezdišče ostalo brez mladičev, saj so se omenjene aktivnosti dogajale v začetku gnezditne sezone.

Leto je bilo pestro tudi na področju problematike elektro-vodov. Konec leta me je klical kolega Edvard Krašna. Prinesli so mu veliko uharico, ki jo je na robu Budanj ubila elektrika. Žal je šlo za odraslo samico. Ker je bilo mesto, kjer so jo našli, skoraj sredi treh gnezdišč, je bilo treba raziskati, s katerega gnezdišča je bila. Zelo hitro nam je uspelo organizirati akcijo sinhronega poslušanja vseh treh gnezdišč hkrati, pri čemer gre seveda zasluga zvestim varuhom velike uharice v severnoprimorski sekciji društva. Njihov hitri odziv bi prav mirno označil za rekordnega, a kaj, ko je to povsem običajno zanje. Z akcijo smo hitro identificirali gnezdišče, saj je odvedeli samec takoj začel z neutrudnim klicanjem samice in velikimi spremembami v vedenjskem vzorcu. Takšno vedenje je bilo zaznati vsaj dva meseca, in vse je že kazalo, da z gnezditvijo ne bo nič. Ampak pri špekulacijah o tem spet nismo upoštevali dejstva, da je letos rekordno leto. Samcu je namreč že letos uspelo najti družico in skupaj sta iz gnezdišča uspešno speljala mladiče. V dosedanjih izkušnjah je v primeru smrti samice do ponovne vzpostavitve gnezdenja minilo več kot dve leti.

Žal je padel rekord tudi pri pregledovanju daljnovodov. Vsako leto sistematično preiščemo del njihovih tras in v letošnji sezoni smo mrtvo uharico našli že pri četrtem pregledanem stebru. V Matarskem podolju je ubilo mladega samca. V tem predelu je stanje z veliko uharico precej slabo in možno je, da je ravno ponor osebkov na daljnovodu, ki poteka prav čez najboljša lovišča celotnega območja, eden

glavnih razlogov. Na področju daljnovodov pa so se sicer zgodili tudi pozitivni premiki. Z Elektro Primorska se nam je posrečilo dogovoriti za izolacijo novo zgrajenega daljnoveoda mimo Štrkljevice na Kraškem robu. Naj spomnimo, da je bila tod gnezditev lani neuspešna, eden glavnih identificiranih razlogov pa je bil na novo zgrajeni daljnovod tik nad steno. Uspelo nam je skleniti dogovor s podjetjem Izo-Elektro iz Maribora, da je doniralo izolacijsko opremo in vse skupaj je bilo opravljeno rekordno hitro. Seveda lahko glede na rekordno leto držimo pesti, da bo par v Štrkljevici že prihajajočo sezono uspešno gnezdil.

Seveda gre ob rekordnem letu zahvala predvsem vsem vam, ki ste pomagali. Prepričan sem, da rekordi govorijo sami zase o tem, kako nujno je pomagati in v kako veliko pomoč smo lahko uharici. Upam, da se spomladi spet snidemo na gugalnici novega rekordnega leta. Na enem izmed kamenčkov, ki pomaga živeti uharici ob sodobnem človeku. ●

5: Udeleženci gugalnice na predavanju po uspešnem popisu
foto: Slavko Polak

→ VABILO ZA FOTOGRAFE

Pri reviji Svet ptic imamo na voljo veliko bazo odličnih fotografij ptic, ki nam jih podarjate člani in ljubitelji narave. Medtem ko so fotografije ptic večinoma izredno kakovostne, pa so fotografije, na katerih so opazovalci ptic na terenih, izletih, popisih, akcijah ipd., večinoma precej slabše, saj si zanje vzamemo preprosto premalo fotografskega časa. Naše odlične fotografije zato prijazno vabimo, da se v bodoče preizkusijo tudi v **fotografiranju ljudi na DOPPS-ovih akcijah, popisih, izletih, delavnicah** ipd. Izboljšajmo v reviji tudi slike, na katerih so ljubitelji ptic!

Po novem letu nas čaka vseslovensko štetje ptic na vodnih površinah (IWC). Tu bo prva priložnost, da prispevate navdušujoče slike zvestih in številnih popisovalcev na terenu! Naj slike govorijo same zase o tem, kako z velikim žarom delamo za ptice in njihovo varstvo ter s tem seveda tudi za ljudi!

Prisrčna hvala za fotografije, ki jih z veseljem pričakujemo na spletnem naslovu uredništva!

Uredništvo

1

Organizacija BirdLife International ob visokem jubileju

// Tanja Šumrada, Damijan Denac

1: Leta 1928 se je Mednarodni svet za varstvo ptic (International Council for Bird Preservation - ICBP) v večinoma moški zasedbi zbral na konferenci v Ženevi.

Organizacija ICBP se je vsa leta širila in leta 1992 preimenovala v BirdLife International. Prvi predsednik ICBP je bil od ustanovitve leta 1922 do leta 1938 T. Gilbert Pearson (na sliki je v prvi vrsti, tretji z leve).
foto: arhiv BirdLife International

90 let varstva ptic in narave

DOPPS skupaj s partnerji iz 116 držav letos praznuje posebno obletnico: 90 let organizacije BirdLife International in 20 let edinstvenega partnerstva nevladnih organizacij. Smo pomemben del najstarejše mednarodne naravovarstvene organizacije in največjega partnerstva za ohranjanje narave na svetu.

Najstarejša mednarodna organizacija za varstvo narave na svetu

BirdLife je bil ustanovljen leta 1922 v Londonu na pobudo predsednika organizacije Audubon (danes partner BirdLife v ZDA). Organizaciji, takrat še z imenom International Council for Bird Preservation (ICBP), so se v prvih treh letih delovanja pridružile članice s petih celin. Prvi delegati so bili, v duhu časa, samo moški, vendar so vajeti kmalu prevzele tudi ženske, kot je Phyllis Barclay-Smith (Velika Britanija), ki je bila generalna sekretarka in gonilna sila kar 43 let. V prvih desetletjih se je ICBP že razvil v široko omrežje posameznikov in organizacij, ki sta jih vodili predanost do raziskovanja in varstva ptic ter skrb za naraščajoče upadanje vrst in njihovih življenjskih prostorov.

Kljub številnim naravovarstvenim uspehom ICBP pa je z leti postalo očitno, da bo za učinkovitejše delo potrebna drugačna struktura. V letu 1992 je prvih 15 organizacij podpisalo partnersko pogodbo z namenom, da se ustanovi nova federacija, ki bo vključevala le po eno

organizacijo iz vsake države. Skupaj z novo ureditvijo so ICBP preimenovali v BirdLife International, za logo tip pa izbrali polarno čigro (*Sterna paradisaea*), ptico, ki na svojih selitvenih poteh obide vse kontinente in tako simbolizira čezmejna in skupna varstvena prizadevanja za ves planet. DOPPS, ki je bil ustanovljen leta 1979, se je tej »družini« kot partner pripravnik pridružil leta 1996, kot polnopravni partner pa leta 2001. Danes BirdLife združuje organizacije po vsem svetu, v katerih je skupaj zaposlenih 7.500 ljudi. Člani DOPPS soustvarjamo to globalno gibanje, največje na področju varstva narave, z več kot 2,7 milijona članov in 10 milijoni podpornikov. Povezuje nas uresničevanje enotne strategije, utemeljene z varstvom ptic, območij, življenjskih prostorov in trajnostnim razvojem družbe.

Trgovina s peresi, razlitja nafte in zatočišča za ptice

Med prvimi prizadevanji ICBP je bil poziv za varstvo žužkojedih ptic pevk in preprečitev trgovine s peresi prostoživečih ptic. Med ženskami iz višjih družbenih krogov so bili takrat namreč zelo priljubljeni klobuki, okrašeni s ptičjimi peresi. Maja 1928 so na prvi uradni konferenci ICBP v Švici podpisali resolucije za ustanovitev zatočišč za ptice, proti nabiranju večjih količin jajc redkih vrst in za zaprto sezono lova ptic v času spomladanske selitve in gnezdenja. A skoraj sto let po tem je uresničitev slednjih dveh za mnoge države, denimo vzdolž Jadranske selitvene poti (Adriatic Flyway), še vedno zgolj neuresničena želja.

V teh zgodnjih letih so bila ena glavnih tem celo razlita nafte, zaradi česar so na konferenci pozvali vlade k sprejemu mednarodne konvencije, ki naj bi upoštevala velike izgube ptic zaradi tega problema. Leta 1954 je bila po zaslugi dela ICBP takšna konvencija tudi v resnici podpisana.

Skupaj s številnimi zunanji sodelavci so na ICBP leta 1952 pričeli zbirati podatke za pripravo svetovnega seznama ogroženih ptic, ki so ga nato leta 1966 v sodelovanju z mednarodno zvezo za ohranjanje narave in naravnih virov (IUCN) izdali kot prvi rdeči seznam ogroženih ptic. Rdeči sezname so imeli v naslednjih desetletjih velik vpliv na varstvo narave na svetovni ravni prek določanja naravovarstvenih prioritet, širjenja ozaveščenosti ter usmerjanja politike in podpore donatorjev. Od 60. let prejšnjega stoletja dalje se je pozornost ICBP z raziskovanja in lobiranja usmerila tudi na neposredne intervencije in vključevanje v naravovarstvene akcije. Eden izmed vrhuncev tega dogajanja sta bila nakup in renaturacija otoka Cousin na Sejšelih, ki ga danes učinkovito upravlja BirdLife partner Nature Seychelles.

Od varstva ptic ...

Partnerji vsako leto uresničijo na stotine naravovarstvenih projektov za pomoč ogroženim vrstam na lokalnem nivoju, znotraj BirdLife-a pa poteka skupni program za preprečevanje izumrtja vrst (Preventing Extinctions Programme), v okviru katerega razvijamo varstvene akcije za vse kritično ogrožene vrste ptic in širimo mrežo donatorjev. Za številne od 70 vrst, za katere je BirdLife do sedaj že pričel z uresničevanjem ciljnih akcij, vemo, da so prav ti programi učinkovito zmanjšali vpliv največjih groženj.

Vse od ustanovitve pred 90 leti je ena ključnih nalog partnerstva zavezanost k varstvu ptic selivk. To so namreč vrste, za katere je zagotovo najbolj potrebno

usklajeno in na mednarodnem nivoju koordinirano naravovarstveno delovanje. Znotraj globalnega programa »Flyways Programme« se tako s pomočjo izboljševanja zakonodaje in konkretnih akcij na terenu trudimo zaščititi počivališča in prezimovališča za seleče se ptice vzdolž glavnih selitvenih poti.

... do varstva njihovih življenjskih prostorov

Ptice so učinkoviti kazalci stanja v naravi, zato varovanje njihovih bivališč omogoča preživetje velikemu številu rastlin in živali. BirdLife je po vsem svetu opredelil kar 12.000 Mednarodno pomembnih območij za ptice (IBA), ki jih po standardiziranih kriterijih v vsaki državi identificira nacionalna partnerska organizacija. Omrežje v mednarodni skupnosti uživa visok ugled, v Evropski uniji IBA-ji služijo kot podlaga za opredeljevanje Posebnih območij varstva (SPA) v okviru Nature 2000. Moč tega programa je v kvalitetnih strokovnih utemeljitvah, podprtih z neposrednimi podatki s terena – plod vsakoletnega predanega prostovoljnega dela tisočev ornitologov. V Sloveniji je naše društvo pomagalo identificirati prve IBA-je že leta 1989, prvi inventar objavilo leta 2000, drugega, ki je bil osnova za opredelitev območij SPA, leta 2003, lani pa smo v temeljiti reviziji opredelili 35 takšnih lokalitet v skupni površini dobrih 5500 km². Kljub temu, da je sleherni kvadratni meter strokovno utemeljen, so različne slovenske državne institucije ta območja brez jasnih pojasnil »obrezovale« v nasprotju z evropsko zakonodajo. S podporo partnerstva BirdLife bomo na DOPPS še naprej odločno vztrajali, da razglasitve SPA območij v Sloveniji potekajo transparentno, kar pomeni, da jasno sledijo argumentom strokovnjakov.

Številni BirdLife partnerji upravljajo naravne rezervate in so v preteklosti odigrali odločilno vlogo pri ustanovitvi zavarovanih območij, ki v skupni površini obsegajo več milijonov hektarjev. Ta ključna mesta za varstvo

2: Med prvimi prizadevanji ICBP je bil poziv za preprečitev trgovine s peresi prostoživečih ptic. Med ženskami iz višjih družbenih krogov so bili takrat namreč zelo priljubljeni klobuki, okrašeni s ptičjimi peresi. Trgovina na Nizozemskem je denimo prodajala klobuk, »ozaljšan« z malo čigro (*Sterna albifrons*).
foto: arhiv BirdLife International

3: V teh zgodnjih letih so bila ena glavnih tem ICBP razlita nafte, zato so na konferenci pozvali vlade k sprejemu mednarodne konvencije, ki naj bi upoštevala velike izgube ptic zaradi tega problema. Na sliki je »naoljena« lumna (*Uria aalge*).
foto: arhiv BirdLife International

4

4: Številni BirdLife-ovi partnerji upravljajo naravne rezervate in so v preteklosti odigrali odločilno vlogo pri ustanovitvi zavarovanih območij, ki so ključna mesta za varstvo biotske raznovrstnosti po vsem svetu. Tudi v Sloveniji so neštete ure dela naših članov omogočile, da so danes zaščiteni nekateri najbolj dragoceni koščki naše države. Škocjanski zatok pri Kopru jasno kaže na pomen, ki ga ima ohranjena narava za ljudi.

foto: Igor Brajnik

biotske raznovrstnosti po vsem svetu obsegajo najrazličnejša življenjska okolja, kot so gore, mokrišča, obale, stepe, gozdovi in v zadnjem času tudi morje. Tudi v Sloveniji so neštete ure dela naših članov omogočile, da so danes zaščiteni nekateri najbolj dragoceni koščki naše države. Zgodbe, kot je tista o Škocjanskem zatoku pri Kopru, pa jasno kažejo na pomen, ki ga ima ohranjena narava za ljudi.

Ohranjanje narave »od ljudi, za ljudi«

Bistvo učinkovitega, trajnostnega in nepristranskega varstva narave je v delu z ljudmi. Dr. Peter Schei, predsednik BirdLife-a, je dejal, da je eden od ključev uspeha pri delu partnerjev v izobraževanju in vključevanju lokalnega prebivalstva v praktično delo ohranjanja narave. Po vsem svetu deluje več kot 8.000 lokalnih naravovarstvenih skupin, vsako leto pa je v izobraževalne programe partnerjev vključenih čez milijon otrok. Pozornost do lokalnih vrednot in mnenja ljudi je sestavni del vseh BirdLife-ovih programov – od varovanja narave v IBA-jih in ukrepanja proti smrtnosti morskih ptic zaradi ribolova, do upravljanja s tropskimi gozdovi in prilagajanja podnebnim spremembam.

Lokalne skupnosti imajo pogosto neprecenljivo znanje in izkušnje o ekološko trajnostni rabi življenjskih okolij in naravnih virov, od katerih so odvisne zaradi različnih ekosistemskih storitev. BirdLife prek svojih programov pomaga posameznikom in organizacijam, ki se trudijo za učinkovito varstvo narave na lokalni ravni, upoštevajoč tradicijo, kulturo in njihove želje. ●

Včlani se

v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

foto: Dare Felkonja

Skupaj za ptice in ljudi!

S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavi varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal(a) član(ica) regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal(a) ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo Svet ptic (4x letno) in po želji strokovno ornitološko revijo Acrocephalus.

Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2, 1000 Ljubljana, T 01 426 58 75
dopps@dopps.si
www.ptice.si

Kateri daljnogled naj kupim za opazovanje ptic

// Jernej Figelj

Najlepša doživetja s pticami so gotovo takrat, ko si po srečnem naključju ptici zelo blizu. Sam ne bom nikoli pozabil nizkega preleta planinskega orla (*Aquila chrysaetos*) na Volovji rebri ali pa doživetja s Sabotina, ko se je samica slegurja (*Monticola saxatilis*) usedla prav na stražarnico, na kateri sva malicala z bratom Andrejem. Takšna doživetja so zelo redka! Če hočemo ptice opazovati поблиže in se jih tudi lepo ogledati, potrebujemo nekaj bolj zanesljivega od naključij in sreče. Daljnogled je poleg beležke in pisala osnovni pripomoček, ki ga ornitologi uporabljamo na terenu. Obstaja več vrst daljnogledov, ki se ločijo tako po zgradbi, velikosti, povečavi, teži in še kakšni lastnosti.

Tip daljnogleda

V osnovi ločimo dva tipa daljnogledov: daljnogleds **Porro prizmami** ter daljnogleds **strešnimi prizmami**. Pri prvih je razdalja med okularjema manjša od razdalje med objektivoma, pri daljnogledih s strešnimi prizmami pa je ta razdalja enaka. Načeloma velja, da za isto ceno dobimo boljšo kvaliteto pri daljnogledu s Porro prizmami. Njegova slaba lastnost je ta, da je občutljiv za udarce in kaj hitro se zgodi, da nam kaže dvojno sliko.

Dejavniki, ki vplivajo na kvaliteto slike

Kvaliteto slike, ki jo vidimo skozi daljnogled, določa mnogo dejavnikov. Osnovna dejavnika sta **povečava** ter **premer zunanje leče objektiva**, ki sta na vsakem daljnogledu zapisana z oznako, na primer 8x42 ali 10x50. Tako ima daljnogled z oznako 8x42 premer zunanje leče objektiva 42 mm in 8-kratno povečavo. Tako povečava kot premer zunanje leče objektiva vplivata na širino vidnega polja in svetlost slike. Razlika med daljnogledoma 7x50 in 12x50 je ta, da ima daljnogled 12x50 večjo povečavo, zato je opazovani predmet videti večji, po drugi strani pa ima zaradi večje povečave temnejšo sliko in ožje vidno polje. Zaradi ožjega vidnega polja teže najdemo denimo ptico v letu, poleg tega se manjše tresenje rok pri daljnogledu 12x50 bolj kaže na sliki, kar tudi otežuje opazovanje. Večina ornitologov uporablja daljnogleds s 7 do 10-kratno povečavo, večje povečave so brez stojala skoraj neuporabne. Daljnogledi z večjimi zunanji lečami in večjimi povečavami so navadno večji in težji, kar je tudi treba vzeti v obzir. Težji ko je daljnogled, hitreje ga bomo pustili v nahrbtniku, zato posebej pohodnikom predlagam manjše daljnogleds s 7 ali 8-kratno povečavo. Najmanjši in najlažji so tako imenovani žepni daljnogledi. So tudi cenovno najbolj dostopni, ponavadi pa imajo premer zunanje leče med 20 in 25 mm, kar se kaže na slabši kvaliteti slike (temnejša slika, ožje vidno polje). Za tiste, ki radi opazujemo metulje in druge žuželke, nam pride prav tudi podatek o najkrajši razdalji, na kateri daljnogled še ostri.

Na kvaliteto slike vpliva tudi **kakovost leč** in drugih materialov, iz katerih je daljnogled sestavljen. Pri daljnogledih se ljudski pregovor »kolikor denarja, toliko muzike« izkaže za resničnega. Kvaliteta materialov ter samega daljnogleda je lepo vidna na ceni. Najboljše daljnogleds izdeluje »sveta trojica« proizvajalcev optičnih pripomočkov: Swarovski, Leica in Zeiss. Cene njihovih daljnogledov so v primerjavi s cenami primerljivih daljnogledov

drugih proizvajalcev, kot npr. Nikon, Pentax, Kodak idr., za približno 10-20 % višje. Razlika je predvsem posledica bogate tradicije proizvajalcev ter preverjene visoke kakovosti izdelave. Najboljši daljnogledi tako stanejo približno 2.000 €, odlikujejo jih najnovejša tehnologija izdelave leč in lečnih premazov, ki je navedeno omenjena s posebnim, proizvajalcu lastnim imenom (npr. Swarovski pri Swarovskem, AquaDura pri Leici ipd.).

Cena vendarle ni vse, zato je daljnogled pred nakupom dobro prijeti v roke in z lastnimi očmi pogledati skozenj. Ljudje smo si različni, različnim ljudem ugajajo različni daljnogledi, in šele ko bomo daljnogled prijeli v roke, bomo ugotovili, ali je primeren za nas. Svetujem, da preverite daljnogled v slabih razmerah (v mraku, megli, slabem vremenu), ko so najbolj vidne dobre in slabe lastnosti daljnogleda.

foto: Luka Božič

Na katere tehnične lastnosti naj bomo pozorni pri nakupu daljnogleda (povzetek)

Povečava x premer zunanje leče – ornitologi najpogosteje uporabljamo daljnogleds 8x42 (40,43) ali 10x50. Povečave, večje od 10, niso priporočljive zaradi efekta tresenja rok. Za dobro sliko naj ne bo premer zunanje leče manjši od 30 mm, leče, večje od 50 mm, pa imajo večji in težji daljnogledi, ki so tudi nepraktični.

Vidno polje – izraža se v metrih na 1000 metrov. Pove nam, kako široko je 1000 m oddaljeno vidno polje. Okvirne vrednosti so med 100 in 130 m na 1000 m.

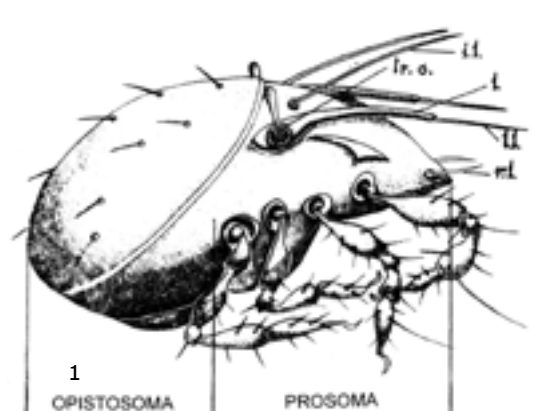
Teža – težji ko je daljnogled, težje ga bomo nosili in zahtevnejše bo opazovanje z njim.

Najmanjša razdalja, na kateri daljnogled še ostri – pomemben podatek za ljubitelje metuljev; najboljši daljnogledi ostrijo že na manj kot 2 m.

Cena – odsvetujem daljnogleds, cenejše od 100 €, saj so slabe kvalitete, netrpežni, še najverjetneje vam bodo pokvarili oči.

→ Razpis za nagrado zlati legat 2011

Zlati legat je nagrada, ki jo DOPPS podeljuje slovenskim ornitologom za najboljše delo s področja ornitologije, objavljeno doma ali na tujem. Nagrado sestavlja pisno priznanje in denarna nagrada. Za nagrado lahko kandidirajo dela, katerih prvi navedeni avtor je državljan Republike Slovenije ali zamejski Slovenec. **V pošteve za izbor za nagrado pridejo strokovna in znanstvena dela s področja ornitologije, ki so bila objavljena v letu 2011.** Žirija bo izbirala med vsemi objavljenimi deli v tem letu. Avtorje prosimo, da kopije svojih del pošljejo na naslov DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana ali dopps@dopps.si, s pripisom »za nagrado Zlati Legat«, do 1.2.2013. Zmagovalca bomo razglasili in mu podelili nagrado na zboru članov DOPPS 2013.

Pršice - naše vsakdanje spremljevalke

// Kazimir Tarman

1: Telo pršice tvorijo členi, ki so se združili v glavoprsje (prosoma) in zadek (opisthosoma). Na risbi lahko vidimo tudi trihobotrialni organ (na sliki tr. o.), čutilo za zaznavanje tresljajev tal in za gibanje zraka. risba: Kazimir Tarman

2: Kokošja pršica (*Dermanyssus gallinae*) je zajedavka kokoši, ki živi med njihovim perjem ter v kokošnjakih. Pri človeku lahko povzroča neprijetno srbenje in kožna vnetja. foto: Luis Fernández / Wikipedia

3: Ptičji klopi (*Ornithodoros* sp.) nad očmi pingvina. foto: Tomi Trilar

4: Ptičji srbec (*Cnemidocoptes* sp.) povzroča na koži ptičjih nog belo luskačico (»apnene noge«). foto: Tomi Trilar.

Pršice ali akarine (iz gr. Ákari) so drobne živali. Veliko vrst ne doseže niti milimetra v dolžino. Le največje med njimi, kot so klopi (Ixodidae), zrastejo do poldruga centimetra. Zato jih s prostim očesom težko opazimo, pa čeprav so naše vsakdanje sopotnice. Telesni majhnosti pripisujemo dokaj kasno zanimanje zanje. Čeprav jih omenjajo že stari naravoslovci in jih je z imenom *Acarus* uvrstil med brezkrile žuželke (Insecta Aptera) že Karl Linne, so jih vzeli pod drobnogled šele zoologi 20. stoletja. Od tedaj seznam novo odkritih vrst naglo narašča.

Od 60.000 opisanih vrst ima le peščica slovensko ime, npr. navadni in golobji klop, človeški in goveji srbec, moknata, sirova, čebelja pršica, hmeljev rdeči pajek (ki ni pajek) itd. Že imena povedo, da so to vrste, ki povzročajo škodo na pridelkih, v skladiščih hrane ali pa so zajedavske. Alergeni pršic v hišnem prahu povzročijo celo astmatska obolenja.

Kakšne so in kam jih uvrščamo

Pršice spadajo med pajkovce. Njihovo telo je členjeno, tako kot telo žuželk in rakov. Členjenost pa se je, v njihovi evoluciji z združevanjem členov, prikrila in postala neopazna. Zato telo sestavljata dva telesna odseka: sprednji ali glavoprsje (prosoma) in zadek (opisthosoma). Oba dela sta se pri večini pršic spojila tako tesno, da je meja med njima nerazpoznavna. Mnoge pršice imajo trden hitinski oklep. Spredaj na obustnem delu imajo pipalki ali čeljusti in pedipalpa. Pipalki sta oblikovani glede na način prehranjevanja, kot grizala, bodala ali sesala. Oprsni del ima štiri pare nog, katerih zgradba ustreza načinu življenja. Pri nekaterih zajedavskih vrstah sta le dva para nog. Le ličinke pršic imajo tri pare nog. Dihajo skozi dihalnice, ki vodijo v cevaste vdušnice. Zaradi majhnosti jim pogosto zadostuje dihanje skozi kožo. Večina pršic je slepa, kar

ne pomeni, da ne zaznavajo svetlobe. Pomembna čutila so čutilne ščetinice, pri nekaterih skupinah oblikovane v posebne trihobotrialne organe (roženaste pršice). Razvite so tudi vohalne čutnice.

Ekološki pogled

Glede na gradbene in biološke lastnosti vrst delimo pršice v dva nadreda: Parasitiformes in Acariformes. Sistematska obdelava pršic bi bila preobsežna in zahtevna naloga in bi potrebovala dolgo razlago. Zato se bom omejil na prikaz njihovega življenja.

Pršice živijo povsod: na kopnem, v morju in kopenskih vodah, od morskih obal do najvišjih gora. Živijo v tleh, mahovih in lišajih, podzemnih jamah, gnezdih ptičev in sesalcev, kleteh, skladiščih, sadovnjakih, njivah, travnikih in gozdovih. Hranijo se z rastlinami in glivami, z odmrliimi organskimi ostanki, mrhovino, mnogo je plenilskih vrst in druge so postale zajedavke rastlin, plazilcev, ptičev in sesalcev. Nekateri za svoje preživetje izkoriščajo bivališča drugih živali. Postale so nevidne spremljevalke naših domov, shramb in spalnic.

Najbolj vidne pršice so klopi (Ixodidae). S krvjo napita samica gozdnega ali navadnega klopa (*Ixodes ricinus*) doseže velikost grahovega zrna. Danes poznamo že 243 različnih vrst rodu *Ixodes* in med njimi tudi zajedavce ptičev. Ker prenašajo nevarne bakterije in viruse, povzročitelje hudih bolezni, npr. klopni meningoencefalitis in lymsko boreliozo, so zdravju nevarni. Pogost zajedavec kokoši je kokošja pršica (*Dermanissus gallinae*). Čez dan tičijo v špranjah kokošnjakov, ponoči pa zlezajo med perje ptic in sesajo kri. Kadar prilezejo iz gnezd na človeka, povzročajo nadležno srbenje in vnetje kože. Človeški srbec (*Sarcoptes scabiei*) vrta rove v kožno povrhnjico in pov-

4

5

6

zroča neprijetno srbenje. Tudi srpci se specializirajo za zajedanje različnih vrst sesalcev. Poznamo svinjskega, kravjega in pasjega srpca. Morda ste že opazili belo luskevico kurjih nog. Povzroča jo srpcu sorodna pršica *Cnemidoptes mutans*. Neka druga vrsta (*C. filae*) pa zajeda pri papagajih.

Med perjem ptic prebivajo pršice analgezide (Analgesidae). Prvo navedbo teh in risbo najdemo v Redjevi „Opuscula physiologica“ iz leta 1729. Verjetno je to vrsta iz rodu *Analges*, ki živi med perjem škorca (*Sturnus vulgaris*). Le-te ne zajedajo, saj se hranijo z odpadki perja, kože in izločki kože. Zanimiva je etimologija imena skupine Analgesidae. *Analges* pomeni v grščini brez bolečin. Tako že ime nakazuje, da ne gre za zajedavske vrste, ampak za neškodljive sopotnike, ki izkoriščajo ugodje bivanja med perjem – ekološka združba, ki odstranjuje odpadke gostiteljic. Vsaka vrsta ptic ima svojo vrsto pršice. V evolucijskem smislu je posamezna vrsta ptic otok. Specijacija pršic je zato potekala izolirano.

Zbirke živih pršic različnih vrst so v gnezdih krtov in voluharic pa tudi ptičev. Poleg bolh, drobnih žuželk in ličink živijo v gnezdnem pletežu rastlinskih ostankov še roženaste pršice (Oribatidae), belokožnate akaridije (Acaridae) in plenilske gamazide (Gamasidae). Zanimiva združba teh izrablja ugodne mikroklimatske razmere (toplota, vlažnost) in obilico hrane (organski ostanki, iztrebki) v gnezdu. Pridružijo se jim še že omenjene zajedavske dermanizide. Ker so pršice drobne, jih živi v gnezdu na stotine in tisoče.

Seveda pršice niso le nepridiprava nadlega. Mnoge vrste so naše skrite sodelavke. Med razpadajočim listjem gozdnih tal, v blazinicah mahov na skalovju in v lišajih, ki obraščajo debla, živijo množice roženastih pršic in akaridij. V enem kvadratnem metru gozdnih tal jih je več deset tisoč in pripadajo stotinam vrst. Zares pester živalski svet. Sodelujejo v kroženju snovi v naravi. Prehranjujejo se z gozdnim opadom, to je odpadlim listjem, mrtvim lesom vej in drevesnih panjev, ostanki cvetov in plodov. Živalce

z drobnimi čeljustmi zdrobijo velike ostanke v zelo drobne delce. Njihove iztrebke potem laže obdelajo mikrobi. Kot živi mlini prispevajo k hitrejšemu razkroju teh in nastanku gozdnega humusa.

Posebno skupino tvorijo vodne pršice (Hydracarinae). Prebivajo v tekočih in stoječih vodah. Kot živo obarvane, rdeče, modre, zelene ali rumenkaste kroglice s ščetinasto poraslimi nožicami živahno veslajo po vodi. Odrasle so plenilci vodnih bolh, žuželčjih ličink in drobnih maloščetincev. Njihove ličinke zajedajo na žuželkah, opazimo jih kot prisesane rdeče kroglice na nogah vodnih drsalcev ali kačjih pastirjev. So tudi plen rib in pupkov. Nekaj vrst hidrakarin je prešlo tudi v morje. Med obalnimi algami živijo v morju še halakaride (Halacaridae). Življenjsko nišo pa so vodne pršice našle tudi v tesnih prostorčkih podtalnih voda.

Na koncu naj omenim še pršice, ki zajedajo na rastlinah. Najbolj znana vrsta je hmeljev rdeči pajek (*Tetranychus urticae*), niti pol milimetra velika pršica, ki se zaprede v pletež nitk na spodnji strani listov. Prav zato je dobila ime pajek, pa čeprav to ni. Kadar se močno razmnoži, z izsesavanjem rastlinskih celic povzroči venenje listov in škodo na poljščinah, vrtninah, sadnem drevju in hmelju. Morda ste jo že srečali na okrasni lončnici. V rastlinjakih jo biološko zatirajo kar s plenilsko pršico (*Phytoseiulus persimilis*). Samica te pršice požre na dan do sedem odraslih rdečih pajkov ali do 20 njihovih jajčec. Rastlinske škodljivke so še pršice eriofiide (Eriophyidae). Mnoge vrste so specializirane za določeno vrsto rastline. Povzročajo kodravost listov. Zato so na osatu živečo eriofido izkoristili za biološko zatiranje tega nadležnega plevla.

Pršice so velika in zelo raznovrstna skupina. Nekateri akarologi, to so strokovnjaki, ki preučujejo pršice, mislijo, da nimajo skupnega izvora. Seveda bi razmišljanje o njihovem izvoru in evoluciji zahtevalo več znanja iz zoološke sistematike. Zato sem v tej pripovedi odprl le nekaj bežnih pogledov v njihovo življenje. Morda sem spodbudil koga k iskanju novega znanja ali srečanju z njimi v živo. ●

5: Hišne pršice (*Dermatophagoides pteronyssus*) so nevidne prebivalke naših domov. Mrtve pršice in njihovi deli v prahu naših stanovanj povzročajo alergije, tudi astmatične napade. foto: Gilles San Martin

6: Listno kodravost pri vinski trti povzroča trсна pršica (*Colomerus vitis*) iz skupine pršic šiškaric (Eriophyidae). foto: Tomi Trilar

Slovarček SPECIJACIJA evolucijski proces nastajanja novih vrst
TRIOBOTRI-ALNI ORGAN specializirano čutilo za zaznavanje tresljajev in gibanja zraka. Največjo stopnjo razvoja tega organa najdemo pri roženastih pršicah (Oribatidae).
PEDIPALP drug par okončin, ki ima čutilno vlogo

1

2

Vranjek

// Urša Koce

Že dolgo preden je moderni človek stopil na evropsko obalo Sredozemskega morja, so tod prebivali raznovrstni ribiči. Nekateri, denimo naši sorodniki Neandertalci, so izumrli kmalu po prihodu naših prednikov. Eno njihovih zadnjih zatočišč je bilo v znameniti UNESCO-vi jami na obrežju Gibraltarja, imenovani po britanskem kapitanu Gorhamu, ki jo je v zgodovino zapisal ob odkritju leta 1907. In prav v tej jami je tudi najstarejše znano arheološko nahajališče okostij še ene vrste ribičev: ti pripadajo družini kormoranov (*Phalacrocoracidae*) in so predniki današnjih sredozemskih vranjekov (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*). V neposredni okolici jame so gnezдили že pred najmanj 50.000 leti in so z Neandertalci sobivali vse do njihovega zatona. Danes na istem območju gnezdi manj kot 10 parov.

Redka morska ptica

Sredozemski vranjek je razširjen samo v Sredozemlju in Črnem morju in je eden od treh podvrst vranjekov. Drugi dve podvrsti sta *P. a. aristotelis*, ki naseljuje priobalna morja Atlantskega oceana, ter *P. a. riggenbachii*, ki je razširjena ob obalah severozahodne Afrike. Vranjek je izrazito morska ptica, ki gnezdi na skalnatih obalah in se prehranjuje na morju. Sredozemskega vranjeka v notranjosti zato načeloma ne bomo videli. Od sorodne vrste, kormorana (*Phalacrocorax carbo*), ki ga pri nas srečujemo pozimi in predvsem na celinskih vodah, se loči po tanjšem kljunu in strmem čelu. Celotna gnezdeča populacija je ocenjena na manj kot 10.000 parov, približno polovica jih gnezdi v mejah Evropske unije. V Sloveniji ne gnezdi.

Zimski gnezdilec na odmaknjenih skalnih obalah

Gnezdišča sredozemskih vranjekov so na odmaknjenih in mirnih skalnih obalah in otočkih. Gnezdiijo v ohlapnih kolonijah v zavetju skal nekaj metrov nad morsko gladino. Gnezdo je zgrajeno iz rastlinskega materiala in ga pogosto uporabljajo več sezon zapored. Obdobje gnezdenja je zlasti pozimi. Jajca ležejo med novembrom in marcem, čas je odvisen tudi od geografske lege gnezdišča. Kmalu po gnezditvi se populacija razprši, saj je hrane za vsa lačna usta v okolici gnezdišč premalo.

Poletni in jesenski gost v slovenskem morju

Sredozemski vranjeki v Slovenijo prihajajo na letovanje. Najbližje gnezdeče kolonije so na Brionih, v Kvarnerju in na otokih srednjega Jadrana. Podatki obročkanih ptic, ki so jih od leta 2007 zbrali ornitologi s slovenske in italijanske obale, so pokazali, da več kot 60 % ptic iz Tržaškega zaliva prihaja z Brionov, preostali pa iz Kvarnerja, iz zadarskega arhipelaga ter drugih hrvaških otokov in obalnih predelov. Pri nas letuje več kot 1.500 osebkov, kar je okoli 5 % celotne populacije podvrste, ves Tržaški zaliv pa gosti več kot 11 % populacije. V Sloveniji se vranjeki vsak večer zberejo na treh skupinskih prenočiščih ob obali: pri Sečovljah, Strunjanu in

Debelem rtiču. Prenočujejo nekoliko odmaknjeno od obale, na bojah gojišč školjk, varni pred kopenskimi plenilci. Zjutraj se jim s prenočišč ne mudi, saj številni še več ur po sončnem vzhodu počivajo na bojah ali v njihovi bližini. Dopoldan se odpravijo na prehranjevanje, nekateri na odprto morje, drugi v priobalne vode. Nekateri, sploh mladi osebki, so izjemno zaupljivi in se pri vodnih vragolijah nemalokrat pridružijo kopalcem ob obali.

Znanec in neznanka v Sloveniji

Skupinska prenočišča sredozemskih vranjekov na slovenski obali ornitologi spremljamo že vrsto let. Prvič so se kot poletni gostje pri nas pojavili v osemdesetih letih, odtlej pa je njihovo število naraščalo. Največjo številčnost dosežejo poleti in zgodaj jeseni, do zime pa se večina vrne na gnezdišča. Nekaj osebkov tukaj tudi prezimi. Kljub temu da jih že leta preštevamo, o njihovem življenju v Sloveniji danes vemo premalo, da bi lahko opredelili območja, ki so ključna za ohranjanje njihove populacije zunaj gnezditvenega obdobja.

Prav z namenom, da na podlagi uveljavljenih strokovnih kriterijev tudi v Sloveniji opredelimo morska mednarodno pomembna območja za ptice (IBA) in območja Natura 2000 za sredozemskega vranjeka, na DOPPS-u uresničujemo projekt SIMARINE-NATURA. Že utečenim enkrat mesečnim popisom prenočišč se je poleti pridružil še monitoring na morju, ki ga opravljamo na 72 kilometrov dolgi popisni poti s čolnom. Jeseni smo se lotili tudi telemetrije vranjekov, ki nam bo dala natančen vpogled v domače okolišče posameznih osebkov. Dolej smo s sledilnimi napravami GPS opremili dva osebka in ju poimenovali Ari in Šime.

Ekstremni potapljač in iznajdljivec

Sredozemski vranjek je izključno ribojeda ptica, ki svoj plen lovi zlasti pri dnu morja. Njegovi potopi sežejo celo do 80 metrov v globino in lahko trajajo tudi več kot minuto! Med plitvejšimi potopi porabljajo le kisik iz dihalnega trakta, med daljšimi potopi v večje globine pa porabljajo tudi kisik iz zraka, ki ostane v pljučih po izdihu. Za obnovo kisikovih zalog med posameznimi potopi potrebujejo od 20 sekund do ene minute. Kljub tej izjemni sposobnosti se radi zadr-

žujejo v plitvejšem morju, sploh če je tam dovolj razpoložljivega plena. Plenjenje v plitvi vodi je namreč bistveno manj naporno. Vranjeki navadno lovijo posamič ali v majhnih skupinah, poznajo pa tudi uspešnost skupinskega lova, ki se mu pogosto pridružijo tudi galebi. Skupina, ki lahko šteje tudi 500 in več ptic, mirno plavajoč na vodi ob obali zasleduje jato rib ter jo počasi prižene ob brežino. Izid: šah mat!

Severni Jadran - pogrnjena miza

Plitvo morje severnega Jadrana, bogato z ribami, je prehranjevalno zelo ugodno zanje. Tu za ribolov porabijo manj energije kakor v globljem morju, kakršno obdaja njihova gnezdišča južneje v Jadranu. Prehranjujejo se zlasti z gospodarsko nepomembnimi vrstami rib.

Ogrožen?

Sredozemski vranjek je zaradi svoje omejene razširjenosti ter razmeroma majhne in upadajoče populacije uvrščen med prednostne vrste za varstvo. Ogrožen je zaradi več dejavnikov, za katere pa ni vselej znano, kako močno vplivajo nanj. To so motnje s strani človeka, zlasti na gnezdiščih, onesnaževanje morja z nafto, izguba življenjskega prostora, nenameren ulov, prekomeren ribolov, plenjenje s strani zanesenih plenilcev, kemično onesnaževanje, tekmovanje z drugimi vrstami in nelegalen lov. Nekateri od teh dejavnikov so potencialno ogrožajoči tudi za sredozemske vranjake na letovanju v slovenskem morju. Nemalo je poročil o vranjkih, ki so nesrečno končali v ribiških mrežah. Posebno občutljivi so na skupinskih prenočiščih, kjer jih v nočnem času vznemiri že prihod enega samega človeka. Sredozemski vranjek v slovenskem morju ni deležen nikakršne zaščite, tako kot tudi njegov življenjski prostor ne, z izjemo nekaj manjših priobalnih lokacij. ●

Projekt SIMARINE-NATURA (LIFE10NAT/SI/141) se sofinancira iz sredstev LIFE, finančnega instrumenta za okolje Evropske unije. Drugi sofinancerji so: Luka Koper, Mestna občina Koper, Občina Izola in Občina Piran. Projekt koordinira DOPPS, pridružena upravičenca pa sta Ministrstvo za kmetijstvo in okolje ter Krajski park Strunjan. Spletna stran projekta je www.ptice.si/simarine-natura.

1: Sredozemski vranjeki (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*) si morajo sušiti omočeno perje. foto: Tone Trebar

2: Sodelovanje med vranjeki in galebi se obrestuje, če je plena za vse dovolj in se plen posamezniku laže izmuzne kakor veliki skupini. foto: Duša Vadnjal

3: Glavni plen sredozemskih vranjekov v Tržaškem zalivu so pridelane ribe, ki se ne znajdejo na našem jedilniku. Ena takih vrst je črni glavač (*Gobius niger*)

4: Vranjek Šime, opremljen s sledilno napravo, največkrat prenočuje na školjišču pri Debelem rtiču. Občasno pa odleti proti jugu do Piranskega zaliva. Kot kaže, še ni spolno zrel, saj se letos še ni preoblekel v svatovsko perje kot njegovi starejši sovrstniki. priprava: Urša Koce

Program predavanj, izletov in akcij DOPPS januar - marec 2013

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefon 01/426 58 75 ali vodjo izleta oziroma delavnice. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva www.ptice.si najkasneje na dan dogodka.

PREDAVANJA

LJUBLJANA
Prostori DOPPS, Tržaška cesta 2, Ljubljana
ob 19.00

10. januar 2013 (četrtek): Projekt Upkač (predava Katarina Denac)

V okviru projekta Upkač smo letos na Goričkem raziskovali velikega skovika in smrdokavro. Obe vrsti sta v zadnjih 15 letih na tem območju doživeli velik upad – njuni populaciji sedaj štejeta le še četrtno nekdanih. Na predavanju boste izvedeli, kako smo preučevali njuno gnezditveno biologijo, prehrano in rabo življenjskega prostora. Odgovoriti bomo skušali tudi na vprašanja, kako na deti VHF-oddajnik velikemu skoviku, kako se ločita samec in samica smrdokavre, s čim obe vrsti hranita svoje mladiče in kje to ulovita, pa še marsikaj zanimivega.

7. februar 2013 (četrtek): Kaj je novega na lškem morostu (predava Željko Šalamun)

Na predavanju bomo zvedeli, kaj se zadnje čase dogaja v Naravnem rezervatu Iški morost na Ljubljanskem barju. Predavatelj, ki je tudi naravovarstveni nadzornik v rezervatu, nam bo predstavil najnovejša opazovanja s terena, kako poteka upravljanje z rezervatom, kako napreduje renaturacija travnikov in kakšne učinke ima to na ptice.

7. marec 2013 (četrtek): Ptice duplance in gnezdilnice (predava Dare Fekonja)

Drevesna dupla so za mnoge vrste ptic edino mesto, kjer lahko uspešno vzredijo svoj zarod. Nekatere vrste si jih iztešajo same, druge zasedejo že obstoječa dupla. Slednjim lahko pomagamo s postavljanjem gnezdilnic, zato bo predavatelj poleg ptic predstavil tudi nasvete za izdelavo, nameščanje in vzdrževanje gnezdilnic.

MARIBOR
Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Koroška cesta 160, Maribor
ob 18.00

2. januar 2013 (sreda): Tečaj prepoznavanja vodnih ptic (predava Luka Božič)

Tudi letos bomo imeli že tradicionalno predavanje v okviru priprav na zimsko štetje vodnih ptic (IWC), na katerem bomo spoznali race, gosi, čaplje in druge vodne ptice, ki v naših krajih gnezdiijo, prezimujejo ali pa so le občasne obiskovalke v času preleta. Naučili se bomo, kako jih najlažje prepoznamo, ločimo samca od samice, kakšno je njihovo vedenje in še veliko zanimivega.

6. februar 2013 (sreda): Pomen projekta LiveDrava za ljudi in naravo (predava Dominik Bombek)

Na predavanju boste izvedeli več o naravovarstvenem upravljanju območja Natura 2000 Drava, o trajnostnem upravljanju nižinske reke Drave na način, ki bo hkrati zagotavljal protipoplavno varnost in pozitivno vplival na naravovarstvene cilje območja Natura 2000, posebej ptic, hroščev in rib z neugodnim varstvenim statusom. Predavanje je del evropskega projekta LIVEDRAVA (LIFE11 NAT/SI/882).

6. marec 2013 (sreda): Ptice Grčije (predava Dejan Bordjan, Matej Gamser, Jure Novak in Alen Ploj)

Nepregledne jate plamencev, pelikanov, kormoranov in drugih vodnih ptic na eni strani, na drugi pa številni jastrebi, orli in druge ujede. To je le kratek oris enotedenskega izleta v Grčijo. Predavatelji so med drugim obiskali jezero Kerkini, delto Evros, gozd Dadia itd. Glede na to, da je imel vsak s seboj tudi fotoaparat, dobrih fotografij zagotovo ne bo manjkalo.

MURSKA SOBOTA
Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, Zvezna ulica 10, Murska Sobota
predavalnica v pritličju
ob 17.00

17. januar 2013 (četrtek): Čezmejni biosferni rezervat Mura-Drava-Donava (predava Damijan Denac)

Čezmejni UNESCO-v Biosferni rezervat bo združil več kot 10 zavarovanih območij v regiji Mura-Drava-Donava in povezoval pet držav. Na predavanju bomo поблиže spoznali enkratni rečni sistem Mure, Drave in Donave, ki mu pravijo tudi evropska Amazonka.

21. februar 2013 (četrtek): Indija (predava Tilen Basle in Uroš Orešič)

Dežela raznolikih pokrajin, živeža, ljudi in navađ, prav tako pa dežela, ki jo obiskovalci doživljajo zelo različno. Vas zanima, kako sta jo doživela mlada popotnika, ki sta jo prepotovala kar z motorjem? Obeta se nam zanimivo, potopisno obarvano predavanje z obilo posnetkov ptic in življenja tamkajšnjih ljudi.

KOPER
Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, Čevljarska ulica 22, Koper

24. januar 2013 (četrtek) ob 18.30: Sredozemski vranjek (predava Iztok Škornik)

Pred dobrim letom je stekel LIFE-projekt SIMARINE-NATURA, katerega glavni namen je vzpostavitev morskih območij Natura 2000 za sredozemskega vranjeka v Sloveniji. Na predavanju strokovnega sodelavca Krajinskega parka Sečoveljske soline boste izvedeli, od kod so vranjeki, ki prihajajo k nam v poletnih mesecih, in kaj vemo o njih.

14. marec 2013 (četrtek) ob 19.00: Vrani, ali jih poznamo? (predava Urša Koce)

Ali ste vedeli, da so vrani eni izmed najbolj inteligentnih ptic? Hkrati pa so tudi med najpogostejše preziranimi pticami. Morda ste se celo že sami jezili zaradi uplenjenega ptičjega zaroda ali pa slišali koga, ki se je pritoževal nad škodo, prizadejano njegovemu pridelku. Na predavanju boste spoznali življenjske navade te skupine ptic, ki imajo tako kot vsako drugo živo bitje svoje mesto in vlogo v naravi. Predavanje pa bo tudi priložnost za izmenjavo mnenj o problematiki odnosa med njimi in človekom.

PTUJ
Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, Prešernova 33-35, Ptuj
ob 17.00

23. januar 2013 (sreda): Pomen projekta LiveDrava za ljudi in naravo (predava Dominik Bombek)

Na predavanju boste izvedeli več o naravovarstvenem upravljanju območja Natura 2000 Drava, o trajnostnem upravljanju nižinske reke Drave na način, ki bo hkrati zagotavljal protipoplavno varnost in pozitivno vplival na naravovarstvene cilje območja Natura 2000, posebej ptic, hroščev in rib z neugodnim varstvenim statusom. Predavanje je del evropskega projekta LIVEDRAVA (LIFE11 NAT/SI/882).

RADOVLJICA
Knjižnica Antona Tomaža Linhart, Gorenjska cesta 27, Radovljica
ob 19.30

19. februar 2013 (torek): Uganda (predava Vojko Havliček)

Tokrat bomo prisluhnili predavanju o potovanju v Ugando. Pred odhodom v to afriško državo si je predavatelj zastavil nekaj ciljev. Na vrhu seznama želja je bil ptič s čudnim imenom čevljkun. Še danes znanstveniki niso enotni, kam bi ga uvrstili - med štorke, čaple ali celo pelikane. Srečanje z njim je bilo res nepozabno. Gorske gorile so bile druge na seznamu želja. Žal jih na svetu živi le še okrog 350, večina v Ugandi, nekaj malega pa v Ruandi in Kongu. Kljub strašljivemu videzu so prijazne, saj so nekaj družin privadili na človekovo navzočnost. Obisk goril

je omejen in strogo nadzorovan. Na potovanju po Ugandi pa je predavatelj videl tudi druge zanimive živali. Vabljeni, da si jih, čeprav samo na fotografijah, ogledate tudi vi.

CERKNICA
Knjižnica Jožeta Udoviča, Partizanska cesta 22, Cerknica
ob 19.00

15. januar 2013 (torek): Pomen popisov ptic za varstvo narave (predava Katarina Denac)

Veliko ljubiteljev ptic in narave našemu društvu pomaga pri popisih ptic po vsej Sloveniji. Marsikdo pa niti ne ve, čemu so namenjeni vsi ti podatki, ki jih zberemo vsako leto s popisi. Na predavanju bo predavateljica predstavila pomen popisov za varstvo narave, saj so ptice dober indikator stanja narave. Spoznali boste tudi mrežo Mednarodno pomembnih območij za ptice (IBA) v Sloveniji ter kvalifikacijske vrste ptic na teh območjih. Izvedeli boste tudi, kako pomemben je monitoring ptic za izdelavo presoj vplivov na okolje, in da to ni le pravna obveza Slovenije do EU.

19. februar 2013 (torek): Kačji pastirji, dragulji dveh svetov (predava Slavko Polak)

Doslej je bilo v Sloveniji zabeleženih 75 različnih vrst in podvrst kačjih pastirjev – več kot polovica vseh vrst, ki se pojavljajo v Evropi. V okviru multimedijske predstavitve ob otvoritvi fotografske razstave »Kačji pastirji, dragulji dveh svetov« Notranjskega muzeja Postojna, ki gostuje v knjižnici, nas bo avtor popeljal v čudoviti svet kačjih pastirjev.

STARI TRG PRI LOŽU
Knjižnica Jožeta Udoviča, Enota Maričke Žnidaršič Stari trg pri Ložu, Cesta Notranjskega odreda 32, Stari trg pri Ložu
ob 19.00

15. marec 2013 (torek): Predlog Naravoslovne učne poti na vzhodnem robu Cerknškega jezera (predava Helena Bavec)

V okviru diplomske naloge je nastal predlog učne poti na vzhodnem robu Cerknškega jezera. Rdeča nit naravoslovne učne poti je spoznavanje rastlin in rastlinskih združb Cerknškega jezera. Podrobneje sta obravnavana tudi glavna dva dejavnika, ki vplivata na pestrost rastlinstva, to sta voda in človek. Učna pot je namenjena predvsem učencem osnovne šole, vendar je primerna za vse, ki bi se radi naučili česa novega, ali pa samo uživali v lepoti in ustvarjalnosti narave.

IZLETI

6. januar 2013 (nedelja): Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

V mestnem parku se v zimskem času ptice povsem približajo ljudem, še posebej, če jim ponudimo kakšen »posladek« (semena, orehe in podobno). Ptice se večinoma zadržujejo ob krmilnicah, zato si bomo ogledali, katere vrste jih obiskujejo. Dobimo se ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Prosimo vas, da se za izlet prijavite vodji izleta na številko 041 513 440. Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike.

2. februar 2013 (sobota): Mariborski otok (vodi Matjaž Premzl)

Na tradicionalnem izletu na Mariborski otok bomo opazovali ptice, ki so pri nas na prezimovanju. Na izletu lahko vidimo vse pogostejše obiskovalce z daljnega severa, ki preživijo zimo na reki Dravi. Ogledali si bomo tudi zanimivosti otoka in tam živeče gozdne ptice. Izlet posebej priporočamo začetnikom, otrokom in njihovim staršem. Zborna mesto je pred gostilno v Koblarjevem zalivu ob 9. uri. Podrobnejše informacije dobite pri vodji izleta (041 835 612).

2. februar 2013 (sobota): Naravni rezervat Škocjanski zatok (vodi ekipa NRŠZ)

Mokrišča imajo pomembno vlogo v človekovem življenju, so pa to tudi območja z visoko pestrostjo vrst.

Vabimo vas, da na Svetovni dan mokrišč, 2. februarja, obiščete Naravni rezervat Škocjanski zatok, kjer vam bo ob tej priložnosti ekipa rezervata predstavila ptice in naravovarstveno delo v rezervatu. Opazovalni točki, kjer boste lahko pokukali skozi teleskop, spremljali obročkanje ptic in izvedeli še več o rezervatu, bosta od 10. do 12. ure ob učni poti na Bertoški bonifiki (prva pri baraki, druga na drugi opazovalnici, levo od parkirišča). Za podrobnejše informacije pokličite številko 051 680 442.

3. februar 2013 (nedelja): Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Ptičje čebljanje nas že spremlja na vsakem koraku, mi pa bomo na to kratnem sprehodu po mestnem parku ponovno opazovali in spoznavali ptice, ki tod živijo. Morda se bomo naučili prepoznavati tudi petje kakšne vrste ptice. Dobimo se ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Prosimo vas, da se za izlet prijavite vodji izleta na številko 041 513 440. Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike.

3. marec 2013 (nedelja): Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Na Gregorjevo naj bi se ptički ženili, mi pa bomo ljudski praznik malo prehiteli in se sprehodili skozi park že teden prej. Na izletu boste lahko izvedeli, kdaj se ptički zares ženijo, ter opazovali ptice, ki se že skrbno pripravljajo na to, da bodo v parku vzgo-

jile svoj zarod. Dobimo se ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Prosimo vas, da se za izlet prijavite vodji izleta na številko 041 513 440. Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike.

23. marec 2013 (sobota): Stara struga reke Drave med Markovci in Borlom (vodi Dominik Bombek)

Območje reke Drave med Markovci in Borlom je naravovarstveno zelo pomembno zaradi izjemne biotske pestrosti. Na izletu si bomo lahko ogledali staro strugo reke Drave, poplavne gozdove, rečne rokave in mrtvice. Med sprehodom pa nas bo spremljala pestra paleta ptičjih vrst. Morda nas preseneti belorepec ali črna štokrlja. Dobimo se ob 9. uri na parkirišču pred gostiščem Palaska v Markovcih pri Ptuj. Za izlet se prijavite pri vodji izleta (051 395 514).

30. marec 2013 (sobota): Šobec (vodita Blaž Blažič in Rok Rozman)

Obiskali bomo zanimivo območje ob Savi Dolinki, kjer se prepletajo različni življenjski prostori. Na Šobčevem bajerju se zadržujejo race, na reki Savi lahko opazujemo povodne kose. Poseben je tudi borov gozd, kjer lahko vidimo detle, mnogo sinic, rume- ne strnade, različne vrste ščinkavcev in druge ptice. Spoznali bomo njihovo oglašanje in vedenje. Dobimo se ob 9. uri na parkirišču pred kampom Šobec.

AKCIJE

19. in 20. januar 2013 (sobota in nedelja): Zimske štetje vodnih ptic (IWC) (koordinira Luka Božič)

Vodne ptice, ki se pozimi zadržujejo pri nas, bomo ponovno prešteli v najbolj množični akciji štetja ptic, v kateri sodeluje mnogo prostovoljcev. Če želite sodelovati tudi vi, se javite koordinatorju akcije na številko 031 307 993.

28. januar – 3. februar 2013 (ponedeljek – nedelja): Ptice okoli nas (koordinira Eva Vukelič)

Tudi letos vas vabimo k opazovanju ptic, ki se pozimi pojavljajo v naši okolici. Z akcijo »Ptice okoli nas« želimo spodbujati k boljšemu zavedanju narave ter spremljati, kaj se dogaja s pticami v naseljih. Pri tem nam lahko pomagate tako, da si enkrat med ponedeljkom, 28. januarja in nedeljo, 3. februarja 2013 vzamete pol ure in v tem času opazujete ptice v okolici svojega doma, šole ali vrta. Opazujete lahko skozi okno, ob krmilnici, ali pa se sprehodite po okolici. Zabeležite si največje število vsake izmed vrst ptic, ki jih boste opazili v okviru izbrane pol ure. Svoja opažanja nam do konca februarja pošljite na e-mail eva.vukelic@dopps.si ali na naslov DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana.

SLOVENIJA IN NJENE POKRAJINE

Jurij Senegačnik

621 fotografij
67 kart
102 grafa
28 ilustracij

V monografiji so predstavljena vsa pomembnejša geografska dognanja o Sloveniji. Prvi del obsega poglavja o površju, podnebjju in podnebni spremembah, vodnih virih, rastlinstvu, okolju, prebivalstvu, gospodarstvu, turizmu, geoloških zgradbah ipd., v drugem delu pa je sistematičen pregled 47 geografskih pokrajin (in zamejstva) – razporejene so po petih naravnih enotah: na alpske, predalpske, dinarskokraške, obsredozemske in obpanonske pokrajine.

472 strani
220 × 300 mm
trda vezava
39,90 €

MODRA ŠTEVILKA
080 23 64
www.modrijan.si

Siva vrana (*Corvus cornix*)

foto: Tone Trebar (www.naturephoto-tone.com)

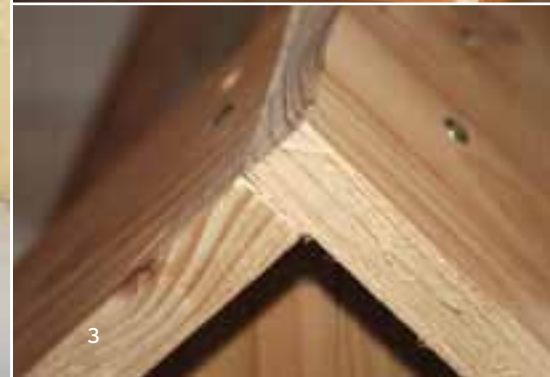
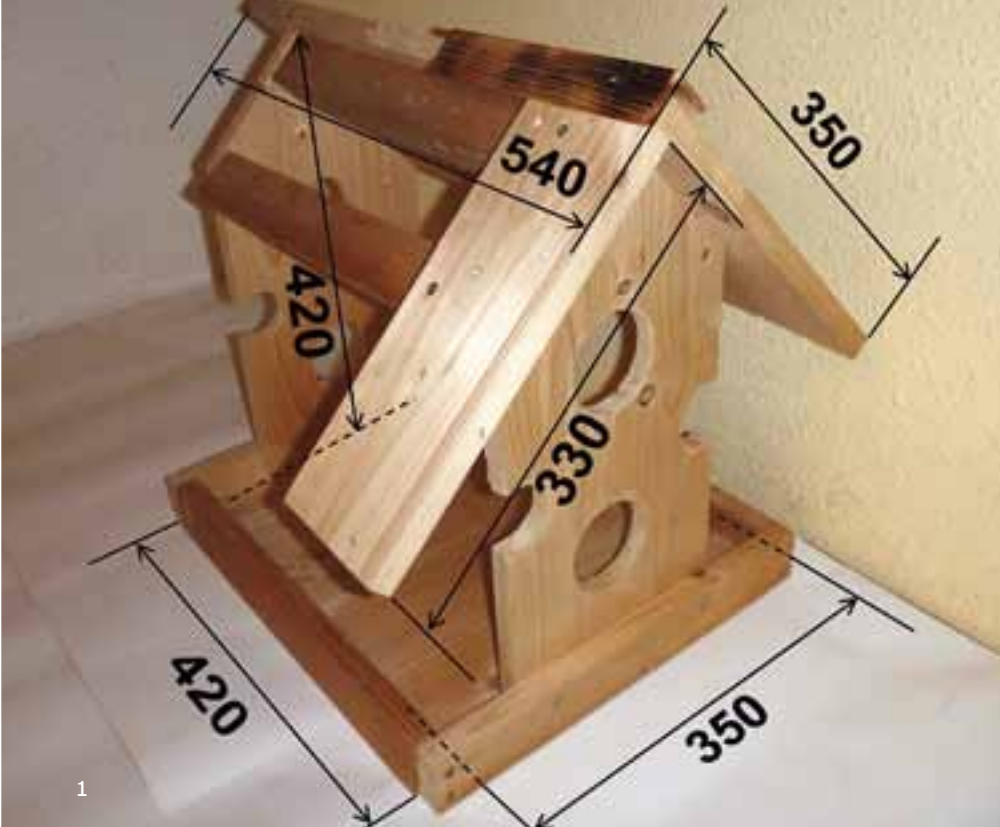

JANUAR	
1	to
2	sr MARIBOR Tečaj prepoznavanja vodnih ptic (Luka Božič)
3	če
4	pe
5	so
6	ne Ornitološki sprehod po parku Tivoli (Dare Fekonja)
7	po
8	to
9	sr
10	če LJUBLJANA Projekt Upkač (Katarina Denac)
11	pe
12	so
13	ne
14	po
15	to CERKNICA Pomen popisov ptic za varstvo narave (Katarina Denac)
16	sr
17	če MURSKA SOBOTA Čezmejni biosferni rezervat Mura-Drava-Donava (Damijan Denac)
18	pe
19	so Zimsko štetje vodnih ptic (IWC) (koordinira Luka Božič)
20	ne Zimsko štetje vodnih ptic (IWC) (koordinira Luka Božič)
21	po
22	to
23	sr PTUJ Pomen projekta LiveDrava za ljudi in naravo (Dominik Bombek)
24	če KOPER Sredozemski vranjek (Iztok Škornik)
25	pe
26	so
27	ne
28	po Ptice okoli nas (koordinira Eva Vukelič)
29	to Ptice okoli nas (koordinira Eva Vukelič)
30	sr Ptice okoli nas (koordinira Eva Vukelič)
31	če Ptice okoli nas (koordinira Eva Vukelič)

FEBRUAR	
1	pe Ptice okoli nas (koordinira Eva Vukelič)
2	so Mariborski otok (Matjaž Premzl) Naravni rezervat Škocjanski zatok (ekipa NRSZ) Ptice okoli nas (koordinira Eva Vukelič)
3	ne Ornitološki sprehod po parku Tivoli (Dare Fekonja) Ptice okoli nas (koordinira Eva Vukelič)
4	po
5	to
6	sr MARIBOR Pomen projekta LiveDrava za ljudi in naravo (Dominik Bombek)
7	če LJUBLJANA Kaj je novega na Iškem morostu (Željko Salamun)
8	pe
9	so
10	ne
11	po
12	to
13	sr
14	če
15	pe
16	so
17	ne
18	po
19	to CERKNICA Kačji pastirji, dragulji dveh svetov (Slavko Polak) RADOVLJICA Uganda (Vojko Havliček)
20	sr
21	če MURSKA SOBOTA Indija (Tilen Basle in Uroš Orešič)
22	pe
23	so
24	ne
25	po
26	to
27	sr
28	če

MAREC	
1	pe
2	so
3	ne Ornitološki sprehod po parku Tivoli (Dare Fekonja)
4	po
5	to
6	sr MARIBOR Ptice Grčije (Dejan Bordjan, Matej Gamser, Jure Novak in Alen Ploj)
7	če LJUBLJANA Ptice duplarice in gnezdilnice (Dare Fekonja)
8	pe
9	so
10	ne
11	po
12	to
13	sr
14	če KOPER Vrani, ali jih poznamo? (Urša Koce)
15	pe
16	so
17	ne
18	po
19	to STARI TRG PRI LOŽU Predlog Naravoslovne učne poti na vzhodnem robu Cerknškega jezera (Helena Bavec)
20	sr
21	če
22	pe
23	so Stara struga reke Drave med Markovci in Borlom (Dominik Bombek)
24	ne
25	po
26	to
27	sr
28	če
29	pe
30	so Šobec (Blaž Blažič in Rok Rozman)
31	ne

PROGRAM DOPPS januar – marec 2013
PREDAVANJA
CERKNICA Kraj: Knjižnica Jožeta Udoviča, Partizanska cesta 22, Cerknica Čas: ob 19.00
LJUBLJANA Kraj: DOPPS, Tržaška cesta 2, Ljubljana Čas: ob 19.00
MARIBOR Kraj: Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Koroška cesta 160, Maribor Prostor: predavalnica o.80 (biologija) Čas: ob 18.00
MURSKA SOBOTA Kraj: Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, Zvezna ulica 10, Murska Sobota Prostor: predavalnica v pritličju Čas: ob 17.00
RADOVLJICA Kraj: Knjižnica Antona Tomaža Linhart, Gorenjska cesta 27, Radovljica Čas: ob 19.30
KOPER Kraj: Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, Čevljarska ulica 22, Koper Čas: ob 18.30
STARI TRG PRI LOŽU Kraj: Knjižnica Jožeta Udoviča, Enota Maričke Žnidaršič Stari trg pri Ložu, Cesta Notranjskega odreda 32, Stari trg pri Ložu Čas: ob 19.00
PTUJ Kraj: Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, Prešernova 33-35, Ptuj Čas: ob 17.00

Izdelajmo ptičjo krmilnico

// Vojko Havliček

Zimski čas je za naše prijateljice ptice obdobje hude preizkušnje. Še posebej, če je prehod iz jeseni v mrzlo zimo hiter in pticam prične zmanjkovati hrane. Na poljih lahko nekaj časa še najdejo semena plevelov in po grmih si še lahko poiščejo različne jagode. Ko pa zapade sneg, je tega z vsakim dnem manj. Pričnejo se približevati naseljem, kjer najdejo ostanke človeške hrane. Ker želimo pticam pomagati pri premagovanju zime, jim bomo naredili ptičjo krmilnico in jim vanjo nasuli hrano.

Krmilnica mora biti dovolj velika, da se lahko na njej hranijo različne vrste ptic hkrati. Izdelamo jo iz zdravih desk. Najprimernejši je smrekov ladijski pod, ker ima na eni strani utor in na drugi pero, kar omogoča, da je stik deske prekrit in ostane tesen tudi kasneje, ko se les krči oziroma razteguje. Primerna debelina ladijskega poda je 20 in širina 110 milimetrov, odvisno od proizvajalca. Najprej izdelamo podroben načrt in popis vsega potrebnega materiala (tabela 1). Za spajanje posameznih sestavnih delov vedno uporabimo »kniping vijake« z ugreznjeno glavo. Uporaba žičnikov (žebeljov) ni primerna. Potrebujemo tudi nekaj orodja: svinčnik, meter, kotnik, električni vrtni stroj, nastavke za vijačenje ali križni izvijač, svedre, električno žago, čopič in barvo. Pri žaganju ne pozabimo na zaščitna očala. Zaželeno je tudi mizarska spona (cvinga). Koristila nam bo pri vijačenju desk, saj bodo z njeno uporabo stiki bolj tesni.

Najprej izdelamo **dno** z merami 350 x 420 milimetrov. Krajnima deskama ladijskega poda odžagamo pero oziroma utor. Na obod dna privijemo **robne letve** višine 50 do

60 mm. Te bodo rabile kot naletna oprijemalna površina. Še posebno pa bodo dobrodošle, ko bodo krmilnico obiskali vrabci in drugi »razmetalci« piče. Eno letev odžagamo 20 mm krajšo. Tako na obodu naredimo odprtino, skozi katero enostavno očistimo krmilnico. Levi in desni **nosilec strehe** izdelamo iz štirih desk ladijskega poda dolžine 420 mm. Za en nosilec uporabimo dve deski, ki ju medsebojno spojimo z utorom in peresom ter v vrhu prirežemo pod kotom naklona strehe. Najprimernejši je kot 90°. V oba nosilca lahko zvrtaemo luknje večjih premerov za poprestritev videza krmilnice. Med oba nosilca strehe pritrdimo slemensko (cca 40 x 40 mm) in stranski legi (cca 40 x 20 mm; glej sliko 2). Vsak krak **strehe** izdelamo iz petih desk ladijskega poda skupne širine 540 mm. Dolžina kraka je 350 mm in mora presegati rob dna krmišča, sicer bo v krmilnico zamakal dež. Drugi krak mora biti krajši za debelino deske zaradi slemenskega prekrivanja (glej sliko 3). Na obeh krakih označimo mesta pritrditve, izvrtamo luknje vanju in ju privijemo na lege. Pomagamo si z mizarsko spono. Stiki med deskami bodo tako bolj tesni in streha ne bo puščala. Stik obeh krakov prekrijemo s slemensko kotno letvijo širine 40 mm.

1: Pticam želimo pomagati pri premagovanju zime, zato jim bomo naredili ptičjo krmilnico in vanjo nasuli hrano.

2: Med oba nosilca strehe pritrdimo slemensko in stranski legi.

3: En krak strehe mora biti krajši od drugega za debelino deske zaradi slemenskega prekrivanja.

foto: vse Vojko Havliček

Tabela 1: Kosovnica za izdelavo ptičje krmilnice

Ladijski pod širine 110 in debeline 20	dolžina v mm	
streha - leva	5 x 350	1750
streha - desna	5 x 330	1650
nosilec strehe 2x	4 x 420	1680
dno	4 x 350	1400
slemenska lega 40 x 40	1 x 390	390
stranski legi 40 x 20/40	2 x 390	780
robna letev dna 20 x 50/60	1 x 425	425
robna letev dna 20 x 50/60	1 x 400	400
robna letev dna 20 x 50/60	2 x 395	790
Skupaj		9265
vijaki		število
Kniping vijak 4,2/4,5 x 70		24
Kniping vijak 4,0 x 50		32

Zimski gostje na krmilnicah

Ilustracije: Mike Langman (rsbp-images.com) - večina ilustracij, Robin Carter (rsbp-images.com) - dolgorepka, Žarko Vrezec - krivokljun ter Kokay Szabolcs - gorska sinica.
Avtorji so omogočili brezplačno objavo, za kar se jim iskreno zahvaljujemo.
(Ptice niso v velikostnem razmerju.)

SKOBEC
(*Accipiter nisus*)

DOMAČI GOLOB
(*Columba livia domestica*)

TURŠKA GRLICA
(*Streptopelia decaocto*)

VELIKI DETEL
(*Dendrocopos major*)

BRINOVKA
(*Turdus pilaris*)

VELIKA SINICA
(*Parus major*)

MENIŠČEK
(*Pariparus ater*)

PLAVČEK
(*Cyanistes caeruleus*)

BRGLEZ
(*Sitta europaea*)

DOMAČI VRABEC
(*Passer domesticus*)

POLJSKI VRABEC
(*Passer montanus*)

ŠČINKAVEC
(*Fringilla coelebs*)

ČIŽEK
(*Carduelis spinus*)

DLESK (*Coccothraustes coccothraustes*)

KALIN
(*Pyrrhula pyrrhula*)

KALIN
(*Pyrrhula pyrrhula*)

Za zaščito krmilnico prebarvamo z naravnimi toni lazurne barve v rjavih ali zelenih odtenkih. Pred barvanjem jo obrusimo z brusnim papirjem. Ko se barva dodobra posuši, krmilnico še prelakiramo z lakom za čolne, ki vsebuje UV zaščito.

Še koristen nasvet: preden pričnete z vijačenjem sestavnih delov, izvrtajte luknje na mestih, kjer boste vstavili vijak. Luknja naj bo nekoliko manjša, kot je debelina vijaka. Le tako vam deske ne bodo pokale na mestu spajanja. Luknjo

povrtajte s svedrom 8-10 mm tako, da bo ugrezna glava vijaka, ko ga boste privili, poravnana s površino deske.

Krmilnico namestite tako, da bodo ptice varne pred mučami! Če jo boste postavili na lesen kol, ga obložite s tanko ploščevino v dolžini vsaj 400 mm. Video posnetek o izdelavi krmilnice si lahko ogledate tudi na spletni strani <http://dominivrt.si/clanek/rubrika/moj-projekt/video-izdelajte-pticjo-krmilnico.html>. ●

ZELENA ŽOLNA
(*Picus viridis*)

TAŠČICA
(*Erithacus rubecula*)

KOS
(*Turdus merula*)

CARAR
(*Turdus viscivorus*)

GORSKA SINICA
(*Poecile montanus*)

MOČVIRSKA SINICA
(*Poecile palustris*)

ČOPASTA SINICA
(*Lophophanes cristatus*)

DOLGOREPKA
(*Aegithalos caudatus*)

ŠČINKAVEC
(*Fringilla coelebs*)

PINOŽA
(*Fringilla montifringilla*)

LIŠČEK
(*Carduelis carduelis*)

ZELENEC
(*Carduelis chloris*)

KRIVOKLJUN
(*Loxia curvirostra*)

RUMENI STRNAD
(*Emberiza citrinella*)

ŠOJA
(*Garrulus glandarius*)

SIVA VRANA
(*Corvus cornix*)

Amalie Dietrich – ena prvih profesionalnih ornitologinj

// Petra Vrh Vrezec

1: Amalie Dietrich (1821–1891) je bila ena prvih profesionalnih naravoslovk. Zbirala je rastline, žuželke, korale, školjke, sesalce, ribe in ptice.

2: Del ogromne zbirke Amalie Dietrich
foto: Hannah McPherson

3: Herbarium Hamburgense v Hamburgu je eden največjih herbarijev v Nemčiji, saj vsebuje kar 1,6 milijona vrst. Hrani tudi akacijo (*Acacia* sp.; na sliki) in druge rastlinske vrste iz Amaliejine botanične zbirke.
foto: Hannah McPherson

Doslej smo v rubriki Portret ornitologa predstavljali sedanje in nekdanje ornitologe, ki pa so jim njihovo delo pomembno sooblikovale zveste in pogumne ženske. Nekatere izmed njih so se posvetile le delu svojega moža, druge tudi ornitologiji. Znani ameriški ornitolog Frank Chapman je o svoji vdani ženi Fannie Chapman zapisal: »Ko se mož, poročen s svojim poklicem, odloči za poroko s pravo žensko, si naloži na svoje rame zelo zahteven zakon z dvema partnerjema. Če se dva partnerja ne razumeta, nastane trikoten konflikt, ki določi, kateri od teh treh bo vdovec ali vdova. Ko pa so vsi trije v harmoniji, vsak zase lahko prejme resnični blagoslov. Jaz sem bil, med temi srečneži!« Chapman je več kot 50 let delal v ameriškem prirodoslovnem muzeju. V prvem obdobju svoje službe je bil poslan na Florido in takrat je lahko preizkusil, iz kakšnega testa je Fannie. Na začetku te poročno-potovalne ekspedicije je ustrelil nekaj morskih vrabonadov danes izumrle podvrste *Ammodramus maritimus nigrescens*, do takrat poznanih le po nekaj študijskih preparatih. Ker je bil zaposlen s prepariranjem le-teh, je Fannie dovolil, da se preizkusi v prepariranju pogostega močvirskega stržka (*Cistothorus palustris*). Pozneje je o tem pripovedoval: »Na moje veliko presenečenje so njeni spretni prsti opravili delo tako dobro, da je bila naslednja ptica, ki jo je lahko preparirala, eden izmed redkih vrabonadov, s katerimi sem ravnal še posebno pazljivo.« Kmalu zatem je lahko preparirala tako velike ptice, kot je rjavi pelikan (*Pelecanus occidentalis*), in naslednjih 25 let je na ekspedicijah delala kot moževa terenska pomočnica.

V zgodovini je bilo kar nekaj žena, ki so podpirale in sledile svojim slavnim terenskim možem in se posvetile neromantični »umetnosti« prepariranja in gatenja živali. Vse te ženske so pomembno prispevale k napredku ornitologije. Ženske ornitologinje, ki so delale neodvisno od mož, so bile konec devetnajstega stoletja redek fenomen, še redkeje so bile ženske »zbiralke«, ki so v tistem času za potrebe zbirke znale ravhati s puškami. Današnje uspešne in pogumne ornitologinje pa k ornitološki zakladnici znanja nove ugotovitve prispevajo s pomočjo daljnogleda in teleskopa, saj je dandanašnje pobijanje ptic za potrebe zbirke moralno sporno in v večini primerov tudi nepotrebno.

Obdobje Amaliejine mladosti

Ena prvih profesionalnih naravoslovk je bila Amalie Dietrich, rojena Nelle (1821–1891). Bila je Nemka, najbolj poznana po svojem pionirskem delu v Avstraliji, kjer je deset let zbirala primerke za hamburški muzej Godeffroy.

Amalie se je izobraževala le na podeželski šoli. Bila je zagrizena bralka, nikoli pa ni slišala za besedo »naravoslovec«, dokler ni spoznala svojega bodočega moža Wilhelma Dietricha. Z njim se je začelo njeno strastno zanimanje za naravoslovje. Wilhelm je bil sin odvetnika, čigar družina se je že več generacij ukvarjala z botaniko. Čeprav se je učil za kemika, je raje zbiral naravoslovne primerke in jih prodajal lekarnam, različnim institucijam in študentom. Med kmeti je bil dobro poznan kot čarodej s čudaško na-

vado mrmranja zapletenih latinskih imen rastlin, žuželk in žab. Njegovo široko znanje je Amalie pomagalo, da je premagala strah pred njim ter z njegovo pomočjo postala prvorazredna botaničarka. Ker je bila vztrajna in odločna, je sama prepešala več kot tisoč kilometrov po Nemčiji, Belgiji in Nizozemski. Nabirala je rastline in jih nalagala na voziček, ki ji ga je pomagal vleči njen veliki zvesti pes.

Marca leta 1848 se jima je rodila hčer Charitas Concordia Sophie. Po 15 letih težavnega zakona s sebičnim in tiranskim možem je Amalie načeno zdravje, zato se je odločila zapustiti svojega moža. S hčerko sta se preselili v Hamburg, kjer je razprodala svojo botanično zbirko. Tam je leta 1862 spoznala premožnega velikaša Cesarja Godeffroya, lastnika velike ladjedelniške družbe, ki je poslovala na Pacifiku. Ravno v tistem času je Godeffroy gradil zasebni prirodoslovni muzej, zato so ga nekateri takrat eminentni znanstveniki prosili, naj Amalie pošlje v Avstralijo, kjer bo zbirala material za njegov muzej. Res jo je zaposlil kot edino žensko zbiralko v svojem muzeju. Ko se je naučila ravnati s puškami, pripraviti ptice in shranjevati druge živali, je Amalie avgusta leta 1863 odplula v Brisbane v Avstralijo.

Življenje v Avstraliji

V Brisbaneu je najela hišo ob reki in naslednjih osem let marljivo zbirala naravoslovni material. Očaralo jo je naravno bogastvo Avstralije, o čemer je pisala v pismih svoji hčeri v Hamburg in v svojih zapiskih: »Kakšno svobodo uživam tukaj kot zbiralka! Nihče ne omejuje moje vneme. Hitro pozabim na neugodje zaradi vročine in komarjev, saj me na vsakem koraku obdaja veliko veselje ob pogledu na zaklade, ki jih pred mano z zahodnega sveta še nihče ni občudoval.« Zbirala je tako rastline, žuželke, korale, školjke, sesalce, ribe in ptice.

Dietrich je v Avstraliji zbrala veliko naravoslovnih primerkov in artefaktov, ki so jih ustvarili avstralski domo-

rodci. Kot prva Evropejka je zbrala strupene gože tajpane (*Oxyuranus*), njena zbirka ptic pa je verjetno največja, kar jih lahko ustvari en sam zbiralec. Njena zbirka pajkov je osnovna referenca za avstralske pajke. Potovala je vse naokrog po Queenslandu in zbirala material. V Hamburg se je vrnila po desetih letih (1873). Živela je na Godeffroyevem domu in delala v njegovem muzeju.

Spet doma

Godeffroy je za svoj muzej ohranil najboljše primerke Amaliejine zbirke, druge je prodal muzejem po Evropi. Amalie je v Godeffroyevem muzeju delala 13 let. Kot starejša gospa je izvedela za konferenco o avstralskem naravoslovju in se je želela udeležiti. Ker je bila ženska, njen vstop ni bil zaželen. Na konferenco je prišel tudi njen znanec in prosila ga je, da ji poišče vsaj kakšen skrit sedež. Ker je poznal njeno nadarjenost, izobraženost in njen velik prispevek k naravoslovnemu znanju, jo je peljal v dvorano in posadil kar na oder k drugim znanstvenim eminencam tistega časa.

Znotraj omejenega znanstvenega kroga je bila Amalie spoštovana kot goreča zbiralka in natančna opazovalka. Evropski naravoslovci so bili navdušeni nad njeno zbirko, zato so v njeno čast poimenovali veliko število vrst (*Nortonia amaliae*, *Acacia dietrichiana*, *Bonamia dietrichiana*, *Odynerus dietrichianus*). Njene zbirke so bile podlaga za Luerssenovo knjigo *Zur Flora von Queensland* (O flori Queenslanda) in Benthamovo *Flora Australiensis*. Amalie v svojem imenu ni objavila ničesar, a njene zbirke so se ohranile v evropskih muzejih vse do današnjih dni in še vedno zbujajo izzive sodobnim raziskovalcem. ●

Viri:

MEARNS, B. & MEARNS, R. (1998): The Bird Collectors. – Academic Press, San Diego.

http://en.wikipedia.org/wiki/Amalie_Dietrich

<http://adb.anu.edu.au/biography/dietrich-amalie-3412>

4: Njene botanične zbirke so bile podlaga za Benthamovo knjigo *Flora Australiensis*. Sama ni objavila ničesar, a njene zbirke so se ohranile v evropskih muzejih vse do današnjih dni.

5: V njeni zbirki ptic, ki je verjetno največja, kar jih je doslej ustvaril en sam zbiralec, je tudi orel vrste *Aquila audax* (na sliki). foto: Stewart Macdonald

1

Ptičji vrvež na krmilnici

// Petra Vrh Vrezec

1: Ptičje dogajanje na krmilnici
risba: Kristina Krhin

NA VRTU, POBELJENEM S SNEGOM, JE STALA KRMILNICA, POLNA SEMEN. VELIKE SINICE IN PLAVČKI SO PRIDNO PRILETAVALI, SKROMNO VZELI VSAK PO ENO SEME IN SPET ODLETALI. NA BLIŽNJIH DREVESIH SO SEME SPRETNOST ODPRILI IN POJEDLI. POTEM SO ZLETELI PO NOVO. UMIRJENO DOGAJANJE JE ZMOTIL ZELENEC ZELENKO. PREJ POLNA KRMILNICA SINIC JE OSTALA V HIPU PRAZNA, PTICE PA SO ODLETELE ALI OBSEDELE V BLIŽNJI OKOLICI.

»HA, HA, HA, STRAHOPETKE! SEDAJ BOM JAZ GOSPODAR NA TEJ KRMILNICI!« SE JE OŠABNO HVALIL ZELENKO: »SINICE TAKO NEUMNO IN PLA-

ŠNO NOSITE IZ KRMILNICE SEME ZA SEMENOM. POGLEJTE MENE! BOLJ PAMETEN SEM OD VAS. OSTAL BOM V KRMILNICI IN JEDEL SEMENA, DO-KLER SE DO SITEGA NE NAJEM!«

VELIKE SINICE IN PLAVČKI SO OBSEDELI NA VEJAH BLIŽNJIH DREVES IN POTRPEŽLJIVO ČAKALI, DA BODO LAHKO NADALJEVALI S POJEDINO. OGLASIL SE JE ŠČINKAVEC ŠČINKO, KI JE SKUPAJ Z DRUGIMI ŠČINKAVCI ZOBAL POD KRMILNICO PADLA SEMENA: »SINIČKE, PRIDITE K NAM. SEMEN JE TUKAJ DOVOLJ ZA VSE!« »KAJ PA, ČE PRIDE MAČKA?! TO NI VAREN KRAJ ZA NAS,« JE ODGOVORIL NAJPOGUMNEJŠI PLAVČEK PAVEL.

»KAKOR ŽELITE ... KER NAS JE PTIC NA TLEH VELIKO, LAHKO HITREJE OPAZIMO MAČKA IN PRAVOČASNO POBEGNEMO,« JE RAZLOŽIL ŠČINKO. NEKAJ PLAVČKOV IN RAVNO TAKO

VELIKIH SINIC SE JE OPOGUMILO IN SPUSTILO NA TLA. PLAŠNO SO POBRALI SEMENA IN HITRO ODLETALI SPET V VARNO ZAVETJE VEJ NAJBLIŽJIH DREVES.

TA ČAS JE ZELENKO UŽIVAL SAMOTO NA KRMILNICI IN SE GOSTIL. NI TRAJALO DOLGO, KO JE NA KRMILNICO PRILETEL ŠE ZELENEC KARDI. VNEL SE JE PREPIR. »DA MI IZGINEŠ S KRMILNICE! JAZ SEM JO PRVI ZASEDEL!« SE JE ŠOPIRIL ZELENKO. »KAJ ME BRIGA, NA KRMILNICI LAHKO OSTANE LE NAJMOČNEJŠI, IN TO SEM JAZ!« MU JE ODGOVORIL KARDI. BIL JE MLAD, NEIZKUŠEN, A NEUSTRAŠEN. PRIČELA STA SI GROZITI S KLJUNI. SINICE NA DREVESIH SO RADOVEDNO OPAZOVALE, KAKŠEN BO IZID PREPIRA. ZELENKO JE BIL MOČNEJŠE POSTAVE, ZATO JE BREZ TEŽAV IZRINIL KARDIJA S KRMILNICE. POSTAVIL SE JE NA SREDINO HI-

ŠICE, KJER JE BILO NAJVEČ SEMEN, IN ZOBAL NAPREJ. KARDIJU NI PREOSTALO DRUGEGA, KOT DA HITRO IN S STRANI POBIRA SEMENA. KO GA JE ZELENKO ZAGLEDAL IN SE Z GROZEČIM KLJUNOM ZAPODIL VANJ, JE BIL KARDI ŽE V PRIPRAVLJENOSTI NA UMIK. NI TRAJALO DOLGO, KO SE JE PONOVRNO VRNIL IN JEDEL SEMENA, DOKLER GA ZELENKO SPET NI NAPODIL. PRIŠLI SO TUDI DRUGI ZELENCI, A SO RAVNO TAKO S STRANI JEMALI SEME IN BEŽALI, KO SE JE PROTI NJIM ZAPODIL NAJMOČNEJŠI ZELENKO.

POTEM PA SE JE NENADOMA KOT BLISK POJAVIL SKOBEČ. PRILETEL JE TIHO IN HITRO TER Z OSTRIMI KREMPLJI ZGRABIL HVALISAVEGA ZELENKA IN GA ODNESEL S SEBOJ. SINICE SO SE SPET VRNILE NA KRMILNICO IN PLAHO NOSILE SEMENA NA VEJE. •

Zimska opazovanja v naravi

// Petra Vrh Vrezec

v gozdu in skalnih stenah

Skalni plezalček (*Tichodroma muraria*)

Skalni plezalček je manj opazna ptica, s katero se marsikateri ljubitelj ptic še ni srečal, čeprav se na skalnih stenah pri nas pojavlja prek celega leta. Najlaže ga je opaziti v večjih skalnih stenah, kot sta Osapska ali stena v dolini Glinščice, in celo na flišnih klifih tik ob morju. Dovolj je le natančno pregledovanje stene. Značilno vedenje za plezalčka je, da nekaj časa pleza po strmi steni in pogosto trzaje razprostira vpadljivo rdeče obarvane peruti, se potem nenadoma spreleti in spet začne plezati. V skalnih razpokah namreč išče nekaj za pod zob, najraje pajke ali žuželke. foto: Tomaž Mihelič

Črničevje (*Quercus ilex*)

Če si boste v zimskih mesecih privoščili izlet na Kraški rob ali na Obalo, se ozrite še za rastjem. Gotovo vam bodo najprej padla v oči zimzelena listnata drevesa – črničevje. To je edina slovenska vrsta hrasta, ki ne odvrže vseh listov hkrati in ostane zelena tudi pozimi. Žal pa je tudi ena najbolj ogroženih rastlin slovenske Istre. Pri nas se večinoma pojavlja kot grmovnica ali manjše drevo, v toplejšem delu Sredozemlja pa lahko zraste v visoko drevo, ki je z dobro zaščitnimi usnjatimi listi sposobno kljubovati tudi vročini in suši.

foto: Robert Brus

ob vodi

Srednji žagar (*Mergus serrator*)

Od oktobra naprej se pričnejo na slovenskem morju pojavljati srednji žagarji. Navadno se držijo v parih ali skupinah po deset in redkeje več osebkov, kar olajšuje določanje težje prepoznavnih samic, ki se od podobnih samic velikega žagarja (*M. merganser*) ločijo po tanjšem kljunu in nežnejši postavi. Njihovo število se med zimami zelo spreminja, saj žagarji sledijo ribam, ki so njihova glavna hrana. Pri nas prezimuje tudi do 50 osebkov, ki se do maja odpravijo proti gnezdiščem na severu Evrope. V notranjosti Slovenije je srednji žagar redek gost. foto: Iztok Škornik

Morski klobuk (*Rhizostoma pulmo*)

Zlasti spomladi je na morski obali opaziti morske klobuke, kako se veličastno pozibavajo v morju. Njihovo okoli 30 centimetrov veliko telo in videz delujeta, kot da bi prišli iz tropskih morij. Med lovskami, ki niso nevarne in ne opečejo, si poiščejo varno zatočišče tudi manjše ribe. V spomladanskem obdobju se klobuki zelo namnožijo in takrat pri ribičih niso ravno priljubljeni, saj zaradi svoje velikosti otežujejo vleko ribiških mrež. Morje jih neredko naplavi na morskobalo, kar zanje pomeni konec. Na kopnem od njih ne ostane nič drugega kot nekakšen želatinast stvor. foto: Borut Furlan

na travniku

Veliki srakoper (*Lanius excubitor*)

Kot vsakoletni zimski gost veliki srakoper poskrbi, da je v pobeljeni ali nepobeljeni zimski krajini mogoče uzreti vsaj kakšno ptico. Ni ga težko opaziti, saj posedla na izpostavljenih vejah ali električnih žicah in opreza za plenom – v pozni jeseni za zakasnelimi žuželkami, ko pritisne mraz, pa lovi male sesalce in redko tudi majhne ptice. Prezimuje v odprti ravninski kulturni krajini, kot sta Dravsko polje ali Ljubljansko barje. Spomladi se vrne na sever, pri nas pa ga nadomesti njegov sorodnik in gnezdilec rjavi srakoper (*L. collurio*), ki se vrne iz afriških prezimovališč. foto: Dare Šere

okoli našega doma

Pinoža (*Fringilla montifringilla*)

Pozimi k nam iz severnih krajev v večjih jatah priletijo pinože, ki so ena najbolj opaznih in pogostih ptic na krmilnicah. Pinoža je podobna ravno tako pogostemu ščinkavcu, a jo izdaja bolj ali manj oranžna barva na prsih in ramenih. Ptice prihajajo iz gnezdišč v Skandinaviji in Sibiriji in se klatijo po toplejši Evropi. V letih bogatega obroda bukke smo lahko pozimi pričali pravim invazijam pinož, pri čemer se v bukovih gozdovih zbere na tisoče teh ptic. Kako dolgo se zadržujejo pri nas, je odvisno predvsem od snežnih razmer oziroma razpoložljive hrane. foto: Miha Krofel

Poljski zajec (*Lepus europaeus*)

Na poljih, travnikih in pašnikih je mogoče na snežni odeji opaziti sledi poljskega zajca. Sled je sestavljena iz menjavanja dolgih sledi stopal zadnjih in krajših sprednjih nog. Pri teku namreč zajec meče zadnje noge pred sprednje in pušča za seboj značilno sled v obliki črke Y. Zajec spi večkrat dnevno, a le po nekaj sekund do največ nekaj minut. Takrat se tudi vedno obrne proti vetru, da pravočasno zavoha bližajočo se nevarnost. Pogosto prihuljeno leži med njivskimi brazdami, zato ga na sprehodu po poljih velikokrat splašimo iz njivskega skrivališča. foto: Janez Papež

Srebrna ribica (*Lepisma saccharina*)

V človeških bivališčih si poiščejo zavetje majhne nekrilate žuželke, velike od pol do dveh centimetrov. Luske z značilnim srebrnim leskom ter premikanje, ki spominja na ribje plavanje, so botrovali njenemu imenu – srebrna ribica. Ker imajo rade vlago in temo, se priklatijo v kleti, shrambe in kopalnice in se podnevi skrivajo v zidnih razpokah, pod lesenimi podi, med knjigami ipd. Ker se hranijo z organskim drobirjem, lahko v stanovanjih povzročajo škodo. V srednji Evropi živi okoli 80 vrst ščetinorepk, pri nas pa je njihova razširjenost slabo raziskana. foto: Slavko Polak

Obiskovalci krmilnice

Za fotografiranje ptic imam okrog hiše nameščenih nekaj krmilnic in gnezdilnic. V krmilnice več ali manj redno prinašam ptičjo hrano, da se ptički navadijo tako vsakodnevnega hranjenja kot ljudi in fotoaparata. V bližino krmilnice postavim kolikor se da prikrit fotoaparat, nato pa sledi potrpežljivo čakanje in fotografiranje. Poleg tehničnih zahtev, kot so svetloba, oprema in podobno, je treba za dobro fotografijo imeti še nekaj sreče, da uloviš pravi trenutek.

1-5: močvirska sinica (*Poecile palustris*), velika sinica (*Parus major*), menišek (*Periparus ater*), čopasta sinica (*Lophophanes cristatus*), plavček (*Parus caeruleus*)

Oprema: fotoaparat Nikon D700, objektiv Nikkor 80-400, bliskavica in stativ

Rajko Gnezda, Idrija

Naravovarstveniki niso krivi za poplave

// Damijan Denac, Luka Božič, Smiljan Juvan

1: Nižanje prodišč vodi v njihovo zaraščanje in posledično zmanjšuje pretočnost struge –vodarska praksa, ki ne prispeva k protipoplavni varnosti in ohranjanju biotske raznovrstnosti. foto: Damijan Denac

2 in 3: Kdo izdaja dovoljenja za graditev objektov na poplavnih območjih in na kakšni osnovi? Zavajanje ljudi ali zavestno sprejemanje rizika? foto: Borut Štumberger

Po obsežnih poplavah na območju Drave smo lahko v različnih medijih zasledili trditve, da so za katastrofalne razsežnosti pojava in ogromno škodo na infrastrukturi krivi naravovarstveniki, ki da s svojim nasprotovanjem kakršnikoli posegom v rečno strugo na območju Natura 2000 preprečujejo vodnogospodarska dela, potrebna za preprečevanje poplav. Nič novega torej, saj je podobne ne-utemeljene izjave, skupaj z ugotovitvami o slabem »vzdrževanju« in »neurejenosti« vodotokov, slišati že ob vsakih malo večjih poplavah na tem območju. Lahko bi torej rekli, da se iz preteklih podobnih dogodkov nismo ničesar naučili. Če lahko ob tem nekako razumemo čustvene reakcije prizadetih ljudi, ki so v poplavah pretrpeli veliko škodo, pa je zvrčanje krivde na naravovarstvenike s strani ministrov, županov in drugih nosilcev pomembnih javnih funkcij povsem nesprejemljivo, prav tako, kot je strokovno nedokazano in nesprejemljivo kriviti hidroelektrarne v Avstriji za poplave reke Drave v Sloveniji.

Pri tako velikih pretokih, ki smo jim bili priče v letošnjem novembru, ko teče po poplavnih območjih veliko večji del skupnega pretoka kot po strugi reke, je namreč vpliv zaraščenosti struge na gladine visokih vod zanemarljiv. S posekom obrežne zarasti in čiščenjem sipin, ki so pomembna vodna življenjska okolja, bi dosegli v večini primerov majhen učinek in poplav ne bi mogli preprečiti. Za potrebe varovanja urbanih območij v Dogošah in Dupleku pred poplavami so izdelani projekti visokovodnih nasipov zunaj rečne struge, projekti so bili usklajeni tudi s strani naravovarstvenikov, a žal še niso bili realizirani.

Zavedati se moramo, da so poplave naraven pojav, ki nas spremlja že od nekdaj in nas bo tudi v prihodnosti ter da so škodljivi učinki poplav predvsem posledica človeške dejavnosti in današnje rabe prostora. Tega se številne razvite države že zavedajo, kakor tudi dejstva, da se poplav zgolj z grobimi posegi v rečne struge ne da odpravljati. Namesto tega vlagajo v celostne pristope za reševanje problematike, ki vključujejo preventivne ukrepe za preprečevanje škode, ustrezno informiranost prebivalstva in načrte ukrepov ob poplavah, sprejete na podlagi strokovne analize in vrednotenja preteklih poplavnih dogodkov. Tako je eden izmed prvih ukrepov omejevanje graditve objektov na poplavnih območjih. Videti je, da se na tem področju po velikih poplavah v letih 1990 in 1998 ni veliko spremenilo, saj so v minulem desetletju na poplavnih območjih zrastle številni novi objekti.

In kaj si pri vsem tem v resnici želimo »naravovarstveniki«? Predvsem takšnih (so)naravnih rešitev, ki bodo s celostno obravnavo reke Drave in njenega zaledja trajno pripomogle k izboljšanju vseh potencialov rečnega ekosistema – vključno s potencialom zadrževanja visokih voda. Na srečo je ta potencial na večjem delu slovenskega panonskega Podravja še mogoče izkoristiti, saj urbanizacija v glavnem ni posegla v ožji pas ob reki Dravi, prav tako je v morfološkem smislu ostala dobro ohranjena tudi rečna loka. Našo vizijo postavljamo kot alternativo preživelim ter z naravovarstvenega, okoljskega in protipoplavnega vidika neustreznim konceptom spreminjanja rek v ravne kanale z utrjenimi bregovi. Izkušnje iz preteklosti potrjujejo, da takšni posegi nevarnost poplav pravzaprav povečujejo. Nikakor ne drži trditev, da v strugi ne pustimo ničesar posekati – nasprotno, nasprotujemo posegom, ki pospešujejo zaraščanje rečne struge in s tem zmanjšujejo njeno pretočno sposobnost, kot je na primer zniževanje prodišč in odstranjevanje proda. Študije strokovnjakov – hidrologov so namreč pokazale, da (1) se znižana prodišča hitreje zaraščajo in v nekaj letih iz gibljevih sipin spremeniijo v porastle, negibne otoke, ki zmanjšujejo pretočni

Satelitsko sledenje pomaga pri ohranitvi južnoafriških tajnikov

// prevod Barbara Vidmar

BirdLife Južna Afrika, Sklad za ogrožene prostoživeče živali – program za ujede (EWT-BoPP) in Univerza Witwatersrand so začeli uresničevati skupni projekt satelitskega spremljanja ene izmed najbolj karizmatičnih južnoafriških ujed, tajnika (*Sagittarius serpentarius*).

Tajnik je splošno razširjena vrsta ptice na območju podsaharske Afrike. Pojavlja se v različnih življenjskih prostorih na območju, le v gozdovih in pravih puščavah ga ne bomo našli. Pred kratkim je bil na IUCN-ovem rdečem seznamu označen kot ranljiva vrsta, saj ga ogroža več različnih dejavnikov, in sicer drobljenje in uničevanje njegovega življenjskega prostora zaradi razvoja kmetijstva in komercialnega gozdarstva, trki z daljnovidni in ograjami farm ter zastrupljanje. Nadaljnje preživetje karizmatične ujede, ki jo z lahkoto prepoznamo po njenih dolgih nogah in čopu na glavi, je v Južni Afriki negotovo. Predhodna analiza podatkov, zbranih v sklopu dveh projektov priprav atlasa ptic (<http://sabap2.adu.org.za/>), kaže na znatno zmanjšanje območij, ki jih ta vrsta ptice zaseda v Južni Afriki.

foto: Ian N. White (flickr.com)

prerez struge in (2) da povzročanje primanjkljaja proda inducira poglobljanje struge in s tem posredno njeno zaraščanje. Podpiramo in uresničujemo torej projekte za revitalizacijo rečnih rokavov, kot je denimo projekt LIFE+ »Obnova rečnega ekosistema nižinskega dela Drave v Sloveniji«, in ohranjanje dinamičnih rečnih struktur, s ciljem ustaviti poglobljanje rečnega dna in povečati površino za zadrževanje vode ob poplavah, hkrati pa izboljšati razmere za biotsko raznovrstnost, rekreacijo in druge oblike trajnostne rabe v tem prostoru. Navdih in primere dobre prakse iščemo v sosednjih državah, kot je na primer Avstrija, kjer so se na zgornji Dravi (Koroška) v okviru projektov, sofinanciranih s strani EU in različnih nacionalnih spodbud, lotili obsežne renaturacije in širitve struge v skupni dolžini več kot 15 kilometrov. Glavni cilj – zaščita pred poplavami, zlasti katastrofalnimi 100-letnimi visokimi vodami. Naravovarstveniki in vodnogospodarska stroka so tam že v zgodnjih 90-ih letih spoznali skupne cilje na območju reke Drave. Takšni projekti, ob upoštevanju nekaterih načel sodobnega varstva pred poplavami, omenjenih zgoraj, so pravzaprav realizacija besed, izrečenih ob nedavnih dogodkih s strani visokega državnega uradnika, da bo treba v prihodnje pri načrtovanju rabe prostora »rekam dati več prostora«.

EWT-BoPP in BirdLife Južna Afrika se posvečata skupnemu projektu, s katerim želita pridobiti čim več podatkov o biologiji tajnikov. Čeprav so tajniki velike in dobro vidne ptice, vemo zelo malo o velikosti njihovega domačega okoliša, razpršenosti mladičev in življenjskih prostorih, ki jih najraje zasedajo. S pomočjo projekta, ki vključuje precej drago satelitsko sledenje tajnikov, bodo pridobili natančne podatke o premikih ptic in njihovih navadah. Vsaka satelitska naprava za sledenje stane 25.000 randov (kar je približno 2.425 evrov). Naprava, ki uporablja sledenje s pomočjo celičnega telefona in GPS-tehnologije, zbira podatke vsakih 15 minut in je natančna na šest do deset metrov, pri čemer nalaga podatke prek GSM-omrežja. Naramnice naprave so bile testirane na tajniku v ujetništvu in se pravilno prilagajajo telesu ptice, kar onemogoča stranske učinke.

BirdLife Južna Afrika sledi tajnikom predvsem na pašnikih, EWT-BoPP pa na področju Kalaharija v provinci Northern Cape in v savanah nacionalnih parkov Lowveld in Kruger. Kombinacija obeh podatkov bo omogočala primerjave, odkritja raziskave pa bodo vodila v varstvene akcije in ugotovitve, zakaj številčnost te vrste ptic upada in zakaj se zmanjšuje njen življenjski prostor v Južni Afriki.

Prvi satelitski oddajnik so marca 2012 namestili enemu izmed mladičev. Njegovo gibanje je mogoče spremljati na strani <http://www.birdlife.org.za/conservation/threatened-species/secretarybird>. V času, odkar so Spykerju, kot so mu dali ime, namestili sledilno napravo, se je znanje o razpršenosti in vedenju mladičev te vrste ptic izredno povečalo. Kmete in opazovalce ptic so zaprosili, da dovolijo BirdLife Južna Afrika in EWT dostop do gnezdišč tajnikov na ciljnih območjih, s čimer bodo omogočili varstvenim ekipam nadaljnjo namestitve sledilnih naprav mladičem. Naprave je najlažje namestiti osem do devet tednov starim mladičem, življenjska doba naprave pa je najmanj dve leti in pol. Glede na to, da pticam grozi mnogo različnih dejavnikov, so javnost zaprosili, naj jim sporoča podatke o morebitnih poginulih osebkih.

Izvirni članek: <http://www.birdlife.org/community/2012/07/satellite-tracking-secretarybirds/>

1

2

1

Drugi pomurski ornitološki vikend

// Monika Podgorelec in Mojca Plantan

1: Učenci treh osnovnih šol v Pomurju so imeli pod drobnogledom ptice; s pregledovanjem vsebine sovjih izbljuvkov s pomočjo lupe in določevalnega ključa so ugotavljali, s čim se prehranjuje mala uharica (*Asio otus*).
foto: Gregor Domanjko

2: Člani pomurske sekcije DOPPS in pomurski osnovnošolci so poskrbeli za pester ornitološki raziskovalni vikend »Ptice v okolici Velike Polane 2012«.
foto: Barbara Vidmar

»Ptice v okolici Velike Polane 2012«

Člani pomurske sekcije DOPPS smo začetek letošnjih krompirjevih počitnic polepšali enajstim pomurskim osnovnošolcem iz treh osnovnih šol (OŠ Velika Polana, OŠ Odranci, OŠ Črenšovci), ki so se udeležili drugega pomurskega ornitološkega raziskovalnega vikenda »Ptice v okolici Velike Polane 2012«. Kljub počitnicam in slabemu vremenu so mladi soboto, 27. oktobra in nedeljo, 28. oktobra z veseljem preživeli v osnovni šoli Miška Kranjca Velika Polana.

Eden izmed pomembnih ciljev ornitoloških vikendov je spodbujanje šolskih otrok, da se na terenu (spet) naučijo opazovati naravo in ptice ter prepoznati najpogostejše ptice okoli svojih domov, ki jih marsikateri od otrok, mogoče tudi zaradi računalnikov in televizije, sploh ne pozna. Čeprav je deževni vikend s snegom v nedeljo omejil naše bolj resno terensko delo na krajše sprehode v okolico šole, smo v dobrem dnevu in pol skupaj popisali 22 vrst ptic. Sicer pa so otroci ptice z daljnogledom in teleskopom popisovali kar skozi okna ali s šolskega praga.

Na deževni sobotni dopoldan so imeli otroci ptice pod drobnogledom. S pregledovanjem vsebine sovjih izbljuvkov s pomočjo lupe in določevalnega ključa so ugotavljali, s čim se prehranjuje mala uharica (*Asio otus*). Spoznali so tudi izbljuvke drugih vrst sov in prisluhnili predavanju o sovah v Sloveniji. Z velikim zanimanjem so opazovali Željka Šalamuna pri obročkanju velikih sinic. Ob tem so se naučili, kako in zakaj ptice sploh obročkamo. Seveda so bili opozor-

jeni, da tega sami ne smejo početi, ker je za lov in obročkanje ptic potrebno posebno dovoljenje.

Popestritev dela je omogočila krajša zjasnitev vremena v soboto popoldan, ko so si mladi ogledali zavetišče za poškodovane štorke na Marofu v Veliki Polani pri članici DOPPS-a, gospe Marijani Kmet. Gospa Marijana ima trenutno v zavetišču dve štorke, ki ne moreta leteti in v naravi ne bi preživeli. Udeleženci tabora so si lahko štorke ogledali od blizu in izvedeli več o njihovem prehranjevanju. Gospa je otrokom tudi pokazala, kako izdelati preproste, a praktične krmilnice iz reciklirane embalaže.

Drugi del sobotnega popoldneva je bil namenjen ročnim spretnostim. Najbolj spretni so zavijali rokave in se naučili, kako izdelamo leseno gnezdilnico. Prav vsak pa je svoje ročne spretnosti preizkusil pri izdelavi krmilnice iz reciklirane embalaže. Večer smo v znamenju bližajoče se noči čarovnic preživeli zabavno. Mladi so se pomerili v izdelovanju strahcev iz buč, nato pa je sledila igra skrivnic v temni telovadnici, dokler jih v svoj objem niso povabile spalne vreče.

Nedeljsko jutro in dopoldan so otroci večinoma izdelovali plakate o pticah in svojem delu, ki smo ga občasno prekinili s sprehodom in opazovanjem ptic v okolici Velike Polane ter obročkanjem sinic. Plakate in svoje izdelke so mladi na nedeljski zaključni prireditvi predstavili staršem in drugim navzočim. Za dobro opravljeno delo in pridnost je vsak otrok prejel nagrado: lično potrdilo o udeležbi in glineno igračo »kukavico«.

Izvedbo raziskovalnega vikenda so omogočili: OŠ Miška Kranjca Velika Polana, Občina Velika Polana in TBP Tovarna bovdenov in plastike d.d. iz Lenarta. Vsem se najlepše zahvaljujemo.

2

Projekt R.E.M. – Čista energija glasbe

// Tanja Šumrada

1// Ameriško veleposlaništvo v Sloveniji je v letošnjem letu organiziralo Projekt R.E.M.: Čista energija glasbe, katerega namen je bil ozaveščanje o okoljskih temah in pomenu sodelovanja vsakega posameznika pri varstvu našega planeta. Številni znani slovenski glasbeniki, med njimi Murat & Jose, Vlado Kreslin, Zoran Predin in Siddharta, so v okviru projekta ustvarili svoje priredbe skladb ameriške skupine R.E.M. in jih izdali na skupnem CD-ju, kjer je svoj prostor za predstavitev dobilo tudi 12 slovenskih nevladnih okoljskih organizacij. Vrhunec je projekt dosegel z velikim koncertom na Kongresnem trgu v Ljubljani, ki je potekal 8. septembra 2012.

foto: Bia Rakar

2// Na dogodku je s svojo stojnico pod naslovom »Slovenija – varna oaza svetovnih popotnikov« sodeloval tudi DOPPS. V sodelovanju z nemško fundacijo Euronatur je bil naš namen ozavestiti mimoidoče o pomenu varovanja postajališč za ptice vzdolž selitvenih poti. Z izsuševanjem mokrišč, lovom, intenzivnim kmetijstvom in širjenjem puščav zaradi podnebnih sprememb ta območja po vsem svetu namreč pospešeno izginjajo z »zemljevida«.

foto: Miha Krofel

3// Obiskovalce smo prosili, naj na zemljevidu Balkana označijo, do kod bi s svojim avtomobilom iz Ljubljane priptovali s polnim rezervoarjem bencina. Raznovrstnim odgovorom ljudi je sledila kratka razlaga s strani sodelujočih prostovoljcev našega društva. Pri tem smo njihove odgovore primerjali s potjo, ki jo na selitvi brez ustavljanja

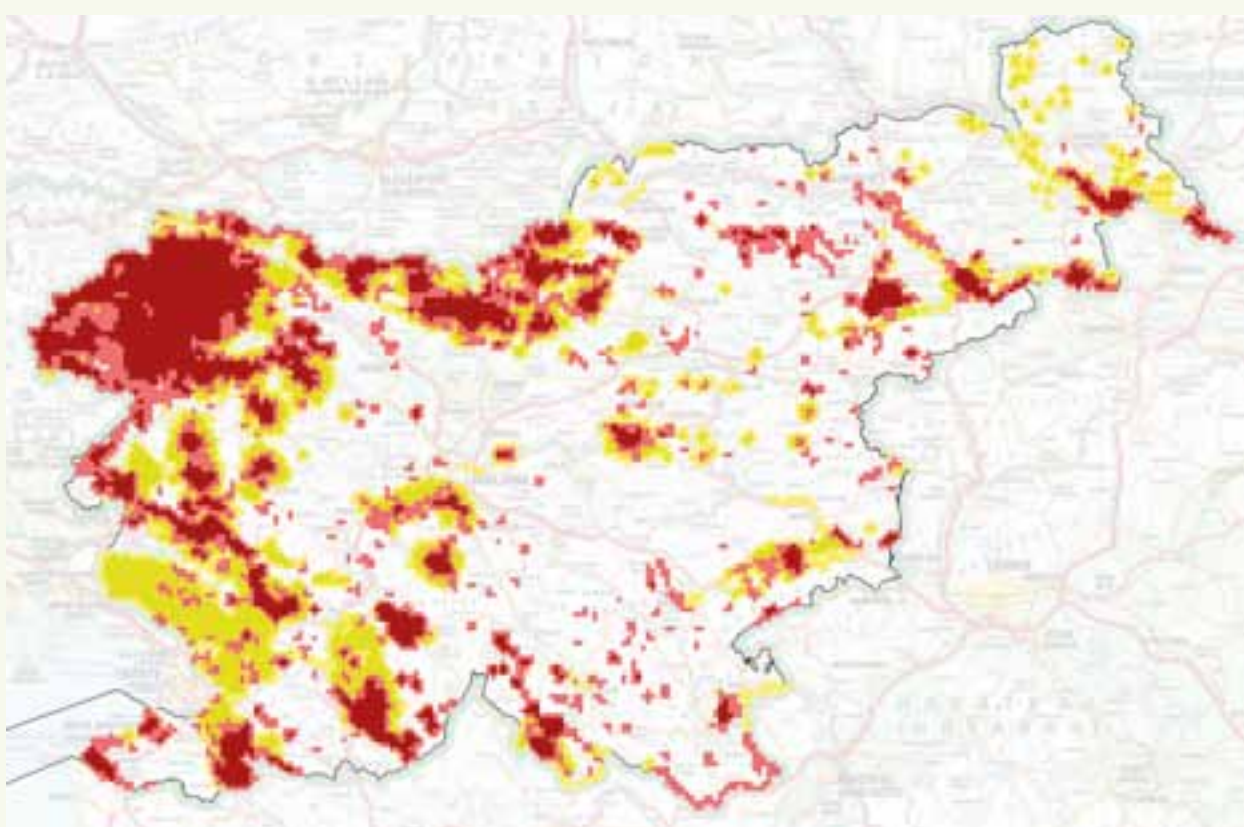

3

lahko prepotuje bela štorclja (*Ciconia ciconia*) - v ugodnih vremenskih razmerah bi bilo to približno 200 kilometrov. Ob našem naslednjem vprašanju, koliko polnih rezervoarjev goriva bi potrebovali za pot na jug Afrike, so tako prav vsi hitro razumeli, kaj za preživetje selečih se ptic pomenijo ohranjena območja, kjer najdejo dovolj hrane in mir za počitek. S simbolično posvojitvijo svoje ptice je naša naravovarstvena prizadevanja lahko podprl vsakdo. Zbrali smo prispevke vsaj 50 ljudi, ki so v zahvalo prejeli zgiban origami leteče ptice.

foto: Bia Rakar

Na društvu se iskreno zahvaljujemo Ameriškemu veleposlaništvu za vključitev v projekt in podporo našim naravovarstvenim prizadevanjem in našim prostovoljcem, ki so omogočili izvedbo stojnice.

Karta občutljivih območij za ptice za umeščanje vetrnih elektrarn v Sloveniji

// Tomaž Jančar

1: Karta občutljivih območij za ptice za umeščanje vetrnih elektrarn (VE) v Sloveniji. Oznake: temno rdeče – močno občutljiva območja; rožnato – v delu močno občutljiva območja; temno rumeno – zmerno občutljiva območja; svetlo rumeno – v delu zmerno občutljiva območja

Globalna klimatska kriza grozi, da bomo v prihodnjih desetletjih pričala velikemu izumiranju vrst. Človeštvo se usodnemu pregrevanju ozračja sicer lahko izogne, vendar bo za to treba obsežno zmanjšati porabo energije in fosilne vire energije v celoti nadomestiti z obnovljivimi. Vetrna energija je tu med najobetavnejšimi. Pogoj je seveda, da vetrnice umeščamo v prostor z občutkom za okolje. Če jih postavimo v življenjski prostor ogroženih in občutljivih vrst ptic, lahko za okolje naredimo več škode kot koristi. Žalosten primer slabega umeščanja je Španija, kjer 18 tisoč vetrnic vsako leto pobije med 6 in 18 milijonov osebkov ptic in netopirjev. Pri umeščanju je ključna torej izbira lokacije. Če se izognemo občutljivim območjem za ptice, potem vetrnice pticam ne delajo večje škode.

Pri usmeritvi postavljanja vetrnic proč od občutljivih območij za ptice so ledino orali britanski varstveniki ptic. V sodelovanju z državnim zavodom za varstvo narave SNH so leta 2006 za ozemlje Škotske pripravili prvo karto občutljivih območij za umeščanje vetrnic na svetu. Karta je pokazala, da kar dve tretjini Škotske spadata med občutljiva območja za ptice, ki se jim investitorji sedaj izogibajo. Kljub temu je vetrna industrija na Škotskem doživela pravi razcvet. V preostali tretjini države so zgradili tisoče vetrnic, ki danes pri proizvodnji elektrike na škotskem sestavljajo levji delež, in vse to brez omembe vredne škode za ptice.

Škotska izkušnja nas je na DOPPS-u spodbudila, da smo pristojnim državnim organom posredovali več pobud,

kako bi se tudi v Sloveniji lotili strateško premišljene umeščanja vetrnic v prostor. Že oktobra 2007 smo na okoljsko ministrstvo poslali pobudo, da država podpre izdelavo karte občutljivih območij v Sloveniji. Vendar nismo naleteli na razumevanje. Slišali smo sicer marsikatero obljubo, v praksi pa premika nismo dočakali. Država je raje nadaljevala z nezakonitim umeščanjem vetrne elektrarne na močno občutljivo območje Volovje rebri. V tem sramotnem in s korupcijo omadeževanem primeru žal še vedno nismo dočakali epiloga. Izdelave karte smo se zato lotili sami, v začetku v sodelovanju z gospodarstvom, s podjetjem Eco Consulting d.o.o., nazadnje pa še ob finančni pomoči Britanskega kraljevega društva za varstvo ptic (RSPB). Kljub nekoliko zaviti in trnovi poti smo prišli do cilja. Na dobro obiskani in odmevni tiskovni konferenci smo oktobra 2012 javnosti predstavili rezultate študije. Celotno poročilo vključno z elektronskimi kartami je na voljo na povezavi <http://tiny.cc/Karta-VE>.

Slovensko karto smo delali po vzoru škotske, a smo metodo prilagodili našim razmeram. Karta temelji na štirih sestavinah: 1) razširjenosti 17 občutljivih vrst ptic, 2) razširjenosti 18 redkih vrst ptic, 3) območij večjih zgostitev ptic in 4) območij naravnih in gozdnih rezervatov. Kljub temu da smo v karto vključili precej več vrst ptic kot kolegi na Škotskem, so rezultati pokazali razmeroma majhno občutljivost Slovenije za umeščanje vetrnic. Močno občutljivih območij je 15,1 % ozemlja Slovenije, nadaljnjih 14,7 % je zmerno občutljivih, več kot 70 % ozemlja države pa ne spada v nobeno od kategorij občutljivosti.

Na osnovi karte občutljivih območij smo analizirali še Potencialna območja za vetrne elektrarne, ki so predlagana v osnutku novega Nacionalnega energetskega programa. Izbrana so bila na osnovi modela jakosti vetrov. Le 7,1 % teh območij je močno občutljivih za ptice, na več kot 18.000 hektarih pa konflikta z varstvom ptic ni pričakovati. Prostora za vetrnice je torej več kot dovolj. ●

Cerkniško jezero

// Dejan Bordjan

Cerkniško jezero je naše najbolj ohranjeno in celo največje presihajoče jezero v Evropi. V času poplav je tudi naše največje jezero in prehodno barje. Vsakoletna izmenjava poplavnih ter sušnih obdobij omogoča obstoj pestrih življenjskih okolij, ki zagotavljajo dom redkim vrstam. Spomladanske poplave privlačijo velike jate ptic na selitvi. Največje jate nekaterih vrst so bile opazovane na Cerkniškem jezeru med spomladansko selitvijo. Cerkniško jezero je edino slovensko gnezdišče kozice (*Gallinago gallinago*), rjavovratnega ponirka (*Podiceps grisegena*) in škrlatca (*Carpodacus erythrinus*). Umik poplav omogoča obstoj ene največjih slovenskih populacij ptic vlažnih travnišč. Razgibani ptičji živež spomladi in zgodaj poleti dopolnijo s pisanimi rastlinami posuti travniki. V zgornjih delih vodotokov se v maju prične ples milijonov enodnevnic, ki se jim mudi poskrbeti za naslednje generacije. Z jesenskim deževjem se za kratek čas vrnejo poplave in z njimi vodne ptice.

Status območja: Notranjski regijski park, Natura 2000

■ Priporočen čas obiska:

JAN	FEB	MAR	APR	MAJ	JUN	JUL	AVG	SEP	OKT	NOV	DEC
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Zanimive vrste ptic:

Gnezditve: bobnarica (*Botaurus stellaris*), belorepec (*Haliaeetus albicilla*), grahasta tukalica (*Porzana porzana*), mala tukalica (*P. parva*), kosce (*Crex crex*), kozica (*Gallinago gallinago*), veliki škurh (*Numenius arquata*), rumena pastirica (*Motacilla flava*), bičja trstnica (*Acrocephalus schoenobaenus*), škrlatec (*Carpodacus erythrinus*)

Zanimive živali: vidra (*Lutra lutra*), medved (*Ursus arctos*), menek (*Lota lota*), jelševcec (*Astacus astacus*), močvirski cekinček (*Lycaena dispar*), 35 vrst kačjih pastirjev

Zanimive rastline: beli lokvanj (*Nymphaea alba*), razkrecenolistna vodna zlatica (*Ranunculus circinatus*), travolistni porečnik (*Alisma gramineum*), suličastolistni porečnik (*A. lanceolatum*), srednja mešinka (*Utricularia intermedia*), srednja rosika (*Drosera intermedia*), rahlocvetna kukavica (*Orchis laxiflora*), močvirska kukavica (*O. palustris*), Loeslijeva grezovka (*Liparis loeselii*), bela kljunka (*Rhynchospora alba*)

Kulturno-zgodovinske in naravne zanimivosti: cerkvica sv. Kancijana v Rakovem Škocjanu, Rakov Škocjan, arheološka najdišča na Goričici, Planinska jama, Križna jama, Slivnica

Dejavniki ogrožanja: regulacija vodotokov, turizem

Varstvena prizadevanja: odkup zemljišč in koscu primerno upravljanje z zemljišči

Priporočljiva oprema: dolge hlače, teleskop, daljnogled

Dostop do območja: Z avtoceste Ljubljana-Koper zavijete na izvoz Unec, od cestninske postaje naprej pa peljete proti Rakeku oziroma Cerknici. V Cerknici zavijete takoj za mostom čez Cerkniščico na desno v Dolenjo vas (naprej glej priporočljiva pot obiska). Če prihajate z Dolenjskega, se lahko peljete skozi vasi Sodražica, Nova vas, Grahovo in že ste v Cerknici. ●

Priporočljiva pot obiska:

Okoli jezera vodi dobro prevozna pot, na katero se lahko odpravite v Dolenji vasi ali pa v sosednjem Dolenjem jezeru. Pot vas vodi ob robu Javornikov s pogledom na jezero na levi, konča pa se pri Lipsenju in se nato odmakne od samega jezera. Za ogled jezera na severni in vzhodni strani je treba zapejljati na poti, ki vodijo iz vasi Lipsenju, Žerovnica, Martinjak in Marof proti osrčju jezera. Kadar je jezero suho, je zanimiv tudi sprehod ob strugi Stržena med hribčkom Goričica in Gorenjim jezerom.

foto: Dejan Bordjan

1

2

3

Ptičariada 2012

// Robi Gjergjek

V enem dnevu opaziti čim večje število vrst ptic, obenem se pri tem družiti, spoznavati in se zabavati. Pravila so kratka in preprosta: skupina, ki opazi največje število različnih vrst ptic, zмага. Sodelujoči lahko tekmujejo tudi pri fotografiranju, obenem pa morajo biti tekmovalci iz iste skupine zmeraj na pogovorni razdalji. Vse to je pogoj za Ptičariado, ki je letos potekala že četrtyč zapored.

1// Lansko Ptičariado je pripravila štajerska sekcija na območju celjske kotline. Letos je organizacijo tega tekmovalno-zabavnega dogodka prevzela pomurska sekcija na območju Goričkega. Tekme se je udeležilo deset skupin, skupno 37 tekmovalcev. Najbolj zagrizeni so se na lov za ptiči odpravili že ob štirih zjutraj, prečesali celotno Goričko (na sliki) in se okoli dveh izmučeni vrnili na največji grad v Sloveniji – grad Grad. Polni novih izkušenj in spoznanj smo čakali na razglasitev rezultatov ob okusnem ričetu.

foto: Robi Gjergjek

2// V prečudovitem vremenu so bile ptice zelo aktivne, saj smo skupaj opazili rekordnih 106 vrst, med njimi tudi zelo redke, kot so velika uhariča (*Bubo bubo*), čuk (*Athene noctua*), hribski škrljanec (*Lullula arborea*) in druge. Na selitvi so bili že veliki srakoperji (*Lanius excubitor*), brinovke (*Turdus pilaris*), siva gos (*Anser anser*; na sliki) in nekatere ptice pevke. foto: Robi Gjergjek

3// Med zmagovalci so se seveda odlikovali profesionalci, ki odlično poznajo ptice. Zmagala je družina Mihelič pod imenom RuKaBoTo (na sliki), ki je opazila rekordnih 89 vrst ptic, sledila je skupina Okosokolo TIM z 78 vrstami in je tako samo za eno vrsto prehitela ekipo Šta-

4

jerskih črvekov. Vendar tudi Pomurci nismo ostali brez »odličja«. Skupina Krivolovci je dobila tekmo za največ fotografiranih ptic. Naj omenim samo še to, da tudi druge ekipe, ki so sodelovale na letošnji Ptičariadi, niso bile od muh, saj so se krčevito borile med seboj. Med njimi so bile zelo majhne razlike, boljše so bile samo prve tri »profesionalne« ekipe. Za odlične dosežke so člani ekip dobili sivo, vodilni pa rumeno majico, tako kot zmagovalec francoskega toura. foto: Monika Podgorelec

4// Po podelitvi nagrad je sledilo popoldansko druženje ob odlični jedi in pijači, zvečer pa še ob kostanju, kjer smeha ni manjkalo. Ob prekrasnem vremenu, ki nas je spremljalo na čudovitem območju, se je marsikomu porodila kakšna dobra ideja, vendar naj te ostanejo skrivnost, kot je skrivnostno Goričko, ki nas zmeraj preseneti, kot nas je na ta dan s številnimi rekordi Ptičariade. Naslednje leto se Ptičariada seli na drugi konec Slovenije, na Notranjsko. Notranjcem želimo veliko uspeha pri organizaciji in lepo vreme. foto: Mojca Plantan

Kaj smo opazili ob Evropskem dnevu opazovanja ptic

// Eva Vukelič in Gregor Bernard

1// Partnerji svetovne zveze za zaščito ptic BirdLife International že od leta 1993 organiziramo Evropski dan opazovanja ptic, s katerim želimo javnost seznaniti s svetom ptic in čarobnostjo njihovih selitev ter pomenom varovanja njihovega pa tudi našega okolja. Hkrati je dogodek tudi priložnost za druženje vseh, ki nas zanimajo ptice in narava. Ptice smo tako po vsej Evropi opazovali 6. in 7. oktobra. V Sloveniji smo ob tej priložnosti organizirali Ptičariado in tri opazovalne točke: v Mariborskem mestnem parku, Naravnem rezervatu Škocjanski zatok in v parku Tivoli v Ljubljani (slika 1). foto: Ivan Kogovšek

2// V Škocjanskem zatoku smo si na opazovalni točki lahko ogledali obročkanje ptic, pogledali skozi teleskop in opazovali ptice v rezervatu, najmlajši pa so si lahko ptice pobarvali kar sami. foto: Gregor Bernard

3// V sladkovodnem delu Škocjanskega zatoka se je, nenavadno za ta čas, zelo razraslo trstičje, kar je najverjetneje posledica letošnje suše. Zato je bilo opazovanje ptic nekoliko oteženo. Je bilo pa toliko več ptic vidnih v polslanih lagunah, kjer smo jih lahko opazovali iz opazovalnice številka tri (zelenonogi martinec (*Tringa nebularia*) na sliki). foto: Gregor Bernard

Na Ptičariadi, izletih in opazovalnih točkah je pri opazovanju ptic sodelovalo 159 opazovalcev, skupaj smo opazili 12.487 ptic. Zanimiva so bila opazovanja velikih jat selečih se ptic pevk in grivarjev (*Columba palumbus*), ribjega orla (*Pandion haliaetus*) ter sive gosi (*Anser anser*) na Goričkem ipd. Po vsej Evropi je sodelovalo 64.579 ljudi iz 34 držav. Na 2.565 opazovalnih točkah smo skupaj prešteli 6.269.345 ptic (<http://www.birdlife.cz/ebw2012.html>). Na koncu se zahvaljujemo vsem, ki ste sodelovali pri opazovanju in vas vabimo, da se nam pridružite tudi v prihodnje. ●

avtorji:

Luka Božič

Damijan Denac

Katarina Denac

Bojana Lipej

Borut Mozetič

Polona Pagon

Eva Vukelič

fotografi:

1: Petra Hladnik

5: Tomaž Mihelič

6, 8, 10, 11:
Damijan Denac7: Dominik
Bombek**1// Ornitološka šola za učitelje**

Dne 19. in 20. oktobra 2012 je potekala 7. Ornitološka šola za učitelje, s katero smo želeli predstaviti možnosti za doseganje učnih ciljev s pomočjo opazovanja in raziskovanja ptic, usposobiti udeležence za mentorstvo mladinskih raziskovalnih nalog s področja ornitologije ter za samostojno opravljanje terenskega dela v okolici šol. Posebna tema letošnjega izobraževanja so bile selitve ptic. Teoretično izobraževanje je potekalo v Biološkem središču v Ljubljani, terensko delo pa v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok pri Kopru. Ornitološke šole se je udeležilo 39 učiteljev iz osnovnih in srednjih šol ter Centrov šolskih in obšolskih dejavnosti iz vse Slovenije, pridružilo pa se nam je tudi nekaj študentov Pedagoške fakultete. Na predavanjih smo udeležencem predstavili različne metode raziskovanja ptic s poudarkom na raziskovanju in varstvu selivk ter primere dobrih praks za raziskovanje ptic v bližnji okolici šol. Izobraževanje smo zaključili na terenu s praktičnim prikazom raziskovanja selitev ptic, nato pa so učitelji pod vodstvom mentorjev samostojno preizkusili metode opazovanja in raziskovanja ptic na terenu. Ocenjujemo, da smo z izobraževanjem navdušili in opogumili učitelje za sodelovanje pri izdelavi mladinskih raziskovalnih nalog in jim dali osnovne napotke za opazovanje, raziskovanje in varstvo ptic v okolici šol. Izobraževanje sta sofinancirali fundacija EuroNatur in Mestna občina Ljubljana, na Oddelku

za biologijo Biotehniške fakultete v Ljubljani pa so nam omogočili uporabo predavalnice za teoretični del izobraževanja. **EV**

Mestna občina
Ljubljana

EURONATUR FOUNDATION

2// Vzpostavitevni sestanek projekta LIVEDRAVA

V okviru projekta LIVEDRAVA (LIFE11 NAT/SI/882) »Obnova rečne ekosistema nižinskega dela Drave v Sloveniji«, ki ga na društvu od 1. septembra letos uresničujemo s pomočjo evropskega finančnega mehanizma LIFE+, sva se 6. novembra 2012 z Damijanom Denacem udeležila enodnevne vzpostavitevne sestanka vodilnih partnerjev projektov LIFE+. Na sestanku, ki je potekal v Sofiji, smo bili navzoči predstavniki projektov LIFE+ iz štirih evropskih držav, in sicer predstavniki dveh projektov z Madžarske, štirih iz Romunije, treh iz Bolgarije in predstavniki dveh projektov LIFE+ iz Slovenije. Namen sestanka je bil pridobiti znanje za uspešno tehnično in finančno vodenje teh projektov. Strokovnjaki iz Evropske komisije za program LIFE so nas uvodoma seznanili s posebnimi določbami o pravilih in odgovornosti pri vodenju projektov. V tem sklopu so predstavili vlogo ter odgovornosti posameznih udeležencev, upravičencev koordinatorjev (vodilnih partnerjev), pridruženih upravičencev ter vlogo sofinancerjev in podizvajalcev. V nadaljevanju so nam predstavili pravila in postopke tehničnega ter finančnega vodenja projektov ter nas seznanili s termini za začetno, vmesno in

končno poročanje Evropski komisiji o uresničevanju projektov. Srečanje smo zaključili s kratkimi predstavitvami vseh projektov LIFE+. V tem sklopu je Damijan Denac predstavil tudi naš projekt »LIVEDRAVA«. **PP**

3// Posvet v okviru 40. obletnice Konvencije o svetovni dediščini (UNESCO)

Konvencija o svetovni dediščini (UNESCO) je letos »praznovala« 40 let. Ob tej obletnici je bil 9. oktobra 2012 v Promocijsko kongresnem centru Pr' Nanetovih v Parku Škocjanske jame organiziran posvet, ki se ga je udeležil tudi DOPPS. Častni gost je bil predsednik RS dr. Danilo Türk. Posvet je potekal v dveh delih – prvem, kjer je bil govor o sami Konvenciji o svetovni dediščini, in drugem, kjer je bila tema »UNESCO in varovanje kulturne dediščine in naravnih vrednot«. V razpravo smo se vključili z informacijami o načrtovanem biosfernem rezervatu petih dežel Mura-Drava-Donava. Epilog – danes nadaljujemo z delom, ki bi bilo ob pravočasnem posluhu ustreznih institucij že davno zaključeno. Spomnimo se, da smo na DOPPS-u začeli z aktivnostmi za opredelitev tega območja že leta 1995 in med 16.-19. majem 1996 organizirali velik kongres »Biosferni rezervat« Drava-Mura z vso pomembno mednarodno in domačo udeležbo. In namesto da bi Slovenija in Prekmurje že 15 let gradila in izkoriščala to razvojno tržno znamko, bomo sedaj ponovno vlagali vse napore, da do nje sploh pridemo. **DD**

4// Predstavljen nov predlog območij Natura 2000

Ministrstvo za kmetijstvo in okolje je 29. oktobra 2012 skupaj z Zavodom RS za varstvo narave županom predstavilo nov predlog območij Natura 2000, med katere sodijo tudi SPA-ji (območja, določena na osnovi Direktive o pticah). Zavodu je kot osnova za predlog SPA rabil novi inventar IBA, ki ga je DOPPS izdelal v okviru projekta revizije IBA konec oktobra 2011. Zavod je nekatera območja iz inventarja IBA 2011 povzel korektno, pri nekaterih pa si je privoščil strokovno neutemeljene izreze ali celo izločitve celih območij (Doli Slovenskih Gor, Srednja Sava, Spodnja Sava, Renški glinokopi). Zavodove obrazložitve novih območij Natura 2000 in kartografske sloje najdete na spletni strani [http://www.natura2000.gov.si/index.php?id=87&tx_ttnews\[tt_news\]=349&tx_ttnews\[backPid\]=50](http://www.natura2000.gov.si/index.php?id=87&tx_ttnews[tt_news]=349&tx_ttnews[backPid]=50). Na DOPPS nameravamo predlog SPA temeljito pregledati in se nanj odzvati, hkrati pa pripravljamo tudi knjižno izdajo inventarja IBA. **KD**

5// Letošnji popisi na mednarodno pomembnih območjih za ptice

S spremljanjem populacij nekaterih kvalifikacijskih vrst ptic na mednarodno pomembnih območjih za ptice (monitoring IBA) smo pričeli že leta 2004. Letos smo popisali 14 vrst ptic na 18 mednarodno pomembnih območjih. Med zanimivejšimi velja omeniti specialista zrelih bukovih gozdov z visokim deležem odmrlega drevja - belohrbtega detla (*Dendrocopos*

leucotos), ki smo ga popisovali prvič od pričetka monitoringa IBA. Prijetno nas je presenetila njegova številčnost na IBA Snežnik - Pivka, kjer dosega tudi najvišje doslej zabeležene gostote v Sloveniji. Če vas zanimajo podrobnejši rezultati za posamezne vrste ali njihovi trendi, vas vabimo, da si preberete obširnejši prispevek na spletni strani <http://tiny.cc/monitoringIBA> 2012. Pri popisih ste kot vsako leto doslej pomagali številni prostovoljci, ki ste ne glede na vse ovire ponovno pokazali izjemno mero navdušenja in vztrajnosti ter v popise vložili ogromno svojega prostega časa, za kar se vam iskreno zahvaljujemo! **KD**

6// Delovno srečanje partnerjev projekta »Adriatic Flyway 2«

Med 13. in 14. oktobrom 2012 je v Ohridu v Makedoniji potekalo delovno srečanje partnerjev projekta »Adriatic Flyway 2« s polnim imenom »Towards a functioning system of stop-over sites along the Adriatic Flyway«, ki ga vodi in koordinira EuroNatur. DOPPS je v projekt vključen kot partner, sicer pa v projektu aktivno sodelujejo ornitološke in naravovarstvene organizacije v Sloveniji, na Hrvaškem, v Srbiji, Črni gori in Albaniji. Projektno delavnico je vodila mlada in obetavna Romy Durst, ki je delo na tem projektu prevzela za pokojnim Martinom Schneiderjem Jacobyjem. Glavni cilj projekta je vzdolž jadranske selitvene poti zagotoviti varna počivališča za seleče se ptice, predvsem na mokriščih, kjer se spopadajo z intenzivnim uničevanjem (več kot

80 % obalnih in kontinentalnih mokrišč na Balkanu je prizadetih do mere, da niso več primerna kot selitvena postajališča ptic) in ilegalnim lovom velikih razsežnosti. Podrobneje je bilo predstavljenih vseh deset ciljnih območij projekta: 1. Ormoške lagune (SLO), 2. Ribniki Crna mlaka (HR), 3. Lonjsko polje (HR), 4. Slano Kopovo (SR), 5. Livanjsko polje (BiH), 6. Delta Neretve (HR) in Hutovo blato (BiH), 7. Skadarsko jezero (CG), 8. Ulcinjske soline (CG), 9. Tivatske soline (CG), 10. Reka Bojana in rezervat Velipoja (CG/AL) in aktivnosti za doseg glavnega cilja, ki so večinoma spremljanje stanja - monitoring, izobraževanje, izboljšanje upravljanja in obveščanje ter vplivanje na organe odločanja in lovcce. Kljub velikim in težkim nalogam, ki nas čakajo v tem projektu, smo bili udeleženci delavnice enotni, da bomo za varstvo selečih se ptic čez Balkan naredili vse, spodbudni pa so tudi rezultati dosedanjega dela. Delavnice se je udeležila in s svojim vključevanjem pomembno prispevala k razpravi sama predsednica EuroNatura, gospa Christel Schroeder. Mimogrede pa še nekja besed o Ormoškem jezeru: vnovič bomo aktivirali vsa prizadevanja za prenehanje pobojev vodnih ptic, zlasti gosi. **DD**

7// Novinarska konferenca v Ormožu

Dne 25. oktobra 2012 smo v okviru evropskega projekta LIFE »Obnova rečnega ekosistema nižinskega dela Drave v Sloveniji« - LIVEDRAVA (LIFE11 NAT/SI/882) na občini Ormož, ki je sofinancer projekta, organi-

7

8

zirali novinarsko konferenco. Glavni namen novinarske konference, na kateri so bili navzoči novinarji iz lokalnega okolja in nacionalnih medijskih hiš ter predstavnik Policijske postaje in Lovske družine Ormož, je bil seznaniti širšo javnost s cilji, pomenom in aktivnostmi projekta, ki bodo potekale na območju občine. Novinarsko konferenco je odprl župan Občine Ormož, g. Alojz Sok, ki je uvodoma izpostavil problematiko, s katero se občina srečuje po zaprtju Tovarne sladkorja Ormož (v nadaljevanju TSO). Potem je poudaril pomen aktivnosti, ki se bodo v okviru projekta opravljale na območju nekdanjih bazenov za odpadne vode TSO v naslednjih petih letih. Sledila je predstavitev projekta »LIVEDRAVA« s strani vodje projekta, Damijana Denaca, ki je navzočim približal projekt v luči varstva narave in razvojne priložnosti za Občino Ormož. Po predstavitvi aktivnosti, ki jih bomo uresničevali na območju reke Drave med Mariborom in Središčem ob Dravi, je poudaril velik pomen ponovne vzpostavitve mokrišča na območju bazenov za odpadne vode nekdanje TSO v vlogi pomembnega gnezdišča vodnih ptic in selitvene postojanke. Predstavil je tudi pomen razglasitve območja nekdanjih bazenov TSO za naravni rezervat, ki bo s tem postalo mednarodno pomembno območje z varstveno, izobraževalno in raziskovalno vlogo, kar bo imelo pozitiven vpliv na razvoj Občine Ormož. Vzporedno s tem bo namreč nastal turistični produkt, ki bo dopolnil ponudbo občine na naravoslovnem področju, spodbujal trajnostno rabo

prostora in postal prepoznavno raziskovalno središče s priložnostmi za vključevanje lokalnih storitev in proizvodov. Predstavitvi projekta so sledila novinarska vprašanja. Tiskovno konferenco je sklenil župan občine, ki je še enkrat poudaril pomen projekta LIVEDRAVA kot pomembno razvojno priložnost občine. **PP**

8// Vzdrževanje gnezdišč na Ptujskem jezeru

V okviru projekta Life+ LIVEDRAVA smo se 20. oktobra 2012 posvečali jesenskemu vzdrževanju gnezdišč za navadne čigre (*Sterna hirundo*) in rečne galebe (*Larus ridibundus*) na Ptujskem jezeru. Gnezdišča, ki jih vzdržujemo, so Mali otok, Novi otok in dva daljnovodna podstavka. Na obeh podstavkih smo odstranili stara gnezda rečnih galebov in preverili stanje zavetij za mladiče in ograje, ki varujejo mladiče pred padcem v vodo. Mali in Novi otok smo pokosili, pri čemer smo si pomagali z motorno strižno kosilnico, ki smo jo tja prepeljali v čolnu. Pri tej akciji smo prvič uporabili novo opremo, kupljeno v okviru projekta LIVEDRAVA, motorne žage, kosilnico in novi čoln z motorjem. Pri akciji so sodelovali: Tilen Basle, Dominik Bombek, Tibor Bombek, Dejan Bordjan, Luka Božič, Zarja, Benjamin, Mitja in Damijan Denac, Nina Erbida, Tanja Krivec, Cvetka Marhold, Jure Novak, Uroš Orešič, Alen Ploj, Matjaž Premzl, Rebeka Šiling, Aleš Tomažič in Maja Ženko. Vseh 19 sodelujočih je tega dne opravilo skupaj 177 prostovoljnih delovnih ur. **DD**

9// Soline kot znanstveno raziskovalni in izobraževalni bazen

Morska biološka postaja Nacionalnega inštituta za biologijo, podjetje Soline d.o.o. in Krajinski park Sečoveljske soline so 5. oktobra 2012 priredili strokovno srečanje, na katero so povabili 65 strokovnjakov iz treh držav, ki se kakorkoli spoznajo na soline oziroma podobna obmorska mokrišča. Zamisel se je porodila peščici raziskovalcev Morske biološke postaje, ki so razmišljali, da se v zadnjih desetletjih za soline zanimajo, poleg ornitologov, botanikov in drugih biologov, tudi strokovnjaki drugih znanstvenih disciplin. Po otvoritvi srečanja, na kateri so direktorji vseh treh organizatorjev, predsednik organizacijskega odbora, predstavnica Slovenske Nacionalne komisije za UNESCO ter piranski župan, pozdravili udeležence srečanja, so strokovnjaki različnih ved predstavili svoje izkušnje pri raziskovanju. Med predavanji je bilo še posebej odmevno predavanje prof. Mitje Kaligariča, ki je predstavil nova spoznanja pri raziskovanju rastlin, ki uspevajo na slanih tleh (halofitov), pa tudi nekatere scenarije, ki jih gre pričakovati zaradi podnebnih sprememb. Spregledane možnosti pri promoviranju obiska ornitološko pomembnega območja Valle Cavanata so v slikoviti predstavitvi nanizali naravovarstveniki iz organizacije Shoreline. Prof. Michele Mistri, ugledni italijanski ekolog, je predstavil konkretne vplive izredno vročega leta na spremembe v

10

11

favni pridnenih nevretenčarjev solin v Commacchii. Sledili sta predavanji o ekološkem potencialu maranske in gradeške lagune ter o Sečoveljskih solinah kot modelu dobre prakse tudi zunaj zavarovanega območja, ki ga je predstavil ekolog dr. Nicola Bettoso. V popoldanskem delu so sledila predavanja o pomenu solin kot geološkem laboratoriju v naravi, najprej iz sedimentološkega (dr. Ogorelec), nato pa še iz geokemijskega vidika (dr. Fagnoli). Mnoge je navdušilo predavanje o solinskih glivah, saj ga je avtorica, dr. Nina Gunde Cimerman, pripravila na zelo duhovit in poučen način. Predavanje strokovnjaka za turizem, dr. Tomija Brezovca, je bilo eno najbolj osvežilnih in zanimivih, saj je zelo prepričljivo razvil tezo o turizmu kot stranskem produktu pridelave soli. Barbara Vidmar (ZRSVN) je predstavila predavanje, ki sta ga pripravili skupaj z Natašo Šalaja (DOPPS) o ekosistemskih storitvah v Škocjanskem zatoku. Biogeokemijske zanimivosti pa sta v zaključku srečanja predstavili Neli Glavaš in dr. Nives Kovač. DOPPS se je na srečanju, poleg že omenjenega predavanja, predstavil še v posterski sekciji s prispevkom o bentoških živalih Škocjanskega zatoka, ki sta ga skupaj z raziskovalci Morske biološke postaje in WWF Miramare iz Trsta pripravila Borut Mozetič in Bojana Lipej. Srečanje je bilo za udeležence dragocena izkušnja, saj je pokazalo, da so soline, podobno pa velja tudi za druga obrežna mokrišča, raziskovalno okolje velike množice raziskovalcev iz različnih strok. **BM, BL**

10// Zaposlitev nove sodelavke Polone Pagon

Septembra 2012 smo na DOPPS-u na delovno mesto Asistent vodje projekta in projektni administrator zaposlili Polono Pagon. Opravljala bo naloge v okviru projekta »Obnova rečnega ekosistema nižinskega dela Drave v Sloveniji« (LIVEDRAVA). Polona je po izobrazbi univerzitetna diplomirana geografinja z bogatimi delovnimi izkušnjami, ki si jih je pridobila na Agenciji RS za okolje, Nacionalnem inštitutu za biologijo in Geografskem inštitutu Antona Melika. Odlikujejo jo izkušnje pri opravljanju zahtevnejšega projektnega dela kot tudi komunikativnost ter sposobnost samostojnega in timskega dela. Polona je z intenzivnim delom na projektu že začela in se doslej odlično izkazala. Nove sodelavke se na DOPPS-u veselimo in ji želimo dobro počutje med nami in uspešno delo. **DD**

11// Študija učinkov vodnogospodarskih vzdrževalnih del na ptice in njihov življenjski prostor

Oktobra letos smo zaključili štiriletno študijo »Monitoring učinkov vodnogospodarskih vzdrževalnih del na stanje izbranih varovanih vrst in habitatnih tipov na območju Natura 2000 Drava med Malečnikom in Duplekom«, ki smo se ji posvečali med letoma 2009 in 2012. Glavni cilji dela so bili: zbrati podatke o velikosti in razširjenosti gnezditvenih populacij značilnih indikatorskih gnezdičk (mali deževnik, mali martinček, vodomec) struge Drave

med Mariborom in Zavrčem, analizirati trende ključnih parametrov monitoringa (številčnost ptic, življenjski prostori na gnezdiščih – sipinah, hidrološke razmere), opredeliti podrobne ekološke zahteve ciljnih vrst in vpliv antropogenih dejavnikov, narediti oceno ustreznosti vzdrževalnih del, opravljenih v zadnjih letih, in opredeliti najustreznejši način vzdrževanja rečne struge za doseganje ugodnega stanja ciljnih vrst ptic. V delu, ki je vključevalo zahtevno štiriletno terensko in strokovno kabinetno delo, nam je uspelo uresničiti vse cilje. Rezultati te študije so ključnega pomena za prihodnje naravovarstveno upravljanje struge Drave. Več o njih boste lahko prebrali v eni izmed prihajajočih števil. **DD, LB**

12// Predavanja DOPPS v Kopru

V mesecu novembru 2012 smo skupaj z Osrednjo knjižnico Srečka Vilharja Koper pripravili niz treh zaporednih tedenskih predavanj. Jernej Figelj nas je s prvim predavanjem »Kraška travišča, ptice in biodiverziteta« popeljal v pestri in raznoliki svet suhih kraških travnikov, enega izmed najpomembnejših življenjskih okolij v Sloveniji. Sledilo je predavanje Iztoka Škornika iz Krajinskega parka Sečoveljske soline »Prešustvo beločelega deževnika *Charadrius alexandrinus*«, v katerem smo поблиže spoznali svet te redke in ogrožene vrste ptice. Avtor zadnjega predavanja, Jani Vidmar, pa nam je s svojo predstavitvijo na zelo slikovit in poučen način predstavil življenje bobrov, ki jih že od leta 2009 spremlja na področju Zdravcev ob rečici Radulji. **Ekipa NRŠZ •**

Januarsko štetje vodnih ptic (IWC) 2013 v soboto, 19. in nedeljo, 20. januarja 2013

Januarsko štetje vodnih ptic (IWC) je najboljšejši sistematični in organizirani popis ptic v Sloveniji. Od leta 1997 naprej v okviru štetja ob pomoči 250 popisovalcev uspešno preštejemo vodne ptice na vseh večjih rekah, celotni slovenski Obali in večini pomembnejših stoječih vodnih teles v državi. Osnovni cilj štetja vodnih ptic je spremljanje zimskih populacij vodnih ptic in zbiranje informacij, ki prispevajo k varovanju njihovih populacij in mokrišč.

Izvedba štetja v tako velikem obsegu ne bi bila mogoča brez veliko vloženega truda množice predanih popisovalcev. Vaš prispevek je zelo dragocen, saj prav vsak popisovalec s sodelovanjem v štetju prispeva kamenček v mozaik čez tisoč kilometrov dolge mreže rečnih odsekov in drugih voda, ki jih pregledamo vsako leto. Pri obdelavi podatkov upoštevamo vsak pravočasno prispeli obrazec! Kot izziv novim popisovalcem naj povem, da nam kljub vsakoletnemu trudu še ne uspe v celoti pokriti posameznih odsekov Savinje, Kolpe, Sotle in še kakšno srednje velike oziroma manjše reke. Vodne ptice se pojavljajo tudi tam!

Veselim se ponovnega sodelovanja z vami v letu 2013, obenem pa se vsem že vnaprej zahvaljujem za opravljeno delo!

Luka Božič,
nacionalni koordinator IWC

Štetje vodnih ptic bo leta 2013 potekalo v **soboto, 19. in nedeljo, 20. januarja 2013**. Vodne ptice bomo tako kot vsako leto štelili na osmih števnih območjih na vseh najpomembnejših vodnih površinah po Sloveniji. Vsako števno območje ali njegov del ima svojega lokalnega koordinatorskega, ki vas bo razporedil na odsek, kjer boste štelili, vam priskrbel karte z vrisanimi odseki štetja in obrazce ter skrbel za skladno opravljanje popisa.

Navodila za štetje vodnih ptic in popisni obrazec bodo dostopni tudi na spletni strani DOPPS www.ptice.si

Napotki za štetje vodnih ptic (IWC)

- Še pred štetjem preberemo priloženi obrazec;
- S štetjem pričnemo v soboto ob jutranjem svitu (okoli 7. ure). Štejemo ne glede na vremenske razmere, ovira je lahko le gosta megla; takrat se štetje ponovi naslednji dan (v tem primeru nemudoma stopite v stik s svojim lokalnim oz. nacionalnim koordinatorskim štetja);
- Štejemo na vseh vodnih površinah; če so vodne ptice preštete na njivi, travniku ipd., je to treba vpisati v obrazec pod rubriko »sporočilo koordinatorske«;
- Med vodne ptice v grobem sodijo vse vrste slapnikov, ponirkov, kormoranov, čapelj, labodov, gosi, rac, tukalic, pobrežnikov, galebov in čiger ter belorepec, vodomec in povodni kos;
- Kjer vodne ptice bežijo na razdalji več kot 100 metrov, nanje z veliko verjetnostjo streljajo ali pa jih namenoma preganjajo;
- Da bo štetje vodnih ptic resnično naravovarstveno sprejemljivo, se je treba, zlasti vzdolž rek, v loku izogniti večjim jatam ptic, ki bi jih s pretirano bližino opazovanja preplašili;
- Posebej bodimo pozorni na skupinska prenočišča galebov, gosi, kormoranov, zvoncev ipd.; na takšnih prenočiščih se običajno zbere celotna populacija neke vrste ptic celotnega območja. Skupinska prenočišča lokaliziramo že pred štetjem (npr. ob večernem ali jutranjem letu na ali s prenočišča);

- Vse velike in večina večjih slovenskih rek je za namen štetja razdeljenih na odseke; za vsak odsek reke izpolnimo svoj obrazec (če nimate kart z vrisanimi rečnimi odseki, se nemudoma javite lokalnemu ali nacionalnemu koordinatorskim štetja!). Stoječe vode, npr. barje, ribnike, akumulacije, jezera, obravnavamo kot eno lokaliteto in izpolnimo en obrazec;
- Štetje opravimo s terenskim obhodom (nikakor ne s čolnom). V Sloveniji je nekaj manjših odsekov rek, kjer je vodne ptice možno temeljito prešteti iz avtomobila (npr. deli Kolpe, Drave); če ste štelili tako, to vpišite na obrazcu v rubriko »sporočilo koordinatorske štetja«;
- V primeru nejasnosti se nikakor ne obotavljajte poklicati svojega koordinatorskega štetja;
- Čim prej izpolnite in odpošljite obrazec; do 8 obrazcev v priloženo kuverti;
- Pošljite tudi obrazce odsekov, kjer vodnih ptic niste zabeležili, z izpolnjenimi vsemi osnovnimi podatki in pripisom »brez vodnih ptic«;
- Obrazce s pripisom »IWC« pošljite na naslov društva: DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana;
- Svetujemo vam, da se ne izpostavljate nevarnostim; nikar ne hodite po ledu; ne prečkajte sumljivih brvi in se izogibajte konfliktom z vsemi, ki jim ptice niso ljube.

Naslovi lokalnih koordinatorskega:

- **za števno območje Obale:**
 - Borut Rubinič, 041 703 282, e-pošta: borut.rubinic@dopps.si
- **za števno območje Notranjske in Primorske:**
 - Jernej Figelj, 031 716 789, e-pošta: jernej.figelj@dopps.si
- **za števno območje zgornje Save:**
 - Sava od izvira do Naklega:
 - Tomaž Mihelič, 031 438 545, e-pošta: tomaz.mihelic@dopps.si
 - Sava od Naklega do Litije, Sora:
 - Katarina Denac, 041 316 740, e-pošta: katarina.denac@dopps.si
 - Ljubljana:
 - Vojko Havliček, 041 651 917, e-pošta: vojko.havlicek@gmail.com
- **za števno območje spodnje Save:**
 - Krka: Andrej Hudoklin, 041 893 740, e-pošta: andrej.hudoklin@zrsvn.si
 - Sava od Zidanega mosta navzdol:
 - Dušan Klenovšek, 041 593 929, e-pošta: dusan.klenovsek@kp.gov.si
- **za števno območje Kolpe:**
 - Borut Rubinič, 041 703 282, e-pošta: borut.rubinic@dopps.si
- **za števno območje Savinje:**
 - Luka Božič, 031 307 993, e-pošta: luka.bozic@dopps.si
- **za števno območje Drave:**
 - Luka Božič, 031 307 993, e-pošta: luka.bozic@dopps.si
- **za števno območje Mure:**
 - Željko Šalamun, 041 712 396, e-pošta: zeljko.salamun@dopps.si

• Nacionalni koordinator IWC:
Luka Božič, 031 307 993, e-pošta: luka.bozic@dopps.si

foto: Al Vrezec

ZAHVALA AVTORJEM ZA SODELOVANJE V LETU 2012

Dragi sodelavci,

leto je spet naokoli in število sodelavcev pri reviji Svet ptic se še vedno povečuje, kar kaže na to, da nas še vedno prevevata želja po prostovoljnem delu in ljubezen do ptic in narave. Hvala vsem, ki si vzamete čas in pišete zanimive in poučne prispevke, ustvarjate odlične fotografije in brskate po svojih bazah slik ter kakorkoli pomagajte.

Seznam sodelavcev, ki ste pripomogli k nastanku vseh štirih števil revije Svet ptic letošnjega letnika, naj bo iskrena zahvala za prostovoljni prispevek in spodbuda za ravno tako plodno in nesebično sodelovanje pri nastajanju revije v prihodnje.

Uredništvo

Pisci letnika 18 (število prispevkov)

Al Vrezec (12)
Alen Ploj (1)
Alenka Bradač (1)
Aleš Jagodnik (1)
Babara Vidmar (5)
Bia Rakar (2)
Bojana Lipej (3)
Borut Mozetič (1)
Borut Rubinič (2)
Borut Štumberger (1)
Brigita Slavec (1)
Cvetka Marhold (2)
Damijan Denac (20)
Dare Šere (3)
Darinka Mladenovič (1)
Dejan Bordjan (2)
ekipa NRSZ (2)
Erik Šinigoj (1)
Eva Vukelič (6)
Gregor Bernard (2)
Ivan Esenko (1)
Ivan Kogovšek (1)
Iztok Škornik (1)
Jakob Smole (2)
Janez Mihovec (1)
Jani Vidmar (1)
Jernej Figelj (5)
Joaquin Gomez Cano (1)
Jožko Račnik (1)
Jure Novak (1)
Jurij Hanžel (1)
Katarina Denac (8)
Kazimir Tarman (1)
Lidija Šinkovec (1)
Luka Božič (1)
Marko Zadravec (1)
Matej Gamser (1)
Matija Križnar (1)
Matjaž Premzl (1)
Mojca Jernejc Kodrič (2)
Mojca Plantan (1)
Monika Podgorelec (1)
Nataša Šalaja (1)
Olga Zorman Rojs (1)
Petra Vrh Vrezec (16)
Polona Pagon (2)
Polonca Kovač (1)
Primož Kmecl (2)
Rajko Gnezda (2)
Robi Gjergjek (1)
Romana Erhatič Širnik (1)
Ross Watson (1)

Rudolf Tekavčič (2)
Simona Strgulc Krajšek (1)
Slavko Polak (1)
Smiljan Juvan (1)
Tadeja Oven (1)
Tanja Šumrada (4)
Tilen Basle (1)
Tomaž Jančar (4)
Tomaž Mihelič (5)
Tomi Trilar (1)
Urša Koce (7)
Vojko Havliček (1)

Fotografi letnika 18 (število slik)

Al Vrezec (7)
Alen Ploj (10)
Alenka Bradač (2)
Aleš Jagodnik (4)
Alexandre de Titta (1)
Andrej Hudoklin (2)
Anže Kacin (1)
arhiv Ambulante za ptice, male
sesalce in plazilce (1)
arhiv DOPPS (4)
arhiv Tehniškega muzeja Slovenije
(2)
arhiv BirdLife (3)
arhiv Prirodoslovnega muzeja
Slovenije (1)
Barbara Vidmar (2)
Bia Rakar (4)
Bojana Lipej (2)
Borut Furlan (1)
Borut Kumar (1)
Borut Mavrič (1)
Borut Rubinič (2)
Borut Štumberger (2)
Branko Brečko (3)
Cezary Korkosz (2)
Chris Gomersall / rspb-images.
com (1)
Ciril Mlinar – Cic (6)
Damijan Denac (8)
Dare Fekonja (6)
Dare Šere (9)
Darinka Mladenovič (9)
Davorin Tome (1)
Dejan Bordjan (20)
Dejan Grohar (1)
Denis Cizar (1)
Dominik Bombek (1)
Duša Vadnjal (4)
E. Cordelli (1)
Erik Šinigoj (6)

Eva Vukelič (2)
Forest and Bird (1)
Franc Bračko (1)
Gérard Monier (1)
Gilles San Martin (1)
Gregor Bernard (14)
Gregor Domanjko (1)
Hannah McPherson (2)
Ian N. White / flickr.com (1)
Igor Brajnik (1)
Ivan Esenko (14)
Ivan Kogovšek (4)
Iztok Škornik (7)
Jakob Smole (1)
Jan Mulder / Saxifraga (1)
Jan van der Straaten / Saxifraga (1)
Janez Mihovec (15)
Janez Papež (6)
Janus Verkerk / Saxifraga (1)
Jean Jalbert (1)
Jenny Huang / Wikimedia (1)
Jernej Figelj (6)
Joaquim Muchaxo (1)
Josip Otopal (2)
Jože Nemec (1)
Jure Novak (7)
Kajetan Kravos (8)
Katarina Prosenc Trilar (1)
Klavdij Bajc (1)
Klemen Kmecl (1)
Lara Jogan Polak (2)
Leon Kebe (1)
Lidija Šinkovec (1)
Luc Hoogenstein / Saxifraga (2)
Luis Fernández / Wikipedia (1)
Luís Rodrigues (1)
Luka Božič (2)
Luka Esenko (1)
M. Unsöld (1)
Mark Zekhuis / Saxifraga (4)
Marko Zadravec (1)
Matej Gamser (4)
Matej Vranič (11)
Matejka Novak (1)
Matija Križnar (13)
Matjaž Kerček (1)
Matjaž Premzl (1)
Metodija Velevski (1)
Miha Jeršek (1)
Miha Kocjan (1)
Miha Krofel (6)
Miha Podlogar (2)
Milan Cerar (6)
Mojca Plantan (1)
Mojca Podražaj (1)
Monika Podgorelec (2)

Nabarun Sadhya (1)
Nataša Šalaja (1)
Nikos Samaritakis (1)
Omar Alhady (1)
Paul Donald (1)
Peter Grošelj (6)
Petra Draškovič (1)
Petra Hladnik (1)
Petra Vrh Vrezec (2)
Piet Munsterman / Saxifraga (1)
Primož Kmecl (2)
Primož Presetnik (1)
Rajko Gnezda (12)
Robert Brus (1)
Robi Gjergjek (3)
Rok Breznik (1)
Ross Watson (4)
Rudolf Tekavčič (1)
Ryan P. O'Donnell (1)
Sergey Eliseev (1)
Sigmundur Asgeirsson (2)
Simona Strgulc Krajšek (1)
Slavko Polak (19)
Spiros Kombogiannis (1)
Steve Collins (1)
Stewart Macdonald (1)
Tanja Nikowitz (1)
Tiia Monto / Wikimedia (1)
Tilen Basle (15)
Tomaž Jančar (3)
Tomaž Mihelič (6)
Tomaž Remžgar (1)
Tomi Trilar (10)
Tonci Hozjan (1)
Tone Trebar (8)
Tony Morris (1)
Uroš Orešič (1)
Vojko Havliček (3)
Željko Šalamun (1)

Ilustratorji letnika 18

Jan Hošek
Kazimir Tarman
Kokay Szabolcs
Kristina Krhin
Matija Mlakar Medved
Mike Langman / rspb-images.com
Robin Carter / rspb-images.com
Zaja Cimprič
Žarko Vrezec

Drugi sodelavci:

Alena Klvanova (ČSO)
BirdLife Španija (SEO)
Uredniški odbor

Union KAVARNA

Vsak dan vas pričakajo sveže sladice iz lastne slaščičarne, unionska kava ali skodelica čaja ob prebiranju dnevnih časopisov.

Da bo zima lepša, smo za vas pripravili nekaj novosti v večernem programu Kavarne Union: vsako soboto vas vabimo na čisto prave Plesne večere. Ob glasbi v živo se boste lahko zavrteli na parketu ali pa le uživali ob kozarčku. Vstop na Plesne večere je prost. Poleg Plesnih večerov je novost tudi literarni večer Klepet ob knjigi s Knjižnim klubom Horizont in cikel koncertov Jazz v Kavarni Union v sodelovanju z Glasbeno mladino Ljubljansko in Konservatorijem za glasbo in balet. Seveda pa ste vabljeni tudi na priljubljene in ustaljene programe: bridge vsak ponedeljek, swing vsak torek, Folk Union vsako zadnjo sredo v mesecu, Ujeti trenutki vsak prvi četrtek v mesecu, Beremo z Manco Košir vsak drugi četrtek v mesecu, Filozofiranje v Varieteju in Pripovedovalski Variete ob petkih, Varietejšek ob sobotah dopoldne in tango večeri Bella Milonga enkrat mesečno.

Program "Unionske novičke" najdete na www.gh-union.si ali pri nas v Kavarni Union! Vljudno vabljeni!

Odprto: od ponedeljka do sobote od 9. do 17. ure,
v času prireditev pa od 19. do 24. ure.

Lokacija: center Ljubljane, pritličje Grand Hotela Union, Miklošičeva 1, Ljubljana
T: 01 308 1972, W: www.gh-union.si

GRAND HOTEL UNION
hotel in konferenčni center

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski sklad za regionalni razvoj